11 AĞUSTOS 1959 SAYI : 263

AKİS



FIYATI : 125 KURUŞ


YEPYENİ
BİR...
AKŞAM
AKŞAM
7
den
70
e
kadar
herkesin
gazetesi

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 6, Cilt: XVI, Sayı: 263

Yazı İşleri :

Rüzgârlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7
Tel: 18992 P. K. 582 - Ankara

İdare :

Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgârlı Matbaa Tel: 15221

Fiyatı 125 Kuruş

★

Müessisi

Metin Toker

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden mes'ul müdür

Kurtul ALTUĞ

★

Karikatür :

TURHAN

★

Fotoğraf :

Hüseyin EZER
Ege AJANSI
Associated Press
Türk Haberler Ajansı

★

Klişe :

Doğan Klişe

★

Müessese Müdürü :

Mübin TOKER

★

Abone şartları :

3 aylık (12 nüsha): 12.50 lira
6 aylık (26 nüsha): 25.00 lira
1 senelik (52 nüsha): 32.00 lira

★

İlân şartları :

Santimi : 8 lira

3 renkli arka kapak: 750 lira
(İlânların mesuliyeti tamamile ilân sahiplerine aittir.)

★

İlân İşleri

Tel : 15221

★

Dizildiği ve Basıldığı yer :
Rüzgârlı Matbaa — ANKARA
Tel : 15221

Basıldığı tarih: 9. 8. 1959

Kapak resmimiz

Umum Müdürler

Oyunun piyonları

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS okuyucuları

Churchill geçen hafta İstanbuldaydı Müttefiklerin zaferi ile sona eren İkinci Dünya Harbinde, Demokrasi Cephesinin bayrağı haline gelen ihtiyar İngiliz Başbakanının, bu Türkiyeyi ikinci ziyaretidir. İlk ziyaret, harbin en buhranlı günlerinde vuku bulmuş ve Churchill, Adanada o zamanın Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile bir mülâkat yapmıştır. Bu mülâkatı, Kahiredeki bir ikinci mülâkat takip etmiştir. İnönü - Churchill görüşmelerinin sıklet merkezini Türkiyenin Müttefikler safında harbe girmesi meselesi teşkil etmiştir. İnönü, bu müzakerelerde Churchill'in "bütün kuvvetiyle bastırması"na rağmen Türkiyeyi "gözü kapalı harbe girmek" felâketinden korumuştur.

Churchill'in Türkiyeyi ikinci defa ziyaret ettiği bu günlerde, ilk ziyaretinin endişeli günlerini hatırlamamaya imkân yoktur. İşte AKİS, Türkiye bakımından tarihi ehemmiyet taşıyan bu günlere ait intibaları en selâhiyetli ağızdan duyurmağa bu sebeple teşebbüs etti ve İnönü ile bu mevzuda bir mülâkat yaptı.

İnönüyü ziyaret eden Doğan Avcıoğlu, iki saatten fazla süren uzun bir konuşmadan sonra, aldığı notlarla AKİS'e döndü; 14 ve 15 inci sayfalarımızda bulacağınız "İnönü, Churchill ile mülakatlarını anlatıyor" başlıklı yazıyı hazırladı.

İkinci Dünya Harbine ait pek ehemmiyetli ve şimdiye kadar hiçbir yerde neşredilmemiş bu intibaların derin alâka uyandıracağından ve büyük akisler yaratacağından eminiz.

★

Radyoların "soğuk harb" yayınlarına hız verdiği ve D. P. Genel İdare Kurulunun Cumhurbaşkanı Celâl Bayarın da katıldığı toplantılar yaptığı şu günlerde, İktidar partisinin bir hazırlığın peşinde olduğunu görmemeye imkân yoktur. Şu halde D. P. ne hazırlıyor, maksadı nedir? İşte AKİS, hâdiseleri en yakından takip ederek ve "neden"ini, "niçin"ini araştırarak bu suale bir cevap getirmektedir. 4 üncü sayfamızdaki D. P. başlıklı yazı ile 5 inci sayfamızdaki başyazımız, İktidar partisinin tuttuğu yeni yolun âdeta bir şemasını çizmekte ve asıl derdin nerede olduğunu göstermektedir.

★

Haftanın bir mühim hâdisesi de, hiç şüphe yok ki, C. H. P. Genel Sekreteri Kasım Gülekin Karadeniz gezisidir. Gülek ve beraberindeki C. H. P. li milletvekillerinin daha Ordu vapuruna ayak basmazdan evvel mâruz kaldıkları güçlükleri tasvip etmek şöyle dursun, anlamaya bile imkân yoktur. C. H. P. başlıklı yazımızda Gülek ve arkadaşlarının maceralarla dolu bu seyahatlarının ilk safhasının hikâyesini okuyacaksınız.

★

Milyoner Onassis'in içi -Churchill dahil- meşhurlarla dolu yatının Boğaz sularına gelip demir atması, bütün İstanbulu meşgul eden bir hâdise oldu. Turizm başlıklı yazımızda bu ziyaretin dikkat çeken bütün safhaları nakledilmektedir.

Aynı yazıda, Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden Eisenhower'e iki defa mağlûp olan Demokrat aday Stevenson'un İstanbul, Ankara ve Diyarbakırda yaptığı temas ve tetkikler de anlatılmaktadır. "Yumurta kafalı" diye halkın ad taktığı Amerikan entelektüellerinden biri olan Stevenson, memleketimize hukuk müşavirliğini ifa ettiği bir petrol şirketinin işlerini gözden geçirmek maksadıyla gelmiştir. Ama tanınmış siyaset adamı, bu fırsattan istifade ederek politikacılarımızla fikir teati etmek fırsatını da kaçırmamaktadır.

★

Geçen hafta, basın dâvaları bakımından oldukça hareketli, hattâ bereketli geçmiştir. Neticesi merakla beklenen Dünya gazetesi hakkındaki Pulliam dâvası, bir defa daha karar için geriye kalmıştır.

Basın başlığını taşıyan yazımızda bu ve diğer dâvaların tafsilâtı yanında Zonguldakta cereyan eden ve tekzip müessesesi ile savcıların bu kanun maddesini nasıl tatbik ettiklerini gösteren son derece ibret verici bir "hikâye" okuyacaksınız.

★

AKİS'in bütün haberlerinin aradan biraz zaman geçtikten sonra tahakkuk etmesini, haber kaynaklarının sıhhatli çalışmasından çok, hususi temas imkânlarına bağlayanlar, şüphesiz, Krutçef - Eisenhower mülâkatının pek yakın bir zamanda vuku bulacağını bir ay önceden haber vermemizi Beyaz Sarayla hususî temasımızın mevcudiyeti ile izah etmeye kalkışmıyacaklardır. Hele geçen sayımızda -hem de Türk Dışişleri Bakanlığı Müşterek Pazara katılma yolunda bir müracaatımız olmadığını en kati dille açıklarken- AKİS'in Türkiyenin de komşusu Yunanistanı takip edeceğini haber vermesi de elbette General de Gaulle ile olan hususi temasının bir neticesi değildir.

AKİS'in doğru haberleri herkesten önce vermesinin sırrı, çalışma sisteminin içinde gizlidir.

Saygılarımızla,
AKİS

YURTTA OLUP BİTENLER

D. P.

İçinizde tabib yok mu...

Geçen haftanın sonunda Cumartesi günü, Menderes sabahın erken saatlerinde Yıldız Parkında uzunca süren b.r yürüyüş yaptı. Mevsimlik kruvaze bir elbise giymiş, benekli bir kravat takmıştı. Yüzünde Churchill'i ziyareti sırasında görülen neşeden eser yoktu. En az, yanında yürüven koyu renk üç düğmeli bir elbise giymiş İçişleri Bakanı Namık Gedik kadar ciddiydi.

Sabah gezintisi üç çeyrek saat kadar sürdü. Menderes, Gedik ile birlikte 0073 plâkalı siyah Cadillac'ı ile Vilâyete geldiğinde saat 9'du. Vilâyetin önünde artık normal sayılan "fevkalâde hal" tedbirleri alınmıştı. Etrafta enflâsyon halinde polis vardı. Vilâyet, safları gittikçe sıklaşan bir polis kordonu altındaydı. Vazifeleri, arzu edilmeyen kimselerin içeri sızmasını önlemekti. Bu arzu edilmeyen kimseler arasında bir Marko Paşa arayan dertli kimseler ve basın mensupları kadar, D. P. veya Vatan Cephesi rozeti taşıyan bâzı vatandaşlar da vardı.

Enflâsyon halindeki polislerin ikinci vazifesi, "beyfendiler" girip çıkarken rahatsız edilmemelerinin teminiydi. Polis bu vazifesinde Cumartesi günü hakkıyla muvaffak oldu. Gazetecileri ve foto muhabirlerini beyfendilerin 10 metre yakınına bile sokmadılar.



Celâl Bayar
Konsültasyonda

Vilâyette o gün, çok daha önce gazetelere bildirilen ve Devlet Radyosunda ilân edilen D. P. Genel İdare Kurulunun bir kabine toplantısından farksız toplantısı vardı. Daha doğrusu parti ve hükümet işleri yeni baştan organize ediliyor, ikisi arasındaki hukukçuların akıl erdiremedikleri organik bağlar kuvvetlendiriliyordu.

Toplantı Muzaffer Kurbanoğlu, Tevfik İleri gibi bakanların ve Genel İdare Kurulunun 16 üyesinden 14 üyesinin gelmesiyle, saat 9.30'da Başbakanın odası ile Valinin makamı arasındaki geniş salonda başladı. Saat 10'a doğru Vilâyetin gönderdiği Cumhurbaşkanlığı fersunun çekilmesi, Cumhurbaşkanı Bayarın da bu ehemmiyetli koordinasyon toplantısını şereflendirdiğini gösteriyordu. Cumhurbaşkanı bilhassa Menderes ve Gedik'le konuştu, parti işleri hakkında izahat aldı.

Çanlar Çalıyor

Kim yapar? Niçin yapar? Kim yaptırtır? Ne kâr ettiğini sanır? Bütün bunlara ancak tahminlere dayanarak cevap verilebilir. Ama katiyetle söylenebilecek bir şey vardır: Kasım Güleke son seyahatinde çıkarılan müşküllere bu millet iğrenerek bakmaktadır. Evet, iğrenerek! Kasım Güleki sevenler ve sevmiyenler, Kasım Güleki takdir edenler ve etmeyenler, Kasım Güleki bir kıymet sananlar ve sanmayanlar, Kasım Güleki şu ölçüyle veya bu ölçüyle görenler şu anda Kasım Güleke karşı yapılan haksızlıkların, aşağılık tertiplerin, bayağı taktiklerin infiali içindedirler. Bunlar insanlık duygusu taşıyan herkesi çileden çıkaran, nefret hissiyle dolduran küçüklüklerdir ve mesulleri ile onların efendilerini öylesine yaralamakta, onlara karşı öylesine kin, hınç, nefret, doğurmaktadır ki değil bir, bin Kasım Gülek bunun yüzde birini mantıkla, geziyle sağlayamaz.

Bir insan sinirlerine hâkim olamayabilir. Hattâ bir insan sinir hastası da olabilir. Ama onun etrafında bir tek adamın sadece bir tek adamın çıkıp ta "Efendi, ayıptır!" diye bağıramaması bütün bir siyasi topluluğun böylesine psikolojiden habersiz ellerde perişan edilmesine herkesin göz yumması, salim aklın sesinin tamamen kesilmiş bulunması bir cemiyet için, cemiyetimiz için tehlikelerin en büyüğüdür.

Çalan bu çanlara kulak veriniz!

Bu konuşmalar devam ederken toplantı salonuna yakın bir odadan Kocaeli, Van, Kars ve Diyarbakırdan gelen 100 kadar hizipçi, kendilerinin değil de rakiplerinin hizipçi olduğunu beyfendiye arzeylemek üzere bekliyorlardı.

Sabah toplantısı öğleye kadar sürdü. Öğleden sonra 4'de tekrar toplanıldı. Genel İdare Kurulu, Namık Gedik ve Kemal Aygünle birlikte saat 6.30 sularında Başbakanın ayrılmasından sonra da gece saat 9'a kadar çalıştı. Bu sayede, sabahtan beri bekleyen hizipçi olmayan hizipçiler, hiç değilse Genel İdare Kurulu üyelerine dertlerini anlatabildiler ve Başbakanla niçin görüşemediklerini öğrendiler. Başbakan onlarla görüşmeyi çok istemişti ama fazla meşguldü. Bir fırsatını bulup onlarla konuşamadığı için üzgündü...



Adnan Menderes
D. P. nin nabzını sayıyor

Kongre hazırlıkları

Cumartesi günkü D. P. Genel İdare Kurulu toplantısı, Ankarada başlayan D. P. de ıslahat toplantılarından biriydi. Genel Başkan Menderes, partisi için tarihi kararlar almak arifesindeydi. D. P. nin hâlâ büyük bir kuvvet olduğunu ele güne göstermek, bunu Büyük Kongrede perçinlemek istiyordu. Ama böyle bir teşebbüse girişmenin ilk şartı, partinin parti haline getirilmesiydi. Partisi içinde geniş bir reorganizasyon hareketine girişmeden evvel, Genel İdare Kurulundaki arkadaşlarına danışmak ve hep birlikte geniş bir kon-

Haftanın içinden

Yanlış Teşhis

İktidar partisinin hasta olduğu hakikatı nihayet kabul edilmiş bulunuyor. Hem de İktidar partisinin kendi genelkurmayı tarafından.. Babıâli toplantılarının tek mânası budur. Gerçi ateş bacayı sardıktan çok sonra harekete geçilmesi tedaviyi kolaylaştırmayacaktır. Ama her tedavi evvelâ hastalığın kabul edilmesiyle başlayabileceğine göre D. P. nin muayene masasına yatırılmış olması bile ileriye doğru atılmış bir adım sayılmak lâzımdır.

Bugünkü İktidar partisi, birçok kimsenin artık aksini düşünmesine rağmen bu memleketin siyasi hayatında kalacaktır. D. P. köklü bir partinin "olmazsa olmaz şartlar"ını gerçekleştirmiştir. Kendisine hissen, kalben bağlı taraftarları vardır, fanatikleri vardır, teşkilâtının köprü başları vardır, zenginleşmiş bir dış kadrosu vardır, nihayet ananesi vardır. Bugün bir İktidar partisi olarak seçmen vatandaşın gözünden tamamiyle düşmüş bulunması, C. H. P. nin 1950 arifesindeki vaziyetini hatırlatmaktadır. O tarihte de büyük halk kütlelerinin ait. oklu partiye karşı derin bir antipati, hattâ nefret beslemesi bâzı zihinlerde "C. H. P. İktidardan düşerse dağılır" fikrini doğuruyordu. Böyle düşünenler yanılmışlardır. Muhalefet yıllarında en ağır maddi darbeleri yemiş, pek büyük kısmı, hiç şüphesiz haksız iktisap olan mal ve mülkünün hukuk dışı yoldan elinden alınmış bulunmasına rağmen C. H. P., mânevi sahada kaybettiğini tekrar kazanmış memleketin siyasi hayatındaki yerini muhafaza etmiştir. O kadar ki, yapılacak ilk seçimlerde yeniden İktidar sırasını alacağından, Demokratlar dahil, bugün pek az kimsenin şüphesi vardır. C. H. P. İktidar sırasını aldığında Muhalefet nöbeti gene D. P. ye düşecektir. Bab âlideki muayene masası başında varılacak kararın bütün yurtta geniş alâka ile beklenmesinin başlıca sebebi budur.

Tedavi için ilk adım elbette ki hastalığın kabulüdür. Bunu takip eden adım ise, hastalığın teşhisidir. Teşhiste yapılacak bir hatâ bütün gayretleri boşa çıkarmak bir yana, bünyede yeni ârızalara sebebiyet verebilir. O bakımdan Babıâlide uzun konsültasyonlara girişmiş olan sayın siyaset hekimlerinin, kararlarını verirken kılı kırk yarmaları ve semptonları pembe gözlükle değil, çıplak gözle görmeye çalışmaları, hele tesir altında kalmaktan dikkatle kaçınmaları başarının başlıca şartıdır.

Halbuki ne görüyoruz? Babıâli toplantılarında üzerinde en ziyade durulan husus hizipçilik oluyor. Aslına bakılırsa hizipçilik D. P. deki rahatsızlığın en belirli alâmetidir. Türkiyenin hemen istisnasız her yerinde İktidar partisi teşkilâtı birbirine girmiş vaziyettedir. Dâhiyane bir keşif zannedilen ve başlangıçtaki mânasızlığının yanına bugün komiklik de eklenmiş olan Vatan Cephesi hareketi işleri büsbütün karıştırmıştır. Eşyanın tabiatı icabı bir nevi piyasa muamelesi haline gelen bu hareket D. P. içindeki son ideal sahiplerini de geri saflara atmıştır. Hizipçilik, bütün bunların neticesi, bir menfaat avı olarak var kuvvetiyle suyun yüzüne çıkmış ve eriştikleri rahat, refah ve servet vahasında gözleri kapalı yaşamaya başlamış sayın D. P. büyüklerini bile rehavetleri içinde tedirgin edecek bir genişlik kazanmıştır.

Şimdi, hizipçiliğin önlenmesi için, bir partinin hayatiyetini teşkil eden "daha yüksek mevkilere erişme yarışı"nın D. P. içinde men edilmesi ve başlıca tamah mevzuu olan milletvekilliği adaylığının Merkez inhisarına alınması yeter görünüyor. Hizipçiliğin, hele son senelerde, "merkez tasarrufları"nın pek sıklaşması neticesi arttığı hatıra bile getirilmeksizin... Zannediliyor ki seçimle gelinmesi icap eden yerlere tâyinle gelinmeye başlanırsa her şey hallolunacak, hizipçilik duracaktır. Hayal! Tâyinle gelinen yerlerin D. P. içinde nasıl harem çekişmelerine yol açtığı gözönünde tutulursa koca partiyi bir büyük harem haline sokmanın abesliği büsbütün ortaya çıkar. Kaldı ki particilik, belki her şeyden çok ihtisasa lüzum gösterir. Partinin kademelerinde, içinde ateş yananlar çalışır, teşkilâtı onlar ayakta tutar. Pastadan herkese büyüklerin münasip göreceği hisseyi dağıtmak bu ateşi beslemez. Milletvekilliğine yol olmak vasfını kaldırınız, hiçbir partinin ilçe başkanlığına, hattâ il başkanlığına işe yarar talip bulamazsınız. Hizipçiliği esas dert diye ele almak sık sık bayılan bir kimsenin tedavisi olarak yüze su çarpmayı tavsiye etmekten farksızdır. Hizipçilik D. P. deki rahatsızlığın sebebi değil, neticesidir.

D. P. nin hastalığı ideal buhranıdır. D. P. kendisini 1946 ile 1950 arasında zafere götürmüş olan kıymetler heybesini İktidar yılları içinde bırakmıştır. Bugün hasretle aranılan meşhur "1946 ruhu" işte budur. O heybe -ki içinde hürriyet vardı- tekrar omuzlanmadıkça İktidar partisi sıhhate kavuşamıyacaktır. Bu hakikati, yani idealsiz bir partinin sağlam ayaklar üstünde duramıyacağı hakikatini, D. P. nin başındaki ekip görmemiş değildir. Fakat Muhalefet yıllarında "avlamak" maksadıyla okudukları kasidelere bizzat inanmadıklarından ve zihniyetleri o prensipleri gerçekleştirmeye müsait olmadığından vaad ettikleri "insan gibi yaşama"yı "hür yaşama" değil "Azot fabrikalı yaşama" şeklinde değiştirmişlerdir. Ama "yarının mamur ve müreffeh Türkiyesini kurma" idealine Zaferin sayın başyazarından başka iltifat eden çıkmamıştır. Yedek, aslın yerini tutmamıştır.

D. P. için bir tek kurtuluş çaresi vardır: Zihniyet değişikliği. Bu, ekip değişikliği demektir. Memleketin realitelerini bugünkü ekip idrak edecek halden çıkmıştır. Eğer memleket realiteleri idrak edilebilseydi, meselâ bir Sayın Sıtkı Yırcalı bundan on sene evvel Balıkesirde Türkiyeye ne sağlamak için çalıştığını şöyle bir hatırlar ve on sene içinde Sıtkı Yırcalıların Türkiyede yüzlerle çarpılmış bulunduğunu düşünür, aradığını artık D. P. de bulamıyan, o dinamik, idealist insanların karşı partiyi doldurduklarını ve D. P. yi menfaat avında hizipçilere bıraktıklarını görürdü. Sayın Sıtkı Yırcalı gelişigüzel hatırlanmış bir misaldir. Onun gibi daha birçok misali bulup çıkarmak kolaydır.

D. P. için doğru teşhis budur. Belki bugün hakiki tedavi, yani baştaki ekipin değiştirilmesi ve partinin "günün şartlarına uygun ekip"in eline verilmesi hayal gibi gözükmektedir. Fakat bütün propaganda nutuklarında "dimdik" gösterilen D. P. nin hasta olduğu nasıl artık resmen kabul ediliyorsa, pek yakında, vaziyet kurtarılmaz hale gelince doğru teşhis de, doğru tedavi de arzı endam edecektir.

Ne var ki, ameliyat o zaman daha sızılı olacaktır.

---

sültasyonda bulunmak lüzumunu duymuştu.

Konsültasyon son derece gizli yapılıyordu. Genel İdare Kurulu üyeleri, ağızlarını mühürlü tutacaklarına dair sanki yemin etmişlerdi. Yanlarına yaklaşan gazetecilere "Sadece iç meselelerimizi görüştük" diyorlar ve tafsilât vermekten kaçınıyorlardı. Bâzıları "İyi, çok iyi olacak" temennisiyle yetiniyor, diğerleri "Bugün hava ne kadar sıcak" diye lâfı değiştiriyorlardı.

Mamafih görüşülen iç meseleler, malûmdu. Zira D. P. nin satha vuran iç meseleleri gün gibi ortadaydı. D. P. bünyesinde büyük bir rahatsızlık vardı. Hizipleşmeler, menfaat grup-

laşmaları, mevki hırsı teşkilâtı kasıp kavuruyordu. Her taşı kaldırınca altından yeni bir hizip çıkan İstanbul teşkilâtı gözler önündeydi. İstanbulda bir ana partinin önünde "katiller" diye bağrılıyordu. Zeytinburnunda tabancalar patlıyordu. Beykozda hizipler ayrı kongreler yapıyorlardı. Eminönünde bazı partililer üst kademelere ültimatom veriyor, istifa tehditleri yağdırıyorlardı. Genel İdare Kurulu toplantısının yapıldığı gün dahi Fatihte bir hizip, diğer hizbin başını dayakla hastahanelik ediyordu. Doğuda, Diyarbakırda, Vanda asayiş hiziplerin keyfine tâbi idi. İzmitteki çatışmalar "şirketçilik" tâbiriyle hafızalara nakşolunmuştu. Bu liste, bütün illeri kaplayacak kadar uzundu.

İç mücadeleler, bilhassa Vatan Cephesi formülünün icadıyla partinin iki isme sahip olması üzerine kızışmıştı. İki ayrı etiket taşıyanlar arasında amansız bir mücadele gittikçe gelişiyordu. "1946" rakamını taşıyan veya taşıdığını iddia eden D. P. liler, çiçeği burnundaki Vatan Cephecilerin radyolarda "şımartılmasına" tahammül edemiyorlardı. Bu, işin hissi tarafıydı. Meselenin bir de maddi tarafı vardı. Açılan her Vatan Cephesi ocağının sâlikine iş bulunurken, 1946 etiketini taşıyan veya taşıdıklarını söyleyen D. P. liler işsiz dolaşıyorlardı. Bu, maddiyat politikasının tabii bir neticesiydi. Prensipleri dolaba kapatıp yemle balık avlamaya kalkıştıktan sonra bunun başka türlü olmasına imkân yoktu. İktidara dayanan D. P. hazineleri dahi elbette ki yüzbinleri tatmine yetecek kudrette değildi. Mânevi hazine sıfıra yaklaştığı nisbette, maddi hazine bütün cömertliğine rağmen öfkeyi, geçimsizliği, idealsizliği arttırıyordu... D. P. teşkilâtının "Yıkılıyoruz, Günaltay haklı, bu parti çürümüş" feryatları bu perspektif içinde mâna kazanıyordu.

Yukarı kademeler radyonun tatlı nâmeleri içinde uyusalar bile, il idare kurulları mecburen bu kıskançlığı hissediyorlardı. Artık Vatan Cephesi açma taleplerine eskisi gibi itibar etmiyorlardı. Alâaddinin sihirli lâmbasından çıkan dev ve işbilir Vatan Cephesi mensuplarının lâmba sahiplerini unutturmasından haklı olarak ürküyorlardı...

Parti bünyesini kemiren bu çekişmelerin nihayet D. P. Genel Başkanı da farkına varmıştı. Menderes, basında aksi sada bulan feryatların, başlangıçta bir dedikodudan ibaret olduğu kanaatındaydı. "Muhalefetin âleti basın" pireyi deve yapıyordu. Fakat mutemet adamlarının verdiği malûmat, başlangıçtaki kanaatını yavaş yavaş değiştirmeye başladı. Yeni tâyin edilen parti müfettişlerinin raporları da gayri resmî mutemet adamların görüşünü teyit ediyordu. Hizipçilik, İktidar partisini hemen hemen yok etmişti. Parti müfettişleri bilhassa partiye sonradan kaydolunanlardan yana yakıla şikâyet ediyorlardı. Genel İdare Kurulu-



İstanbul vilâyeti

D. P. nin yeni karargâhı

nun fikrine müracaat ettiği Yümni Üresin ve Seyfi Kurtbek de ayni fikri tekrarladılar: D. P. nin bir apandisit ameliyatına âcilen ihtiyacı vardı. Nihayet Genel Başkan da dedikodu ismini verdiği şeylerin hakikat olduğunu anladı. Sıcak Ağustos aylarında bünyeden bir kan almanın, yani hacamat yapmanın zaruri olduğuna kanaat getirdi. Ama yıl 1959 idi ve D. P. nin hacamat edilecek çok kanı yoktu. Bu sebeple "psikolojik bir hacamat" yapmak tercih olundu. Sonuna kadar İktidar partisi saflarında kalmayı bir beka meselesi sayan Osman Kibar, bu psikolojik hacamatın kurbanıdır. Güçbirliği yerine Vatan Cephesine geçen Hür. P. "pasif"lerinden Şeref Balkanlının ihracı ise, talihsiz bir zamana rastlayan talihli bir ameliyedir.

Psikolojik bir hacamat, gerçekten bir hacamat olmadığı için pek işlemiyecektir. Onun korkusunun yarattığı hava içinde hiziplerin şarkkâri sarmaş dolaşlarına daha fazla ehemmiyet verilmektedir. İzmitte "şirket" kelimesi etrafında dünyanın bütün çamurlarını birbirlerinin üzerine yağdıran insanları kucaklaştırmaya çalışmak, bu alaturka düşüncenin neticesidir.

Hastalığın ârazı tedaviye çalışıldığı müddetçe alaturka olsun, alafranga olsun, bu, meselenin psikolojik tarafıdır. İşin bir de teknik tarafı vardır. 1950 yıllarının Büyük Kongrelerini unutamıyan ve o günleri geri getirmeye çalışan D. P. Genel Başkanı Menderes ve Genel İdare Kurulu, ister istemez bu teknik meseleleri halletmek zorundaydılar. Hattâ son dakikada hastalığı mecburen kabul eden zoraki doktorların heyecanıyla bir iki teknik ameliyeden mucizeler beklemekteydiler.

Bu teknik operasyonlardan başlıcası, yoklama yönetmenliğinin tâdili yoluyla, teşkilât ileri gelenlerinin milletvekili olma veya imal etme hırsını önleme şeklinde ifade edilebilirdi. D. P. nin son dakikada ayakları suya eren yüksek başlarına göre, hizipçiliğin temel sebebi, milletvekili olma varışıydı. İllerde teşkilâta hâkim bulunan kimseler bu yarışta galip çıkıyorlar, bu yüzden seçim kabiliyeti olan kimseler ya peşlerindeki oylarla birlikte çekimser kalıyor, ya karşı tarafa geçiyorlardı. Bu muzır rekabet mutlaka önlenmeliydi. Yüksek kademelerin ilk akıllarına gelen önleyici tedbir, Merkez tarafından tâyin edilmiş "memur milletvekilleri"ni seçmenlere sunmak oldu. Yalnız bunun teşkilâttaki huzursuzluğu daha çok körüklemek gibi bir tehlikesi vardı. Merkezin 1957 de yoklama kazanan adaylar üzerinde haddinden fazla oynaması hiç de müsbet netice vermemişti...

Diğer önleyici bir tedbir olarak, il ve daha aşağıdaki kademe teşkilâtında faal bir şekilde çalışan kimselerin, milletvekili olmak istedikleri takdirde, tıpkı memurlar gibi 6 ay önceden vazifelerinden istifa etmeleri düşünüldü. Bunun da mahzuru, seçim devresi gibi kritik bir zamanda, herkes milletvekili olmak istediğine göre, teşkilâtın ikinci, hattâ üçüncü derecede adamların eline kalmasıydı. Valiler ve yüksek beyinli İktisadi Devlet Teşekkülleri müdürleri, teşkilâtta seçim zamanı açılacak büyük boşlukları doldurabilecekler miydi?

Yoklama yönetmenliği tâdilâtı, bu suallere verilecek cevapların ışığı altında kati şeklini alacaktı.

Diğer bir teknik tedbir olarak, D. P. milletvekillerinin disiplin altına alınması düşünülmekteydi. 1955 den beri moda olan ve dikensiz gül bahçesi meraklılarının rüyasına giren bir fikre göre, Meclis Grupunda huzuru teminin temel şartı, D. P.

den istifa eden milletvekillerinin otomatik olarak milletvekilliğinden ıskatıydı. Yalnız bu, dün olduğu gibi bugün de tatlı bir hayalden ibaretti. Her şeyden evvel ıskat, sadece istifayı önler, huzursuzluğu önleyemezdi. Bu da ancak "yaylacı" saflarının kuvvetlenmesine yarardı. Esasen zülfü yâre dokunmayan meselelerle çok uyanık, fakat iş bir kere yârin saçına dokundu mu aslan kesilen grupa böyle bir şeyi sunmak dahi büyük bir cesaret işiydi. Hele Anayasanın tâdilini gerektirecek böyle bir meselede, 50 - 60 kişilik bir Muhalefet bile, devrilmez sanılan bir ekipe dahi "Siz arkadaşlar, isterseniz hilâfeti de getirebilirsiniz" dedirtebilirdi. Onun içindir ki liderler hüsranla bitecek böyle tatlı bir sevdayı dillerinin ucuna getiremiyorlardı. Dillerinin ucuna getiremedikleri diğer bir şey, parti hayatına son vermekti. Eğer bunlara cesaret edebilselerdi, D. P. yi yeniden diriltebilmek için kafa yormaya zaten lüzum kalmazdı.

Diğer teknik bir tedbir -ki aklı selime en uygun geleniydi- hizipçilerin duruşmalarını kongrelere bırakmaktı. Yularının kestiği parmak daima acıdığına göre, hiziplerden hangisinin haklı olduğunu kongrelerde verilen reyler tâyin etmeliydi. Yalnız bu alışılmış temayüllerle tabandan tabana zıt ve çok tahammül isteyen bir işti. Fakat çaresizlik, hiç değilse kısmen bu yolu da denemeyi gerektiriyordu. Ondan sonra da şimdiki rüyalara göre, D. P. nin -Vatan Cephesinin değil- Büyük Kongresine gidilecekti. Bu, bir yaz rüyasıydı. İstanbulda Spor ve Sergi Sarayındaki Vatan Cephesi gösterisi, Giresundaki liman, ara seçimleri v.s. gibi rüyalıktan çoktan çıkmış işlerde bile, D.P. nin son dakikada gelen ilhamlarla hareket ettiği cümlece malûm bulunduğuna göre, bu yaz rüyasının hakikat haline gelip gelmiyeceği üzerinde kafa yormak faydasızdı. Muhakkak olan, İstanbulda Ağustos ayında yüksek kademedeki D. P. idarecilerinin böyle bir rüya gördükleriydi.

Evin ötesi

D. P. nin derdi evin içindeki itibarını tesis ile bitmiyordu. Evin dışındaki itibarını da tesis etmek lâzımdı. Bu bakımdan komşudan mülhem gezi programlarının tatbike konması ilk akla gelen tedbirdi. Mamafih D. P. seyyar ekiplerden çok gür sesli sabit borazanlara güveniyordu. Doğu illerinde 6 yeni radyo istasyonu kurulacaktı. Bu sayede, idaresini Bahadır Dülgerin devraldığı soğuk harb neşriyatını, daha tesirli bir şekilde yaymak mümkün olacaktı. Soğuk harb neşriyatçılarının mantığıyla "devlet radyosu devletin fikirlerini" çok daha iyi aksettirecekti. Radyo, bu büyük müjdeyi aynen şu şekilde veriyordu:

"Bilindiği gibi hükûmetimiz Doğu illerinin altı yerinde yeni radyo istasyonları kurmak kararını vermiş ve gerekli teşebbüse geçmiştir. Halen yabancı memleketlerdeki radyo istasyonlarının ne kadar çok sayılarda olduğu herkesçe malûmdur. Yabancı memleketler bu sahada çok ileri gitmişlerdir. Fakat başka memleketlerde hükûmet yeni bir istasyon kurmaya teşebbüs ettiği zaman bir muhalif parti idarecisinin ortaya çıkıp da niye yeni bir istasyon kuruyorsunuz buna ne lüzum var dediği ne duyulmuş ne de görülmüştür.

Böyle bir hâdisede ancak sevinç duyulur."



Safa Yalçuk
Atlayan prens!..



Ahmet Salih Korur
Özlenen adam

Muhalefet böyle bir hâdiseden sevinç duyacak kemale henüz erişemediyse de, vatandaşın mütevazi idrakinin, yüksek voltajlı yayın istasyonlarından çok daha yüksek olduğunu tecrübeyle öğrendiği için, bu olağanüstü gayretlere omuz silkip geçiyordu.

Bahçenin tanzimi

D. P. ye çekidüzen verme faaliyetleri bu kadarla da bitmiyordu. D. P. yüksek kademelerinde yaygın zihniyete göre, D. P. Cemiyetler Kanunu hükümlerine göre kurulmuş bir teşekkül değildi. Soğuk harb neşriyatçısının da belirttiği gibi, D. P. devletti. O halde tıpkı D. P. gibi devlet organlarını da ıslah etmek lâzımdı. İçişleri Bakanı Dr. Namık Gedikin hazakatli ellerinde idare âmirleri ve polis teşkilâtı yeni bir revizyona tâbi tutulacaktı. Ama en çok endişe mevzuu olan, İktisadî Devlet Teşekkülleri adı verilen irili ufaklı prensliklerdi. Parti içindeki hizipleşmeler gibi, devlet içindeki bu prensliklere de son verilmeliydi. Bu sebeple "mutemet adam"lar, D. P. teşkilâtı kadar, devlet işletmelerinin çalışma şekilleri hakkında da bilgi toplamışlar, raporlar hazırlamışlardı.

Raporların ilk neticesi, muazzam prensliklerden birinin başında bulunan Safa Yalçukun düşmesi oldu. Gerçi bu düşüş büyük ölçüde, nüfuzlu bir bakan ile nüfuzlu bir umumi müdür arasında şahsî bir çekişmenin neticesiydi. Ama çekişmenin neticesinde, teraziyi nüfuzlu umumi müdürün aleyhine kaydıran en büyük âmil, prensliklere karşı duyulan son antipati olmuştu.

Bu antipati halen Türkiyedeki prensliklerin en büyüğü olan Ziraat Bankası üzerinde toplanmış bulunmaktadır. Aylık ücretleri yekûnu 18 bin lirayı bulan Mithat Dülgenin bankanın başından ayrılacağı ve büyük bir ihtimalle diplomasi mesleğine intisap edeceği ısrarla söylenmektedir. Söylentiler hiç de sebepsiz değildir ve vaziyet Ziraat Bankası Umum Müdürünün eşi Vedide Dülgenin kardeşi, Başbakanın çocukluk arkadaşı Rifat Kadızadenin arabuluculuğu ile önlenemiyecek kadar ciddidir. Şikâyet, Ziraat Bankasının âdeta bir banknot matbaasına sahipmiş gibi görülmemiş bir cömertlikle dağıttığı ve halen büyük ölçüde "donmuş" krediler yüzünden doğmaktadır. Mecburen tatbikine başlanan istikrar politikası, Türkiyenin tam istiklâlli en büyük kredi müessesesinin eskisi gibi icrayı faaliyet etmesine imkân bırakmamaktadır. Nitekim Koordinasyon Heyetine dahil bakanlarla tam istiklâl sahibi Ziraat Bankası Umum Müdürü arasında çatış-

malar gecikmemiştir. İstikrar politikasının meşhur ettiği Koordinasyon Bakanı Sebati Ataman. Dülgenin çok cesur kredi politikasını asla tasvip etmemektedir. Ticaret Bakanı Hayrettin Erkmenin dilinde bir yıldır Mithat Dülge meselesi mevcuttur. Polatkan ile Dülge birbirlerini mecburen telefonla ararlarsa, ikisi de ekseriya "yok" cevabını almaktadırlar. İmar Bakanı Medenî Berk. çeşitli sebeplerden ve çok eskiden beri Ziraat Bankası Umum Müdürü ile anlaşamamaktadır. Hattâ Merkez Bankasındaki Amerikalı mütehassıslar bile Ziraat Bankasının kredi politikasındaki istiklâlden şikâyetcidirler. Bu kredi istiklâline, pek yakında tamamiyle son verilecektir. Bu durumda Ziraat Bankası Umum Müdürü, parlâmanter rejimlerdeki kral veya cumhurbaşkanı gibi selâhiyetsiz bir hale gelecektir. Mithat Dülgenin Ziraat Bankasının başından ayrılmak üzere olduğu haberleri işte bu selâhiyetlerin kaldırılması meselesinden ortaya çıkmaktadır. Sıra. Türkiyenin bu en büyük prensliğinden sonra diğerlerine gelecektir.

Kaprislerin tanzimi

Prenslerin hâkimiyetine son verildiği şu günlerde, gurbeti ihtiyar etmek zorunda kalan bir prens geri gelecektir. Halen Almanyada Bad Godesberg'de kızının yanında bulunan Başbakanın sağ kolu, Başbakanlık Müsteşarı Ahmet Salih Korur, bu aranan prenstir. Onun gaybubetinden sonra da Başbakanın, 9 yılın verdiği bir alışkanlık içinde çevresindekilere "Müsteşara söyleyin, halletsin" şeklinde emirler verdiği çok işitilmiştir. Her seferinde de Korurun "izinli" olduğu cevabını alan Menderes bu durumdan hiç memnun olmamaktadır. Bu sebeple, Başbakanlık Müsteşarı, pek yakında doldurulması güç olan eski yerine dönecektir.

Unutulan kabine

Bu görülmemiş tanzim faaliyeti içinde unutulan yegâne şey, kabinedeki boş koltuklardır. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk defa olarak, kabinenin yarı mevcutla idare edilmesi, değil milletin, "etraf"ın bile akıl erdiremiyeceği bir mesele haline gelmiştir.

"Tanzimse, tanzim... Fakat işe evvelâ kabineden başlansın" sözü bu yakında dertli çevrelerde sık sık işitilmektedir...

C. H. P.

Gülek tarifesi

Geride bıraktığımız haftanın son gecesi, hırçın Karadenizi bir taka ataletiyle göğüslemek suretiyle bir iki günde şöhrete eren Ordu vapuru ikinci bir ârıza yaptı. Vapurun artık hangi saatte, hangi iskeleye varacağı, gemi kaptanının bile bilmediği bir bilmeceydi.

Ama Samsun hâdiselerinden sonra gelen bu ikinci ârıza, kimseyi şaşırtmadı.

Samsun, Cuma günü başlayan C. H. P. ekipinin gündüz uğrayabildiği ilk büyük şehirdi. Ekip, 30 dan fazla motör tarafından karşılandı. Samsun âdeta ikinci bir denizcilik bayramı yaşadı. Fakat emniyet kuvvetlerinin fuzulî gayretkeşliği yüzünden bayram kısa sürdü. Milletvekilleri daha karaya çıkmadan itişli kakışlı "dağılın" emri verildi. Hattâ dâhiyane bir buluşla milletvekillerini getiren motörlerin rıhtıma yanaşmasına bile mâni olunmaya çalışıldı! Trafik arabaları halkın üzerine yürüdü, bir arazöz gövde gösterisi yaptı.

1959 demokrasisinde artık bunlar olağan şeylerdi. Samsunda olağan olmıyan tek şey, polisin cop kullanmamasıydı. Cop yerine yumruk tercih ediliyordu!..



Kasım Gülek
İş başında

Samsunun 6 genç D. P. lisi de bu yumruk gösterisine özenmiş olacaklar ki, polisin gözleri önünde, C. H. P. nin pazusu kuvvetli Adana milletvekili Yılmaz Metenin vücudu üzerinde biraz uzunca süren bir antremana giriştiler.

Vapura yetişmek endişesi, C. H. P. ekipinin daha fazla demokrasi sporu yapmasına engel oldu. Ordu vapuru, yeni ârızalar kaydetmezse, spordan yana hiç şüphe yok sıkıntı çekilmiyecekti.

Bir daha mı...

Kâğıt üzerinde yazılı tarifenin, daha gemi kalkmadan unutulması, Ordu vapurunun mütevekkil yolcularını pek şaşırttı. Yolcular, bu beklenmedik "uğursuzluk"un müsebbibini keşfetmekte güçlük çekmediler. "Güleğin bindiği vapura, bir daha ayak basmam" sözü vapurda moda haline geldi.

Yolcular, Gülek olmasa vapurun 4 saat rötarla kalkmıyacağından, Kerempe önünde 1,5 saat beklemiyeceklerinden ve 4 mil süratle yol almıyacaklarından, emindiler.

Gerçi Ordu eski bir vapurdu. Eski tip Hollanda malı motörü sık sık ârıza yapıyordu. Pek yakında İtalyaya tamire gidecekti. İhtimal çarkçıbaşının "pistonlar vandı" iddiası da doğruydu. Ama bütün bunlara kimse inanmıyordu. İnanmıyanların başında elbette ki, geziler sayesinde

(Savcılık eliyle aldığımız tekziptir) Aksoyun cevabı

Geçen sayınızdaki şahsımla ilgili hakikata aykırı havadisi, yer müsaade ettiği nisbette düzeltiyor ve cevaplandırıyorum: 1957 seçimlerinde Hürriyet Partisini desteklemenin, Halk Partisine girmeğe mâni olacak bir suç sayılacağı yolundaki mantıksız görüşün, İşbirliği ve Güçbirliği fikrini senelerce savunan ve Hürriyet Partisi listesinde yer alan bir şahıs tarafından temsil edilemiyeceğini düşünememenize imkân yoktur. Feyzioğlu'nun parti Meclisinde bana karşı verdiğini iddia ettiğiniz cevap dahi hayal mahsulüdür. Esasen kendisi bu münasebetle bir kelime bile konuşmadı. Komisyon raporuna muhalif olduğum doğru değildir. Teklifim tamamen başka bir istikamette ve prensip meselesi ile ilgilidir ki, bunu açıklamağa, Parti Meclisi müzakerelerinin gizliliği muvacehesinde mezun değilim. "Ben"den bahsedişim şahsımla ilgili bir noktanın tavzih edilmesi yolundaki bir talebe cevaben vuku bulmuştur. "Partiye girmem CHP ye şereftir" dediğimi kaydediyorsunuz ki, bu hilâfı hakikattir. Ve bir partiye herhangi bir şahıs değil, ancak savunduğu prensipler şeref verebilir.

Meselenin en mühim olan tarafı, Akis Dergisi gibi CHP ile münasebeti olağanüstü bir özellik arzeden bir derginin, gizli kalacak konuşmaları ifşa etmeğe yeltenmesi ve üstelik hakikatleri tahrif yoluna sapmasıdır. Evvelâ gizli toplantılarda sarfedilen sözleri, iyice tahkik etmeden veya değiştirerek nakletmek, meslek ahlâkına aykırıdır. Bazı şahıslara muhakkak surette saldırma hırsı ve CHP yi ikiye bölme hevesi dahi, bu hususta "mazeret sebebi" (!) teşkil edemez. CHP Meclisine müteallik gizli kalması gereken noktalarda, hele bilhassa Akis'in sözleri tahrif ederek aksettirmesi ise, dürüstlük kaidelerini hiçe sayan bir davranıştır. Zira Halk Partisi Genel Başkanı, hatıralarını yalnız bu dergide yayınladığından ve diğer bazı şahsî sebeplerden ötürü, halk efkârının Akis Dergisini, İnönü'nün gayri resmî organı sandığı malûmunuzdur. Keza bir çok memurları Akis'in ya-

zarı olan bir büronun. CHP Genel Merkezi binasına yerleşmiş olduğu vakıası da, halk efkârının meçhulü değildir. Şu halde derginizde CHP Meclisi ile ilgili olarak çıkacak tahrif edilmiş haberlere, okurların çok daha kolayca inanması pek tabiidir. İşte bu özel durum, Akis Dergisine ne kadar imtiyazlı bir mevki bahşediyorsa, onu şahsi emelleri için kullanmak da şüphesiz ki aynı derecede mes'uliyetlidir. Gaye vasıtayı meşru kılamaz!

Muammer Aksoy

çok geniş tecrübelere sahip olan C. H. P. milletvekilleri geliyordu. Bu sebeple kaptana bir heyet gönderdiler. Kaptanın cevabı "ben makinadan anlamam, durum normal"den ibaret oldu. Bunun üzerine Yüksek Makina Mühendisi Adana Milletvekili Rıza Tekeli ve kaptan olduğunu söyliyen Urfanın edip milletvekili Esat Mahmut Karakurt çarkçıbaşına başvurdular. Çarkcıbaşı, hakikati anlamaya çalışan yüksek makine mühendisine cevabı yapıştırdı: "Sen bu makinalardan anlamazsın!" C. H. P. nin Karadeniz ekipi meseleyi uzatmadı. Bir işe yarıyacağından çok, hâdiseyi tesbit etmek düşüncesiyle, Ulaştırma Bakanı Muzaffer Kurbanoğluna bir telgraf göndermekle yetindiler. Teknik arıza, D. P. nin büyük bir hassasiyetle üzerinde durduğu Zonguldaktaki programı yoketmişti. Zira vapurun 4 saat iskelede bir o kadar da yolda eğlenmesi yüzünden, Zonguldağa varıldığı zaman saat sabahın 2'sini gösteriyordu. Şehre çıkmaya vakit yoktu. Ama Cumartesi akşamı saat 2'de D. P. nin hassas olduğu seçim bölgesi Sinoba gecenin 2'sinde varan Ç. H. P. ekipi, vakit müsait olduğundan bu sefer karaya çıktı. Parti merkezinde bir gece sohbeti tertiplendi. Karakurt "vücutlarını hâlâ ağaç yapraklarıyla örten Pasifik sakinlerinden" ve "Onassis'in yatından" bahseden saata uygun esprili bir konuşma yaptı.

C. H. P. merkezinin üst katında sohbet devam ederken, aşağıda merdiven başında 4 meraklı vatandaş konuşmaları kaydediyorlardı.. Daha evvel İneboluda da D. P. nin idari başı Kastamonu milletvekili Basri Aktaş C. H. P. ekipiyle haddinden fazla ilgilenmişti.

Domatesli basın toplantısı

«Küçük hesap dehaları"nın, neye yaradığı sadece kendilerince malûm kimselerin faaliyetleri yolculuktan önce başladı. Gülek, Cuma günü saat 10'da Ordu vapurunda bir basın toplantısı yapacağını ilân etmişti. O gün Tophane Rıhtımından kalkacak olan Ordu vapuruna, bütün Karadeniz yolcuları gibi, gazeteciler, C H P. milletvekilleri ve Gülek de erkenden gelmişti. Ama Tophane Rıhtımında Ordu vapurunu bulmak mümkün değildi. Vapur, Sirkeci rıhtımına kıçtan bağlanmıştı, içine de yolcu kabul edilmiyordu!

Pratik zekâlı Gülek, vapura girmenin imkânsızlığını görünce, şat üzerinde, bir basın toplantısı tertiplendi. İskemle yerine domates sandıklarının kullanıldığı toplantı, tabii ki normal bir basın toplantısından bin defa daha tesirli oldu. Gülek, şüphesiz, içinden bu gayretkeş küçük hesap dehalarına bol bol teşekkür etti...

Esasen Karadeniz gezisinin muvaffakiyeti, biraz da onların dehalarına bağlıydı..

Mektubun Hikâyesi

Geçen haftanın sonuna doğru kendine has, faydalı gezilerden birine daha çıkan C. H. P. Genel Sekreteri Kasım Gülek, meşhur mektup hâdisesinden hiç bahsetmemek imkânını bulsaydı, herhalde kendisi için çok daha iyi olacaktı. Zira bir hafta evvelki taarruzlardan sonra, rıhtımdaki müdafaa edalı konuşması, zihinlerdeki istifhamları arttırmaktan başka bir işe yaramadı.

Gülek, "Fens'in mektubu almadığını öğrenir öğrenmez niçin konuşmadığı, muhabere emniyeti gibi son derece mühim bir meselede ne diye 20 gün susmayı tercih ettiği" sualine hakikate uymayan bir cevap veriyordu. İddiasına göre, Fens'e yazdığı mektubun yerine ulaşmadığını öğrendiği anda "sadece muhatabına erişmemiş bir mektup" bahis mevzuu idi. "Mektubun Başbakanda olduğu iddiası ve bir takım isnadların ortaya atılması üzerine mesele değişmiş ve vesikayı neşretmiş" idi. Halbuki mektubun Başbakanın elinde olduğu iddiası, Gülekin Fens ile konuşmasından çok daha evvel Akşam gazetesinde ortaya atılmıştı. Yani Gülek, Fens'in mektubu almadığını öğrendiği anda -demek ki muhabere emniyeti meselesini ortaya atmazdan tam 20 gün önce- mektubunun çalınmış olması ihtimalini düşünebilirdi. Nitekim Gülek, 28 Temmuz 1959 günü yaptığı basın toplantısında aynen "Haziran ortalarında tarafımdan yazılmış bir mektubu vesile ittihaz ederek yapılan bâzı neşriyat üzerine Fens'e yeniden yazdım ve mahiyeti tahrif edilmiş bir mektubu gazetelerde rivayet edildiği gibi neşretmekle ne gaye güttüğünü sordum" diyerek meselenin "muhatabına erişmemiş bir mektup"tan ibaret olmadığını bizzat itiraf etmiştir. Aynı basın toplantısında Gülek, Fens'in "bu mektubun postadan maksatlı olarak alınmasının muhtemel bulunduğunu ve bunu gayri ahlâki sayarak tel'in ettiğini" söylemişti.

Şu halde Gülek, tam 20 gün evvel "Atlantik Konseyi ve Parlâmentolararası NATO Konseyi Başkanına yazılan mektubun postadan alındığını, tahrif edildiğini" söyleyebilecek durumdaydı. Fakat Gülek 20 gün susmuştur... Şimdi de susuş sebebini, hâdiseleri tahrif ederek ve ilk konuşmalarıyla tenakuza düşerek izaha çalışmaktadır. Böyle bir davranış, ancak şüpheleri arttırmıştır...

Bundan başka, Gülek, sonradan mektup yazdığını kabul ettiği halde, niçin 6 Temmuzda Akşam muhabirine, "hiç bir mektup yazmadığını" söylemiştir? Bu mesele, cevapsız kalmaktadır. C. H. P. Genel Sekreterinin, C. H. P. Meclis Grupu Başkan Vekili Nüvit Yetkinin Muhalefeti temsil edecek çapta olup olmadığı hususunda tek lâf etmemesi de tuhaftır Bütün bunlar, zihinlerdeki şüphelere kuvvet kazandıran hususlardır.

Meselenin aslına gelince, Gülek, Fens'e yazdığı mektubun Atlantik Kongresi Genel Sekreterliğine varmadığını iddia etmektedir. Ona göre, masrafları Kongreye ait olmak üzere üç kişinin daha çağırılmış olması, "döviz sıkıntısı dolayısiyle Türkiyenin az sayıda delege göndermesi üzerine" Kongrenin kendiliğinden harekete geçmesinin neticesidir.

Halbuki Londra Büyük Elçisi Muharrem Nuri Birgi, Üniversiteden, iş hayatından ve parlâmentodan gelen 15'e yakın insan önünde, Kongrenin masrafı kendine ait olarak yeniden üç kişiyi dâvet etmesi üzerine, Hükümetin buna neden lüzum görüldüğünü tahkik etmesini istediğini, bu suretle Gülekin mektubuna muttali olduğunu söylemiştir. Bu iddiaya göre, Gülekin mektubu, Atlantik Kongresine vâsıl olmuş, muameleye konmuş ve Türkiyeden Kongreye üç kişi daha çağırılmıştır. Londra Büyük Elçisi, mektubu hâvi dosyayı Dışişleri Bakanlığına gönderdiğini teyid etmektedir.

O halde Hükümetin elinde Güleke ait bir mektup vardır. İlk mesele, bu mektubun Hükümetin eline nasıl geçtiğinin tâyinidir. İkinci mesele, bu mektubun mahiyetidir.

Hükümet bu mevzuda konuşmamayı tercih etmektedir. Fakat itham altında bulunan Gülek, bir milletvekilidir. Bir milletvekili olarak Hükümeti konuşmaya zorlayabilir. Vereceği bir yazılı soru önergesi, meseleyi aydınlatabilir.

Adana milletvekilinin bir sürü basın toplantısı yapacak ve beyanat verecek yerde, neden hâlâ B. M. M. Başkanlığına bir yazılı soru önergesi vermediğini anlamaya imkân yoktur... Hiç değilse Güleki seven milletvekilleri, ona bu hizmeti yapmalıdırlar.

Turizm

Petrolcu aday

Amerikadaki Demokrat Partinin iki defa Başkan adaylığını yapmış

olan Adlai Stevenson da, herkes Churchill ile meşgulken Türkiyeye geldi. Stevenson, bu hafta sonunda Diyarbakırdan döndüğü zaman hayli yanmıştı. Yazın en sıcak ayında Güney Doğu bölgesinin çıplak dağlarında iki günlük bir dolaşma Miami plajlarının yirmi günlük güneşinden daha tesirli olmuştu. Meşhur siyasetçiyi dünyanın bir köşesine atan rüzgârın politikayla falan alâkası yoktu ve mesele basit bir "business = iş" meselesiydi. Stevenson, hukuk müşaviri bulunduğu Panoil şirketinin petrol arama faaliyetlerini incelemek üzere Türkiyeye gelmişti. Zaten, oğlu da bir müddetten beri aynı şirketin mensubu olarak Türkiyede bulunuyordu.

Amerikanın en "entellektüel" politikacısı sayılan Stevenson'un İstanbula gelişi meşhur Christina yatının geldiği saatlere rastladı. Tesadüfen, Stevenson da, Churchill gibi, Yunanlı milyardere ait bir vasıtayla, Olympic Airways kumpanyasının bir uçağıyla seyahat ediyordu. Fakat, 85 yaşındaki sâbık Başbakanın aksine, 59 yaşındaki sâbık aday hayli dinçti. Uçaktan iner inmez, göğsünü gere gere gazetecilerin karşısına çıktı ve suallerı cevaplandırmağa başladı. Stevenson'a göre, Türkiyeye gelişinin aslında üç sebebi vardı. Bir defa, mensubu bulunduğu şirketin faaliyetlerindeki başarı nisbetini yerinde görmek ve umumiyetle Türkiyedeki petrol araştırmalarının istikbali mevzuunda bir rapor hazırlamak istiyordu. Sonra Başbakan ve Dışişleri Bakanına nezaket ziyaretinde bulunmak, kendileriyle gayri resmî şekilde dünya meselelerini görüşmek niyetindeydi. Nihayet, meşhur Encyclopaedia Britannica'nın Kültür Filmleri Şubesinin başkanı sıfatıyla, bu eğitim filmlerinin Türkiyedeki okullarda da gösterilmesi imkânlarını araştırmağa çalışacaktı.

Stevenson, Amerikada yarım ağızla söylediklerini burada daha katî bir şekilde ortaya koydu ve gelecek seçimlerde üçüncü defa olarak başkanlığa adaylığını koymıyacağını açıkça belirtti. Kütle oylarının tesiriyle Eisenhower'e iki defa yenilen adam, "artık sıra başkalarının" diyordu. Adlai Stevenson'un o gün gazetecilere verdiği özlü ve son derece mâkul beyanatı dinleyenler, böyle bir adamın şimdiye kadarki seçimleri kaybetmiş olmasına üzüldüler. Sâkin ve söylediklerine tam mânasıyla vâkıf bir adam edasıyla konuşan Stevenson, Dulles politikasının artık terkedilmiş olmasından dolayı memnuniyetini belirtmeden edemedi. Eski Dışişleri Bakanının "uçurum kenarı" politikası yalnız Amerikayı değil, bütün dünyayı felâkete sürükliyebilirdi. Halbuki şimdi, Doğu-Batı münasebetlerinde bambaşka bir hava esmeğe başlamıştı. Karşılıklı temaslar sonunda, aradaki anlaşmazlıkların yavaş yavaş ortadan kalkacağı, dünyanın devamlı bir barışa kavuşacağı muhakkaktı.

Medeni adam

Türkiyeyi sık sık ziyaret eden Şarklı politikacıların aksine, tam bir Batı medeniyeti kafasıyla siyasî temaslarını tanzim eden Stevenson, İstanbuldaki kısa ikameti sırasında hem İktidar, hem de Muhalefet mensuplarını görmek için kâfi zaman buldu. Yeşilköydeki Çınar otelinde cereyan eden Menderes - Stevenson görüşmesinde Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu da hazır bulunmuş, Doğu-Batı münasebetlerinden, Kruţçef'le Eisenhower'in karşılıklı ziyaretlerinden, Orta Doğu durumundan, Kızıl Çinden bahsedilmiştir. Menderes, bu mülâkat sırasında, Türkiyenin dış politikasını anlatmış, bu arada İstanbulun imarından söz açmadan edememiştir.

> ## İkisi Arasında...
>
> **Tevfik İleri, vatan sathında dolaşıyor ve bol bol konuşuyor:**
>
> **"Muhaliflerimiz Bütçe Komisyonunda söylediklerini buralarda da yapmışlar. Yaptığımız barajları, firavunların birer zulüm âbidesi olan ve faydasız taş ve toprak yığınlarından ibaret bulunan ehramlara benzetmişler. Bizden Türk köylüsü baraj isterken, kendisini münevver sayan C.H.P. li mebusun, vatandaşı bizim aleyhimize tahrik ederim ümidi ile, barajı ehrama benzetmesi üzerinde ibretle, hayretle ve dikkatle durmak icap eder".**
>
> 30.7.1959 - Zonguldak
>
> **Tevfik İleriye verilecek cevap mı bulunmaz. Ama galiba en iyisi bu:**
>
> **"Mısır ehramları gibi Meclis binası yapmak, 500 bin liraya meydanlar kutup heykeller dikmek, bugün kimin aklından geçer? Ayağında çarığı yokken bunları düşünen ve yapan adama bugün deli derler."**
>
> Adnan Menderes
> 24.11.1952 - Malatya

Söz imara gelince, Stevenson, gayet nazik, fakat mânalı bir edayla Türkiyede köylerden şehirlere doğru vuku bulan akın karşısında ne gibi tedbirler alındığını, ortaya çıkan türlü meselelerin nasıl halledildiğini sormuştur.

Stevenson, saat onikide, Hilton Otelinde Kasım Gülekle de görüşmüştür ama, bu konuşma gayet kısa bir şekilde dış siyaset meselelerinin gözden geçirilmesinden ibaret kalmış, dahilî politikaya temas edilmemiştir.

Aynı gün, Patrikhaneyi ziyaret edip New York Metropolitliğinden tanıdığı Athenagoras'la görüşen Stevenson, akşam 18.00 uçağıyla hareket etmiştir.

Şohret, para ve güzellik

Geçen hafta, Perşembe günü, akşam altı buçuk sularında, bembeyaz Christina yatı Marmaranın sâkin sularına açılırken, dolmuş motorcuları, gazeteciler ve foto muhabirleri için fevkalâde hareketli geçen iki günlük bir ziyaret de sona eriyordu. Dünyanın en büyük tanker filosuna, dünyanın en büyük kumarhanesine ve "Olympic Airways" adlı muazzam havayolları şirketine sahip milyarder Aristotelis Onassis'in yatıyla Türkiyeye gelişi yılın sayılı hâdiselerinden biri olmuştu. Ziyaretin fevkalâdeliği, gemide bulunan kimselerin şöhretinden ileri geliyordu. Hakikaten, 85 metre boyundaki 1527 gros tonluk Christina, son zamanlarda isimleriyle dünya halk efkârını en fazla meşgul etmiş olan şahsiyetleri bir araya toplamıştı. Bir defa, Birinci ve İkinci Dünya Harblerinin meşhur siması Sir Winston Churchill bu gemideydi. Yanında eşi Lady Clementine Churchill, kızı Mrs. Sandys -İngiliz Savunma Bakanı Duncan Sandys'in karısı olan bu uzun boylu, kızıl saçlı tipik İngiliz kadını halen kocasından ayrı yaşamaktadır- ve torunu bulunmaktaydı. Churchill'lerden sonra, onlardan daha kalabalık bir grup olan Onassis'ler geliyordu. Meşhur armatörle birlikte, "Tina" diye çağırdığı ve 45 bin tonluk tankerlerinden birine adını verdiği sarı saçlı güzel karısı Athine Onassis de yattaydı. Onassis'ler onbir yaşındaki oğulları Aleksandros ile dokuz yaşındaki kızları Christina'yı bu seyahatte yanlarına almışlardı. Ayrıca armatörün kızkardeşi ve kayın biraderi de Onassis'ler grupuna dahildi. Kafilenin en çok alâka çeken mensuplarından biri de hiç şüphesiz meşhur soprano Maria Meneghini Callas'dı. İlk defa 1947 yılında Verona Açık Hava Tiyatrosunda "La Gioconda" operasıyla sahneye çıkışından beri, hemen her temsili hâdiseli geçen kaprisli sanatkâr bu seyahatte İtalyan kocası Sinyor Meneghini ile beraberdi. Siyah saçlı, güzel vücutlu artist, Londranın Covent Garden Operasında söyliyeceği "Medea" ile yeni mevsime başlamadan önce, ahbabı Onassis'in dâvetini kabul ederek Akdenizde biraz hava almayı gerek sanatı, gerekse sinirleri için münasip bulmuştu. Yattaki misafirler yalnız bunlardan ibaret değildi. Zengin armatör, pek meşhur olmayan, fakat arkadaşlıklarından zevk aldığı sekiz on kişiyi daha bu şahane yolculuğa davet etmişti. Davetliler arasında Karafalides Artemis adında İzmirli bir Rum da vardı.

Zaten Onassis de baba tarafından İzmirli sayılırdı ve Anadolunun bu kısmından daima "atalarımın memleketi" diye bahsederdi. Bu sebepledir ki, Christina yatının Türkiyeyi ziyarete İzmirden başlaması uygun görülmüştü. Yat, Sakız adasına da uğradıktan sonra 4 Ağustos Salı sabahı Türk karasularına girdi. Bu geliş, karadakiler için pek âni olmuştu. Yat-

da bulunanlar, seyahat programlarını çok önceden bütün teferruatıyla tesbit ettikleri halde, ziyaret sırasını ve ziyaret tarihlerini açıklamamışlar, gezintilerini etrafı telâşa vermeden yapmayı tercih etmişlerdi. Churchill'in İzmire gelişinden İngiliz Konsolosluğu bile yat demir attıktan sonra haberdar olmuştu. Resmî makamlar da aynı sürpriz yüzünden hayli güç durumlara düştüler. Yat, sabah 9.30'da Kordonboyu açıklarında demirleyince, Vilâyetteki memurları bir telâştır aldı. Gelen ziyaretçilere ve bilhassa Churchill'e karşı nasıl hareket edilmesi gerektiğini bir türlü kestiremiyorlardı. Acaba gemiye giderek bir nezaket ziyaretinde bulunulsa nasıl olurdu? Yoksa, gezinti tamamen bir dinlenme gezintisi olduğuna göre, nezaket gösterisi yüzünden misafirleri rahatsız etmek ayıp kaçmaz mıydı? En sonunda, "hele bir karaya çıksınlar da görürüz" dendi. Fakat, aksi gibi, 10.30 da karaya yanaşan motordan Churchill çıkmadı. Bunun üzerine, ne yapmak lâzım geldiğini öğrenmek üzere, İstanbulda bulunan Başbakan Menderesle temas teminine çalışıldı. Emniyet Müdürlüğü de, bu arada, ihtiyaten geminin etrafında sıkı tedbirler aldırmış, gazetecilerden başka kimseyi yatın yanına yaklaştırmamıştı. Saatlerce sonra, İstanbuldan cevap gelip de Başbakanın "Churchill'in ziyaretiyle geniş ölçüde alâkalandığı", "her türlü itibar ve kolaylığın gösterilmesi için emir verdiği" öğrenildiği zaman iş işten geçmiş, İzmirde dört saat kadar kalan yat, öğleden sonra saat 1'de körfezden ayrılmıştı. Resmî makamların gösterdikleri "itibar ve kolaylık" usulen Churchill'in pasaportunu damgalamaktan ibaret kalmıştı. Seksenbeş yaşındaki ihtiyar devlet adamının 243401 sayılı pasaportunun meslek hanesinde "Prime Minister-Başbakan" diye yazılıydı.



Onassis - Zorlu - Menderes - Churchill
Yatta sohbet

Keyifli güzeller

Amerikan bayrağı gibi kırmızı beyaz çizgili Liberya bayrağını taşıyan yattan -Onassis'in gemileri vergi muafiyetinden faydalanmak için hep bu bayrak altında çalışırlar- Kordonboyundaki pasaport iskelesine çıkanlar Güzelyalı, İnciraltı ve Kadifekalede küçük bir gezinti yaptılar. Armatör Onassis, siyah gömleği, kalın çerçeveli gözlüğü, yakışıklı görünüşüyle dikkati çekiyor ve kuvvetli bir şahsiyeti bulunduğunu hemen belli ediyordu. Karısı Tina, "dünyanın en güzel giyinen kadınlarından biri" olmanın muhakkak süslü giyinmeyi icap ettirmiyeceğini göstermek istemiş, beyaz bir bluz ve sade bir eteklik giymişti. Geçirdiği motosiklet kazasından sonra bir ara çok bozulan yüzü, pahalı plâstik ameliyatlar sayesinde eski güzelliğini tekrar kazanmıştı. Tina Onassis mütemadiyen gülüyor ve neşeli hâlini hiç kaybetmiyordu.

O gün, hırçın soprano Maria Callas da, bütün tahminler hilâfına, pek neşeliydi. Mütebessim bir çehre ile İzmire çıkan meşhur sanatkâr, kendisine gösterilen alâkaya samimiyetle mukabele etti, gazetecilere çok nazik davrandı. Üzerinde lâcivert düşes poplinden sade bir elbise vardı. Saçlarını arkada topuz yapmış ve gözlerine her zamanki gibi geniş sürme çekmişti.

Kafile karaya çıktıktan sonra, sahildekilerin gözü tekrar gemiye çevrildi. İhtiyar siyaset kurdu orada kalmıştı. Meraklılar, kayıklara, motorlara atlıyarak geminin etrafında dolaşmağa gittikleri zaman yine hayal kırıklığına uğradılar. Churchill görünürlerde yoktu. Gemi mürettebatı ve yatın hususî dedektifleri, sabık Başbakanın istirahatte bulunduğunu, kimseye görünmek ve kimseyle görüşmek istemediğini söylüyorlardı. Gazetecilerin, foto muhabirlerinin ısrarlı talepleri de para etmedi ve Churchill'i görebilmek için öğleden sonraya, karısının gemiye döneceği saate kadar beklemek icabetti. Lady Churchill, ısrarlara daha fazla dayanamamış, kocasının ancak güvertede ve yat dışından resminin çekilmesine müsaade edebileceğini bildirmişti.

Biraz sonra kıç güverte üzerindeki salonun kapısı açıldı ve yakın tarihin en meşhur simalarından biri gözüktü. Churchill'in eski dinamik hali artık kalmamıştı. 85 yaş, o koca vücudu çökertmiş, yüzündeki azimli ifadenin yerine dalgın bakışlar gelmişti. İhtiyar politikacı iki kişinin yardımıyla yürüyebiliyordu. Üzerinde beyaz bir yazlık elbise ve başında beyaz bir şapka vardı. Kravatsızdı. Küpeşteye kadar gelip yaslanan ve denizden resmini çeken foto muhabirlerine poz veren Churchill, bu iş bittikten sonra, güvertedeki bir koltuğa yerleşti ve dürbünle şehre bakmağa koyuldu. Onassis, kıymetli misafirine bilhassa ihtimam göstermekte ve onun rahat etmesi için elinden geleni yapmaktaydı. Hattâ, ihtiyar devlet adamını koltuğuna kadar taşıyanlara bizzat yardım etmişti. O gün Churchill'de görülen tek canlılık alâmeti, kendisini selâmlıyanlara mukabele ederken yaptığı V işareti oldu. Bunun dışında, eski politika kurdunun durgun hâli insanda ancak acıma hisleri uyandırabiliyordu.

18 Martın hâtırası

Christina yatının Çanakkale Boğazından geçişi sabahın çok erken saatlerine rastladı. Gemi Marmaraya çıktığı zaman saat henüz ikiyi çeyrek geçiyordu. Churchill uykudaydı. Onassis, geminin seyrini tanzim edenlere, Çanakkale geçişini geceye rastlatmak için bilhassa emir vermişti. İhtiyar devlet adamının, kendisine ıstırap verecek bir manzarayı görerek heyecanlanmasını istemiyordu. Churchill, tam 44 yıl önce, genç ve ateşli bir Bahriye Nâzırı olarak, Çanakkale seferinin hazırlanmasında, idaresinde faal rol oynamıştı. 18 Martta müttefik filosunun Türk bataryaları önünde uğradığı hezimet biraz da onun

eseriydi. Şimdi, eski kurt, aynı yerlerden uyuyarak, sessiz sedasız geçmekteydi.

Yatın İstanbula gelişi de bir hâdise oldu. Çarşamba sabahı, meraklılar ve gazeteciler, geminin geliş saatini öğrenmek üzere, önce Liman İdaresine, sonra İngiliz Basın Ateşeliğine, daha sonra da Yunan Konsolosluğuna telefon ettiler; fakat kimse yatın ne zaman geleceğini bilmiyordu. Hele Limanın verdiği cevap pek enteresandı: "gelince haberimiz olur" deniliyordu. Gazeteciler ise, geldikten sonra değil, gelmeden haberdar olmak istiyorlardı. Maksat, yatı açıkta karşılayıp şahane yatın meşhur simalariyle konuşmaktı.

Ama, kiralanan motorlara, erkenden ufuklara dikilen gözlere rağmen, kimse yatın gelip gelmediğini vaktinde öğrenemedi. Bir de Onassis'in yatını andıran İtalyan yolcu gemisi, sarı bacası, beyaz rengi ile denizcilik bilgileri hayli kıt olan bazı muhabirlerin akıllarını karıştırınca, bir kör döğüşüdür başladı. Gazetecilerden bir kısmı, Marmarada yaptıkları fuzulî turlardan sonra Savaronayı görüp, öbür yatın da oraya geleceğini düşünerek Dolmabahçe önüne gelmişlerdi.

Halbuki, Rumeli sahilini bir hayli açıktan takip eden Christina, bu sırada rotasını Büyükadaya kırmış ve saat 11.55'te vapur iskelesinin 700 metre açığına demirlemişti. Yatın Ada önünde demirlemesiyle birlikte, meraklıların doldurduğu sandallar ve motorlar etrafta dönmeğe başlamıştı. Churchill, kıç güvertede geniş bir koltuğa oturmuş, pürosunu tüttürmekteydi. Yanındakiler, pürosundan iki nefesten fazla çekmesine müsaade etmiyorlar, zaten çökmüş olan bünyenin nikotinden daha fazla zarar görmesine mani oluyorlardı.

Churchill'in etrafındaki alâka çemberi o kadar sıkıydı ki, ihtiyar devlet adamı çok sevdiği viskisinden bir yudum aldıktan sonra, hemen bir el uzanıyor, ağzının etrafını kuruluyordu. Bir zamanların yorulmak nedir bilmez adamı, şimdi daimî dikkat isteyen yatalak bir ihtiyar hâline gelmişti.

Bir liraya Churchill

Missouri zırhlısı İstanbula geldiği zaman "yirmibeş kuruşa Amerika!" diye Kabataşta yolcu dolduran dolmuş motorlarını hatırlıyanlar, Büyükada iskelesindeki manzarayı hiç yadırgamadılar. Fırsatı nimet bilen açıkgöz sandalcılar, "Bir liraya Churchill! Churchill'i viski içerken seyretmek isteyen yok mu? Haydi kalkıyor, bir iki!" diye bağırıyor, meraklıları yatın etrafında dolaştırdıktan sonra geldikleri yere bırakıyorlardı.

Öğleden sonra saat bire doğru, İngiliz bandıralı bir motor, Refik Koraltanın "o bıyığınla sen ne kadar bizdensin" dediği İngiltere Büyükelçisi Sir Edwards Burrows'u Christina yatına getirdi. Dolmabahçe rıhtımından hareket eden Deniz Kuvvetleri Kumandanlığına ait bir başka motor da, yarım saat sonra, Adnan Menderesle Fatin Rüştü Zorluyu ve eşlerini yata bıraktı. Onassis'le Churchill'in bembeyaz elbiselerine mukabil Başbakanla Dışişleri Bakanı çok koyu birer elbise giymişlerdi. Berrin Menderes çiçekli bir emprime giymişti. Bayan Zorlu beyaz bir entariyle gelmişti.

Her ne kadar yata gelişini görenler arasında "koskoca Başbakan protokolü unutup da bir Yunan milyonerinin yatına ne diye gitti sanki?" şeklinde söylenenler olduysa da, geminin etrafındaki çoğunluk bu hareketi hoş karşıladı. Nihayet ziyaret, yattaki zengin adama değil, onun misafiri bulunan değerli bir devlet adamına yapılmaktaydı. Zaten, yatın gelişinden üç gün önce, Churchill, Ankaradaki İngiliz Büyükelçiliği kanalıyla Başbakanı ve Dışişleri Bakanını yemeğe davet etmişti. Demek ki, bazılarının zannettikleri gibi ortada protokole aykırı bir şey yoktu. Nitekim, Churchill'in de bu ziyaretten pek memnun olduğu görülüyordu. Bu sırada, gazeteciler yatın etrafında motorlu kayıklarla fır dönmekte, küçük bir kayık içine eğreti oturmuş üniformalı dört polis memuru da kendilerine mâni olmağa çalışmaktaydılar.

Foto muhabirler nin mütemadiyen ihtiyar misafirle meşgul olmaları ve onun Menderesle birlikte resmini çekmeğe uğraşmaları, kaprisli soprano Maria Callas'ı pek fazla üzmüş olacak ki, o da bir takım jestler yaparak dikkati üzerine çekmeğe çalışıyordu. Mamafih, fettan kadın, bazan Onassisle, bazan da kocasıyla yanak yanağa, hattâ öpüşerek verdiği pozlar sayesinde bunda da bir dereceye kadar muvaffak oldu ve bol bol resmini çektirdi.



Stevenson - Menderes

Mecza: İmar



Beyhan Cenkçi

38 aylık...

Gazeteciler

Hiltonda tatil!..

AKİS'in bu sayısı satışa çıkarıldığı dakikalarda kıvırcık saçlı, atletik yapılı pek genç bir adam, Hilton namıyla maruf 10 uncu koğuşa yerleşmek için Ankara Cezaevinin demir kapılarını dışardan içeriye aşacaktır. Genç adam ne 10 uncu koğuşun, ne de cezaevlerinin insafsız yaşayışının yabancısı değildir. Zira Beyhan Cenkçi, evvelce de Hiltonda "turist" olarak bulunmuştur. Bir tekzibi yerinde neşretmediği için Ankara Cezaevinde 15 gün hapis yatan Ulus gazetesi yazı işleri müdürü Cenkçinin bu seferki misafirliği bir hayli uzun sürecektir. Zira Ulus yazı işleri müdürü hakkındaki hapis cezalarının yekûnu 38 aya varmaktadır.

Hâlen piyade asteğmeni olarak vatan hizmeti yapmakta olan Beyhan Cenkçi, askerlik vazifesini, ancak, hapis cezalarını bitirdikten sonra tamamlıyabilecektir.

Genç gazeteci ve daha iki ay evvel evlendiği karısı Ayşe Cenkçi, "Hilton tatili"ni metanetle karşılamışlardır. Ama her ikisi de uzun ayrılık günlerinin çok çetin, çok ıstıraplı geçeceğini iyi bilmektedirler. Yegâne teselli, Beyhanın hapisteki günlerini hayattaki en iyi arkadaşı Ülkü Armanla birlikte geçirecek olmalarıdır. Arkadaşlık hissi, duyulan ıstırapların daha fazla yaralayıcı olmasını ne de olsa biraz önleyecektir.

Beyhan Cenkçi meslektaşlarının ıstıraplarına ancak C. H. P. nin ik-

tidara gelmesiyle son verileceğine inanmaktadır. Bu sebepledir ki ziyaretine gittiği İnönünün "Hapisten ne zaman çıkacaksın?" sualine, itimatla "1961 seçimlerinden sonra Paşam" cevabını vermiştir.

Beklenen Dâva

Bugünlerde Temyizin bir ceza dairesi tarafından verilecek bir karar yalnız adliye değil, aynı zamanda basın çevrelerinde de heyecanla, merakla bekleniyor. Zafer gazetesinin, D. P. iktidarınca çıkarılan Basın Kanunu ölçüleri içinde suç işlediği sabit hale gelen eski sahibi, eski Bakan, partisinin Basın mütefekkiri Zühtü Hilmi Velibeşe hakkında verilen bir tecil kararını Temyiz tasdik edecek midir, etmiyecek midir? Meselenin ehemmiyeti, bir yeni içtihadın doğması ihtimalinin mevcudiyetinden ileri gelmektedir.

Zühtü Hilmi Velibeşe dâvası devam ederken, daha doğrusu dosyası Temyizde bulunurken yaşını tashih ettirmiştir. Ankara Toplu Basın Mahkemesi hakkında mahkûmiyet kararı verdikten sonra eski D. P. Bakanı Velibeşe, yaşının yetmişi geçmiş olduğu hususunda başka bir mahkemeden ilâm almıştır. Mahkemenin huzuruna ilk çıktığında 1308 doğumlu olduğunu bizzat söyleyen Velibeşe, dosyası Temyiz tarafından geri çevrildiğinde aynı mahkemeye yaşının 69 değil 72 olduğunu bildirmiş, cezasının tecilini istemiş, mahkeme bu talebi kabul etmiştir. Avukatların bildirdiğine göre dâva sırasında büyütülen yaşın dikkat nazarına alınması ilk defa vuku bulmaktadır. Ceza dairesi hükmü tasdik ederse Velibeşe hapse sokulmayacak ve bir içtihat teessüs edecektir. Kararın bugünlerde verilmesi gerekmektedir.

Basın

Allahın sevdiği kul!

Geçen haftanın ortasında Çarşamba günü İstanbul Adliyesinin yaz tatili dolayısiyle tenhalaşmış koridorlarında gene bir canlılık hissediliyor, bir kalabalık göze çarpıyordu. Kalabalığı teşkil eden ve ekserisi genç olan kimseler, yüzlerinde derin bir üzüntü taşıyorlardı. Toplu olarak durdukları yer İstanbul Toplu Basın Mahkemesinin kapısıydı. 5 Ağustos Çarşamba günü meşhur Pulliam dâvaları zincirinin son halkası takılacak, Dünya gazetesi mesulleri hakkında karar verilecekti. Daha doğrusu karar tefhim edilecekti. Zira sanıklar müdafaalarını bundan uzun aylar evvel yapmışlar, mahkeme karara kalmıştı. Karar 1 Temmuz günü verilecekti. Fakat 1 Temmuzda mahkeme heyeti dosyayı tetkik edemediğini bildirmiş ve Falih Rıfkı Atay ile Yekta Ragıp hakkındaki kararı 5 Ağustosa bırakmıştı. Mahkeme 1 Temmuzla 5 Ağustos arasında zincirin iki halkasını karara bağlamış, meşhur makaleyi neşreden bir dergi ile bir gazetenin mesullerini 16 şar ay hapse mahkûm etmiş, ayrıca birer aylık kapatma cezası da vermişti. Mahkeme kapısında Çarşamba günü biriken kalabalığın yüzündeki üzüntü bu hakikatlerin bilinmesinden doğuyordu.

Sıra, Dünya gazetesinin duruşmasına geldiğinde herkes heyecan içinde salona doldu. Heyet reisinin kararı bildirmesi bekleniyordu. Heyet reisi bir karar bildirdi, fakat bu beklenen karar değildi. Mahkeme heyeti "dosyanın tetkiki için" yeniden 1 ay mehil alıyor ve hükmü ilerde bir tarihe bırakıyordu. Salona girenler Falih Rıfkı Atay gibi yaşlı ve eski bir gazetecinin mahkûmiyet kararını duymamış olmanın sevinci içinde, aralarında nükteler yaparak tekrar koridorlara çıktılar.

Allahın inayeti

Anlaşılan "İlâhi kader" Dünya gazetesi başyazarını himaye kanatları altına alıyordu. Bilindiği gibi Falih Rıfkı Atay iki "Dünyevi pazarlıkçı"dan biriydi. Kim bilir, Pulliam dâvasının Ulus halkasının Temyizde tasdikinden sonra meşhur pazarlık manevrasına girişmiş olan "Dünyevi pazarlıkçı"nın hidayete ermesi -D. P. edebiyatının tâbirleriyle- Allah nazarında makbul görülmüş ve Tanrı onu hapisten kurtaracak sebebi halketmişti. Tesadüfü, bundan başka şekilde izaha imkân yoktu.

Buna mukabil "Vatani pazarlıkçı"nın hidayete ermesi galiba tatmin edici görülmediğinden İlâhi kader Ahmet Emin Yalmanı şefkat kanadı altına almamış ve onun hakkındaki karar tesadüflerden istifadeyle geri kalmamıştı. Şimdi, iki dosyanın, yani "Dünyevi pazarlıkçı" ile "Vatanı pazarlıkçı"nın dosyalarının Temyize gidiş tarihleri arasına uzun bir zaman parçası giriyordu. Yalman hakkında Amerikadan çekilen telgrafların menfi tesir yaptığı bilindiğinden şikâyetçinin -Menderesin- Yalman hakkındaki şikâyetini geri alması uzak bir ihtimaldi. Ama Temyizin, Yalman dosyasını karara bağlamasıyla Atay dosyasını ele alacağı tarih arasındaki zamanda "Dünyevi pazarlıkçı"yı kurtaracak neler olmazdı ki... Temyiz hükmü bozabilirdi, Menderes şikâyetini geri alabilirdi, meşhur af yetişebilirdi. Her halde ilk işaret müsbetti.

İnsanın üzerinde "İlâhi inayet" bulunmayagörsün! Şimdi İstanbulda pek çok kimse "Dünyevi pazarlıkçı"nın badireyi başarıyla atlatacağı ve hidayetinin mükâfatını göreceği hususunda iddiaya giriyordu.

Bir mahkûmiyet

Aynı gün Cumhuriyet, Milliyet, Akşam ve Yeni Sabahın mesulleri, C. H. P. Genel Başkanı İnönünün Ankara İl Kongresinde yaptığı konuşmayı neşretmeleri üzerine Başbakan Menderesin muvafakatiyle açılan dâvalarda İstanbul Toplu Basın Mahkemesinin önüne çıktılar ve bu duruşmalar muhtelif sebeplerle başka günlere tâlik olundu. Bu arada, bir tekzibi neşretmiyen Akşam gazetesi yazı işleri müdürü Osman Necmi Karaca 12 gün hapse ve 1660 lira para cezasına hüküm giydi; ceza tecil edildi.

Ve münel tekzip...

Osman Necmi Karaca, tekzip yüzünden mahkûm olan kim bilir kaçıncı gazeteciydi? Basın Kanununun 19 uncu maddesinin tekzipler mevzuunda savcılara verdiği selâhiyetler o şekilde kullanılıyor ve tatbikatta öyle vaziyetler ortaya çıkıyordu ki, insan, ister istemez Basın Kanununun hiç değilse bu maddesinin değiştirilmesi zaruretine inanıyordu. Savcıların, 19 uncu maddenin kendilerine verdiği selâhiyetleri iyi kullandığını iddia etmek pek güçtü. Bu yüzden gazetelerde tekzip adı altında mevzu ile zerre kadar alâkası olmıyan bir yığın lâkırdının sütunları "fuzulen işgal"i bir kenara bırakılsa bile, çok zaman üçüncü şahıslar hakkında ithamkâr, hattâ hakarete kadar varan ibarelerin "savcılık kararı ile" zorla neşrettirilmesini anlamak kabil değildi. Halbuki kanun, savcıya, tekzibi neşrinden evvel tetkik yetkisini, bu gibi haksız sataşma ve hakaretleri metinden çıkarsın, mevzu ile hiç alâkası olmıyan lâkırdıların neşrini önlesin diye veriyordu. Ama gelgelelim, yetkinin bu istikamette kullanıldığı nâdiren görülüyordu. Meselâ bilmem ne umum müdürlüğü çıkıyor, başka bir hâlde gazetelerde ancak santimi şu kadar liradan ilân olarak neşrettirebileceği övünmeleri, tekzip adı altında savcının zoruyla sütunlara yerleştirtebiliyordu! İş bununla kalsa, gene iyi idi. Tekziplerin çoğu, " O hâdise öyle değil böyledir" veya "ben şu değilim buyum" çerçevesini ekseriya aşıyor, "Sen şusun, busun"a ve daha kötüsü "O şudur, budur" a dökülüyor, savcılar da yetkilerini bu sözleri zorla neşrettirmekte kullanmayı mahzurlu görmüyorlardı. Bu sebeple ortaya eğlenceli olmaktan çok, garip durumlar çıkıyordu ve hiç şüphe yok ki bu mevzuda rekor Zonguldaktaydı.

İnci gibi tekzip!

Zonguldak Basın Savcısı, Mehmet Güllerin 1959 yılında tanzim ettiği ilk iddianamede şunlar yazılıydı:

Toplu Basın Mahkemesi Reisliğine

Dâvacı: Kamu hakları

Müştekî: Ahmet Güner, Yeni Ses gazetesi sahibi



İstibdattan Demokrasiye

İnönü, Churchill ile

Ağzından düşürmediği pürosu ve iki parmağının boşlukta çizdiği V işaretiyle kürei arzın tanıdığı 85 lik bir adam, geçen haftanın ortasında İstanbulu fethetti.

"Bir liraya Churchill" diye bağıran motörcülerin, sâyesinde en yüksek hasılat rekorlarını kırdıkları ve İstanbulluların "Churchill Baba" diye bağırlarına bastıkları bu adam, Birinci Dünya Harbi sırasında Çanakkale Boğazını zorlayarak İstanbula girmeğe çalışan İngiliz Bahriye Nâzırı Winston Churchill idi. O tarihlerde İngiliz Bahriye Nâzırı, Çanakkale Boğazını yarmaya muvaffak olamamıştı. Olsaydı da, İstanbulda 40 küsur yıl sonra dahi ihtimal nefretten başka bir şey bulamıyacaktı.

Bugün durum bambaşkadır. İkinci Dünya Harbinde demokrasilerin zaferini temin eden adam. İstanbulluların ve bütün Türklerin sevgilisidir.

Bu, şimdiki turist Churchill'in Türkiyeyi ikinci ziyaretidir. İlk ziyareti, İkinci Dünya Harbinde ibrenin Müttefikler lehine döndüğü günlere rastlar. O tarihlerde Elalemeyn zaferi kazanılmıştı. Artık Hitler Almanyası gerileme devrine girmişti. Müttefikler taarruza hazırlanıyorlardı. Mamafih Hitler Almanyası hâlâ muazzam bir kuvveti temsil ediyordu.

İngiliz Başbakanı Churchill, o günlerde -1943 yılı Ocak ayının 30 ve 31 inci günleri- Türkiye Cumhurbaşkanı İnönü ile konuşmak istedi.

Churchill neden buna lüzum görmüştü? Suali en iyi cevaplandıracak adam olan İnönü, bu "neden"i işitince, yeşil koltuğuna yaslandı ve **"İttifak icabına göre İngiliz Başbakanın Türkiyeyi harbe girmeye dâvet edeceğini, bunun için Türkiyeye gelmek istediğini sanıyorduk"** cevabını verdi. Çayından bir yudum alan İnönü, sözlerine **"İttifak icaplarını yerine getirmekte tereddüdümüz yoktu. Bu hususta son derece titizdik. Mamafih müzakerelerin çetin olacağını sanıyorduk"** diye devam etti.

"Churchill, 1943 yılı başında Adanaya geldi. Beraberinde, başta İmparatorluk Genelkurmay Başkanı General Sir Alan Brooke, Orta Doğu kuvvetleri kumandanı General Sir Harold Alexander olmak üzere, Orta Doğuda vazife görmüş birçok general ve diplomat vardı. Mareşal Fevzi Çakmak. Başbakan Şükrü Saracoğlu ve Dışişleri Bakanı Numan Menemencioğlu benimle beraberlerdi. Müzakereler Yenice istasyonunda trende yapıldı. Churchill son derece neş'eli ve anlayışlıydı. Sözlerine, ağzında meşhur purosuyla, dostça konuşmaya geldim diyerek başladı ve tahminlerimiz hilâfına harbe girmek lâfını hiç ağzına almadı"

Buna sebep, İngiliz Başbakanına ittifak icaplarının hatırlatılmasıydı. İngiliz - Türk ittifakı anlaşmasında, Rusya için ihtirazî bir kayıt mevcut idi. İttifak, Rusya aleyhine işlemiyecekti. Almanya, Yugoslavya, bilâhare Rusyaya saldırdığı sırada, Alman-Rus anlaşması mevcuttu. Bu sebeple Müttefiklerle yapılan anlaşmaya göre, Türkiyenin müdahalesi bahis mevzuu değildi. Daha sonra Almanyanın Rusyaya saldırması üzerine bu hüküm ehemmiyetini kaybetmişti. Fakat anlaşmanın diğer bir hükmü "harbe girmek için Türkiyenin askerî hazırlıklarını tamamlamasını" şart koşuyordu. Müttefikler bu hususta Türkiyeye karşı giriştikleri taahhütleri yerine getirmemişlerdi..

Bir Yenice sigarası yakan ve çayını yudumlayan İnönü, **"Churchill bunu çok iyi biliyordu"** dedi. **"Bu sebeple, derhal harbe girmek mevzuunda ısrar etmedi. Adana konuşmalarında hemen harbe girmek yerine, Türkiyenin ciddi bir şekilde ve sür'atle hazırlanması ve silâhlandırılması kararlaştırıldı.."**

"Churchill trende geçirdiği bir geceden sonra, güneş doğarken Sabah Düşünceleri - Pensées matinales - adını verdiği bir muhtıra hazırladı. Muhtırada vaziyeti umumî olarak izah ediyordu. İngilizlerin bu muhtırayı, daha sonra Ruslara ve diğer müttefiklere de verdikleri anlaşılmıştır".

"Adana mülakatının iki mühim neticesi oldu. Evvelâ tebliğde de belirtildiği üzere İngiltere Hükûmeti, Türkiyenin o zamana kadarki tutumunun mâkul ve makbul olduğunu resmen kabul etti. Sonra Türk Ordusunun kısa zamanda hazırlanması için genelkurmaylar arasında temaslar, müzakereler yapılması kararlaştırıldı. Bu mevzuda ilk temaslar trende başladı. Sonraki konuşmalar için usûl, zaman ve yer tesbit edildi".



İnönü konuşuyor

Vatana hizmet aşkı

"Türkiyenin ne zaman harbe gireceğine dair bir müddet tâyin edilmedi. Bu hususta hâdiselerin seyrine göre vaziyet yeniden gözden geçirilecek ve ona göre bir karar alınacaktı".

İnönü bu noktaya gelince biraz durdu, gözlerini kapadı ve 15-20 saniye düşündükten sonra, Churchill ile konuşmasının bir cümlelik bilânçosunu yaptı: **"Adana mülâkatı harbin ilk devrinin heyecanlı dalgaları arasında ve Rusyanın önce Almanya ile müttefik, sonra muharip olmasının yarattığı ihtilâtlar içinde, İngiliz - Türk münasebetlerini güvene ve aydınlığa kavuşturan bir başarı olmuştur".**

Churchill de Adanadan aynı kanaatla ayrılmış ve Kıbrısta bu görüşünü ifade etmişti:

"Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve Türkiye Hükûmeti

Mülâkatlarını Anlatıyor

erkanı ile çok şerefli bir mülakatta bulundum. Türkiye ile münasebetlerimizin son derece dostane olduğunu söylemekle kendimi bahtiyar addederim. Türklerin görüşleri bizim görüşlerimizin aynıdır. Türkiyeye umumi müdafaa emniyetleri için iktidarımız dahilinde olan bütün vasıtalarla yardım etmek niyetindeyiz".

11 Şubat 1943 te Avam Kamarasında **"Türkiyeden bu silâhlanma işinin tamamiyle tanziminden başka bir şey istemediğini"** söyleyen İngiliz Başbakanı, Türkiyenin İkinci Dünya Harbindeki rolünü şu cümlelerle belirtiyordu: **"Şimdiye kadar Türkiye herhangi bir tarafın tecavüzüne karşı kuvvetli bir mania olarak kalmıştır. Bunu yapmakla Türkiye, hattâ en karanlık günlerde bile, harbin Türkiyeye, İrana ve Iraka sirayet etmesini önlemiş ve bütün Doğu harbi için son derece ehemmiyetli olan Abadan petrol kuyularını tehditten kurtarmıştır".**

KAHİRE KONUŞMALARI

İnönü ve Churchill, ayni yılın son ayında ikinci defa Kahirede karşılaştılar. Kahire ziyareti, İngiltere, Amerika Birleşik devletleri ve Sovyetler Birliğinin müşterek dâvetiyle yapılıyordu.

Bu dâvet üzerinde, İnönü. Adanaya gelen İngiliz ve Amerikan hava kuvvetlerine ait 5 büyük uçakla, 4 Aralık 1943 günü Kahireye hareket etti. Yolculuk esnasında İnönü ikinci pilot mevkiine oturdu ve Birinci Dünya Harbinde üzerinde savaştığı araziyi havadan seyretti.

İnönü ve Dışişleri Bakanı Numan Menemencioğlu Kahirede, bir müddet evvel General Çan Kay Şek'in kaldığı köşkte misafir edildiler. Churchill köşke gelerek İnönüyü ziyaret etti. Sonra iki devlet adamı, müzakerelere başlamak üzere Amerika Cumhurbaşkanı Roosevelt'in bulunduğu köşke gittiler. Müzakereler üç gün sürdü. Her gün iki defa sabahın ilk saatlerine kadar süren umumi toplantılar yapıldı. Churchill - Roosevelt - İnönü görüşmelerinde Eden, Menemencioğlu ve Harry Hopkins hazır bulunuyordu. Sovyetler Birliğini temsil edecek olan Vişinski, Kahireye gelmemeyi tercih etmişti. Müttefik askeri şefler ve İngilterenin o zamanlar Kuzey Afrika Elçisi bulunan şimdiki Başbakanı Macmillan toplantılara sık sık katıldılar.

Kahiredeki Churchill, Adanadaki Churchill'e hiç benzemiyordu. Hastaydı, neşesizdi. Stalin ve Roosevelt ile birlikte Tahranda aldıkları karar mucibince, İngiliz Başbakanı Türkiyenin hava üsleri vermesini istiyordu. Bu, Türkiyenin fiilen harbe katılması demekti.

İnönü, anlatırken o günleri yeniden yaşıyor gibiydi. Çayından bir yudum aldı ve **"Churchill bütün ağırlığı ile zorluyordu"** dedikten sonra kendine has gevrek kahkahalardan birini savurdu.

"İngiliz - Türk ittifak anlaşmasını harfiyen yerine getirmek kararındaydık. C. H. P. Grupu, harbe girme prensipini kabul etmişti. Yalnız Adanada kararlaştırılan ve resmi tebliğde yer alan Büyük Britanya ile Amerika Birleşik Devletlerinin Türkiyenin umumi bakımdan tedafüi emniyetini kuvvetlendirmek maksadıyla malzeme yardımı yapma taahhüdü yerine getirilmemişti. Türkiye haklı durumdaydı."

"Müttefikler, Türkiyenin hava üsleri vermesini talep ediyorlardı ve bu muamele bizim bölgede harbe sebep olmaz diyorlardı. Biz, Balkanlarda açılacak cephede Müttefiklerle bulunmayı istiyorduk. Halbuki Müttefikler ise -sonradan anlaşıldığına göre- yalnız Atlantikte harbe girmekle Türkiye ile birlikte Balkanlarda da harbe girmek ihtimallerinde mutabık değildiler. Bizimle konuşmada hem çıkarma zamanını söylemiyorlar, hem aralarındaki ihtilâfı gizlemeye çalışıyorlardı".

İnönü, gene bir an durdu ve çok mânalı bir gülüşle sözlerini tamamladı: **"Bu vuzuhsuzluk içinde gözü kapalı bir karar vermemize tabii ki imkân yoktu..."**

Bu sebeple Türkiye, Müttefiklerin üs taleplerini kabule yanaşmamıştır ve hâlen Paris Üniversitesinin Siyasi İlimler Enstitüsünde diplomasi mesleğine hazırlanan talebeler, ders notlarında Kahire görüşmeleri hakkında şu satırları okumaktadırlar: "Roosevelt'in ikna hazineleri, Churchill'in diyalektik cephanelikleri âciz kaldı. Müzakereler sonunda neşredilen resmi tebliğ iki memleket arasındaki ananevi bağları ve karşılıklı dostluğu belirtmekle yetindi. Ümit edilen vuku bulmamıştı. Türkiye harbe girmeyi reddediyordu".



Roosevelt, İnönü ve Churchill Kahirede

Çetin günler

İkinci Dünya Harbinin o kritik günlerinde millete hitap eden İnönü, **"Bu kadar güç ve birbirine zıt şartlar içinde memleketimizi idare edip selâmete çıkarmak, bizim için büyük ıstıraplarla dolu bir iştir. Bu ıstırapları severek dayanılır hâle getiren vatana karşı vazife aşkıdır"** diyordu.

İsmet İnönü

Maznun: Hayri Ünlütürk
Suç: Neşren hakaret
Suç tarihi: 10 Eylül 1958 ve 9 Ekim 1958
Kanun maddesi: 6732 sayılı kanunla muaddel 6334 sayılı kanunun 1. maddesi.

Zonguldakta münteşir Yeni Ses gazetesinin 10 Eylül 1958 tarihli ve 207 sayılı nushasında müşteki Ahmet Günere Maden işçilerinin sırtından geçinen asalak değildir ve yine gazetecilik mesleğinde hele yazı işleri müdürlüğü vazifesinde yeni olduğunuz anlaşılıyor, yaşınıza uygun olarak mesleki bilgilerinizi arttırmalısınız demek suretiyle neşren hakaret eden maznun Hayri Ünlütürkün fiil ve hareketine uyan yukarıda zikredilen maddeler gereğince tecziyesi talep ve iddia olunur. 20.1.1959

C. M. M.
M. Güler 10080

Meselenin aslını bilmeyen bir hukukçunun bu iddianamenin içinden çıkmasına imkân yoktu. Zira en ufak tetkik gösteriyordu ki neşren hakaret suçunun işlendiği iddia edilen yazı, Yeni Ses gazetesinde yayınlanmıştı. Hakaret edilen ise Yeni Ses gazetesinin sahibi Ahmet Günerdi ve yürürlükte olan kanunlara göre gazetesinde çıkan yazılardan dolayı yazı işleri müdürü ve yazar ile birlikte mesuldü. Gazetesinde çıkan bir yazıdaki hakaret için dâva açılınca da yeri olsa olsa sanık sırasıydı, müdahil sandalyası değil...

Peki, şu halde bu "esrarengiz iş" nasıl mümkün oluyordu? Ahmet Güner, acaba aklını oynatıp kendi gazetesini dâvaya mı kalkışmıştı? Yoksa, bir yazarı Ahmet Günerin gazetesine habersizce ve rızası hilâfına bir yazı koyup bizzat gazete sahibine hakaret mi etmişti? İşte ortada öyle bir arap saçı vardı ki, işin içinden sadece mantıkla sıyrılmak imkânsızdı.

Halbuki mesele pek basitti: Ne Ahmet Güner aklını oynatmış, ne de gazetesinde çalışan bir yazar, bir kolayını bulup patrona küfreden bir yazıyı habersizce neşretmişti. Ahmet Güner, kendisine edilen hakaretlerle dolu yazıyı bile bile neşretmişti. Zira altında Hayri Ünlütürkün imzası bulunan bu yazı, savcılık kanalıyla gelmiş bir tekzipti...

Ahmet Güner, Zonguldak Basın Savcısının kararı ile gönderilen bu tekzibi neşretmediği takdirde kendisini en az 15 gün hapis ve 2000 lira para cezasının beklediğini pek iyi biliyordu. Bu sebeple, kendisine hakaret dahi edilmiş olsa, yazıyı neşretmekten başka çıkar yol göremiyordu. Tekzip neşredildi. Ama Ahmet Güner, savcının önce dikkatle tetkik ederek içindeki hakaretamiz cümleleri ve mevzu ile alâkası bulunmayan kısımları çıkardıktan sonra göndermesi lâzım gelen tekzipte kendisine hakaret edilmesini bir türlü hazmedemiyordu. Savcının zoruyla neşretmek mecburiyetinde kaldığı yazıya gazetesinde aynı tonla cevap verse, haklıyken haksız vaziyete düşecek, "Vây, hakaret ha..." diye kanun adına savcı yakasına sarılacaktı. Günlerce bu işin içinden nasıl çıkacağını düşünen Ahmet Güner, nihayet bir dilekçe ile savcılığa müracaat ederek kendisine hakaret eden Hayri Ünlütürk aleyhinde takibata geçilmesini istedi. Aslında, gazetesinde neşredilen tekzip savcılık yoluyla geldiği için, Ahmet Güner, müracaatından müsbet bir netice beklemiyordu. Ama elini kolunu bağlamaktansa bir dilekçe yazıp içini boşaltmayı tercih etmişti. Fakat hayret, bin defa hayret... Hayri Ünlütürkün tekzibini Yeni Ses gazetesinde zorla neşrettirerek "vazifesini yapan" savcı, Ahmet Günerin müracaatı üzerine de gözünü kırpmadan "vazife"sini yapıyor ve Hayrı Ünlütürkü neşren hakaret suçu ile Zonguldak Toplu Basın Mahkemesine sevkediyordu...


Osman Necmi Karaca
Neşretmez misin?..

Dâva, hukuk mantığı ile, neresine bakılırsa bakılsın sakattı ve tekzip müessesesinin ıslahı zaruretini ispat eden bir misal değil, muazzam bir "âbide" idi. Ama ne var ki küçük Zonguldak muhiti içinde, bir meslekdaşının mahkûmiyetine sebep olmanın ağır yükü karşısında fazla dayanamıyan Ahmet Güner, muvafakatini geri aldı ve mesele böylece kapanmış oldu.

Ahmet Güner, muvafakatini geri almasaydı, belki bir mesiekdaşının mahkûmiyet acısıyla bir müddet ıstırap çekmesine sebep olacaktı ama, tekzip hakkındaki Basın Kanununun tatbikatı yüzünden hemen hemen her gün maddî ve mânevi eziyet çeken yüzlerce meslekdaşına bir hizmette bulunmuş olacaktı. Belki bu dâvadan sonra tekzip hakkındaki hükümlerin değiştirilmesi zaruretı daha iyi anlaşılacaktı; belki tatbikatta savcılar çok daha dikkatli davranmak zorunda kalacaklardı... Yeter ki mesele, bir defa Temyize kadar gitmek imkânına kavuşabilseydi. Olmadı ve Ahmet Günerin meslekdaşı Hayri Ünlütürkü üzüntüden kurtarmak için muvafakatini geri alması, asıl Zonguldak Basın Savcısı Mehmet Gülerin üzüntüden kurtulmasına kâfi geldi.

Zonguldaktaki hâdisenin bir benzeri AKİS'in de başından geçmişti. Muammer Aksoy tarafından gönderilen bir tekzipte Metin Tokere ağır bir dille hücum edilmesi karşısında yazı işleri müdürü Kurtul Altuğ, tekzibi neşretmekle bir üçüncü şahısa karşı suç işliyeceği endişesine kapılmış ve bu endişe ile tekzibi neşretmemişti. Ama savcı tarafından açılan dâvada bu yüzden 1 ay hapse ve 3 bin lira para cezasına çarptırıldı. Kurtul Altuğ cezasını çekti ve tekzip AKİS'te neşredildi. Bereket versin Metin Toker, gazetecileri dâva eden bir adam değildi. Aksi hâlde Kurtul Altuğun -tabiî tekzipçi ile birlikte- Toplu Basın Mahkemesini boylamasının pek mümkün olduğunu Zonguldak misali gösteriyordu.


Ahmet Güner
Neşreder misin?..

Diğer dâvalar

İstanbulda Osman Necmi Karaca bir tekzip yüzünden mahkûm olurken Diyarbakırda İleri Yurt gazetesi mesulleri yirmialtıncı defa Toplu Basın Mahkemesinin önüne çıkıyordu. İzmirde Sabah Postası mesulleri Orhan Rahmi Gökçe ve Nejat Türkeri, Demokrat İzmirin sahibi Adnan Düvenci ve yazı işleri müdürü Şeref Bakşık, Ç. H. P. İl İdare Kurulu üyeleri ile birlikte Vali Kemal

Hadımlının bütün toplantıları men etmesi üzerine C. H. P. İl İdare Kurulunun verdiği cevabı neşrettikleri için Toplu Basın Mahkemesi önüne çıkıyorlardı.

Ankara Toplu Basın Mahkemesi ise, hakkında neşir yasağı bulunan AKİS - Şah dâvası da dahil olmak üzere üç dâvaya baktı. Bunlardan Hakimiyet gazetesi aleyhine C. H. P. tarafından açılan dâva Hikmet Yazıcıoğlu ile Turgut Yılmaz Güvenin beraati ile neticelendi.

Hakimiyet gazetesinin, 1946 yılında Müstakil Grupa verilen din meseleleri ile alâkalı bir raporu C. H. P. ye mal ederek hücuma geçmesi karşısında C. H. P. Genel Merkezi savcılığa müracaat ederek Hakimiyet hakkında takibat istemişlerdi. Ankara Basın Savcısı bu müracaat üzerine harekete geçmiş ve Hikmet Yazıcıoğlu ile yazı işleri müdürü Turgut Yılmaz Güvenin 6732 sayılı kanunla değiştirilen 6334 sayılı kanunun 1 inci maddesine göre cezalandırılmaları ve Hakimiyetin de Basın Kanununa göre 1 ay kapatılması iddiası ile dâva açmıştı.

Çarşamba günkü duruşmada, esas hakkında mütalâasını bildiren savcı, "Maznunların, C. H. P. nin şeref ve itibarını sarsmaya matuf neşriyatı dolayısiyle muaddel 6334 sayılı kanunun birinci maddesinin birinci fıkrasına göre cezalandırılması iddia ve talep edilmişse de..." dedikten sonra Hikmet Yazıcıoğlu ile Turgut Yılmaz Güvenin beraatına karar verilmesini istedi. Başkan tarafından savcının mütalâası hakkında bir diyeceği olup olmadığı sorulan Yazıcıoğlu, iddianameyi dikkatle okuduğu için savcının sözlerini dinlemeğe lüzum görmediğini ispat etti ve sükûnetle avukat tutacağını, müdafaa için mehil talep ettiğini bildirdi. Turgut Yılmaz Güven savcının mütalâasına iştirakle beraat ettirilmesini istedi. Mahkeme, Yazıcıoğlunun mehil talebinin reddine ve maznunların beraatına karar verdi. Karar en fazla Hikmet Yazıcıoğlu için bir sürpriz oldu. Hakimiyetin mantıklı sahibi, o iddianameden sonra savcının beraat isteyebileceğine zerre kadar ihtimal vermiyordu ve bu sebeple işi nasıl olsa avukatım halleder diye, savcının mütalâasını bile dinlememişti!

Kararın dâvayı açan, ama duruşmaya müdahil olarak katılacak bir avukat göndermeyi ihmal eden C. H. P. idarecilerinde de sürpriz tesiri uyandıracağı muhakkaktı.

Kâr yılı...

Basın dâvaları devam ededursun, geçen hafta, Ankara, İzmir ve İstanbuldaki gazete sahipleri daha çok Bakanlar Kurulunun Resmi Gazetede neşredilen resmi ilânlar hakkındaki yeni kararı ile meşguldüler. Bakanlar Kurulu, Ankara, İstanbul ve İzmirde çıkan gazetelere verilecek resmî ilânları yeni kayıt ve şartlara bağlıyordu.

Kararı memnuniyetle karşılamamak imkânsızdı. Zira, Ağustostan itibaren günlük baskısı 10 bin ve satışı 7500 den aşağı olan sabah gazeteleri ile baskısı 6 bin, satışı 4500 den aşağı olan akşam gazeteleri resmî ilân alamıyacaklardı. Bu, "besleme" tâbiriyle maruf, hiç denecek kadar az satışlı, fakat bol resmî ilân sayesinde çok kazançlı bir yığın gazetenin sonu demekti. Gazetecilikle zerre kadar alâkası olmayan ve devlet hazinesinden emzirilerek semirtilen bu nevi şahsına münhasır gazetelerin böylece ortadan silinmesi, hakikî gazetelerin lehineydi. Zira bundan sonra, hazineden "besleme"lerin kasasına haksız yere akan paralar azçok okunan gazetelere gidecek, bunların gelişmesine medar olacaktı.

Bakanlar Kurulu, gazetelerin resmi ilân alabilmeleri için tiraj şartını da kâfi görmemiş ve rulo kâğıdı kullanmayan -yâni baskıları rotatif veya duplex makinalarda yapılmayan- gazetelere resmî ilân verilmemesini kararlaştırmıştır. Büyük tirajlı gazetelerin ancak rulo kâğıdı kullanılan makinalarla çıkarılabileceği düşünülürse, bu kararı da isabetsiz bulmamak imkânsızdır. Ancak, tesislerinin imkânsızlığı yüzünden düz makinada basmak zorunda kalan ve tirajları, rulo kâğıt kullanılarak basılan diğer gazetelerin seviyesinden aşağı olmayan bazı gazeteler -Meselâ Demokrat İzmir-, haksızlığa uğrayacaklardı.

Yeni Kararnamenin gazete patronlarını endişelendiren maddesi, resmî ilân verilecek gazetelerde "en geniş mânası ile siyasî ve meslekî neşriyat yapmak, siyasî mahiyette iç ve dış hâdiselere dair "objektif haber"ler vermek ve bu hizmetlerin ifası için mütehassıs ve kifayetli bir yazı işleri müdürü ve kalifiye muhabir, muharrir, mütercim, musahhih, ressam ve foto muhabirleri çalıştırmak, bunların ücretlerini çalışma mevzuatı ile kabul edilen esaslara uygun şekilde muntazaman ödemek, sözleşmeler yapmak ve ödemeleri muhtasar beyannamelerle tesvik etmek" şartlarının aranmasıydı. İşinin ehli bir yazı işleri müdürü çalıştırmak, kadrosunda kalifiye elemanlara yer vermek esasen bir gazete sahibinin kanunî mecburiyet olmaksızın arzulıyacağı şeylerdi. Ama şu "objektif haber vermek" kaydı, doğrusu onlar için pek endişe vericiydi... Yani Hükümet dilediği anda ilânı kesmek yetkisini bir silâh olarak elinde tutuyordu. Resmî ilânların santiminin 3 liradan 10 liraya yükseltilmesiyle -böylece eskiden ayda 30 bin lira resmî ilân geliri olan bir gazete bundan sonra 100 bin kazanacaktır.- büsbütün câzip bir hal kazanan resmî ilân gelirlerini kaybetmek korkusu, patronları şimdiden feryada zorluyordu.

Aslında, objektif haber vermek gazetenin okuyucusuna karşı borçlu olduğu bir vazifeydi. Yüksek tiraja, objektif haber vermekten başka çıkan yol yoktu. Fakat, gazete sahipleri haklı olarak bu objektiflik ölçüsünün Muhalefeti veya İktidarı tutma derecesine göre ayarlanacağını düşünüyorlardı. Yoksa, resmî ilânlar, hakikaten haberlerin objektif olup olmadığına bakılarak verilecek olursa Zafer ve Havadis biraderlerin tek satır olsun resmî ilân yüzü göremiyeceklerini pek iyi biliyorlardı.


ZAFER
Amerika'nın Türkiye'ye İtimadı Hudutsuzdur
Havadis

Zafer ve Havadis biraderler
"Objektif diye buna derler!"

İKTİSADÎ VE MALÎ SAHADA

Müşterek Pazar

Türkiyenin müracaatı

AKİS'in geçen sayısında verdiği bir haber gerçekleşti: Yunanistandan sonra Türkiye de Müşterek Pazara katılma teşebbüsünde bulundu. Filhakika evvelki haftanın ortalarında A. P. ve A. F. P. gibi büyük ajanslar, Türkiyenin Müşterek Pazara girmek için müracaatta bulunduğunu "emin kaynaklar"a dayanarak bildirmişlerdi. Bu ajanslara göre Türk talebi, 29 Temmuzda yapılmıştır. Halbuki Türk Dışişleri Bakanlığının 30 Temmuzda neşrettiği bir tebliğ, Müşterek Pazara henüz müracaat etmediğimizi bildiriyordu!

A. F. P., Türk talebinin Romada Müşterek Pazar teşkilâtının Başkanı Pella'ya tevdi edildiğini yazmaktadır. Müracaat mektubunun bir sureti, aynı zamanda Müşterek Pazarın Brükseldeki bürosuna da gönderilmiştir.

Türk talebi, hâlen Brükselde incelenmektedir. Müşterek Pazarın Bakanlar Konseyinin gelecek toplantısında bu mevzuda bir karar alınacaktır.

Müşterek Pazara girme teşebbüsü, prensip itibariyle, yerinde bir harekettir. Türk dış ticaretinin mühimce bir kısmı bu memleketlerle yapılmaktadır. Meselâ 1959 yılının ilk altı ayında, Türkiyenin ihracatının beşte biri, Müşterek Pazar üyesi Batı Almanyaya gitmiştir. İngiltereye ihracat, yekûn ihracatın ancak yüzde 7 sine erişmektedir. Yani, son altı aylık devrede Almanyaya 105 milyon liralık ihracat yapıldığı halde, İngiltereye ihracat 38 milyon liradan ibarettir.

Türkiye için ihracat imkânlarını arttırmak hayati bir meseledir. Müşterek Pazar, üyelerine imtiyazlı bir şekilde ihracat yapmayı tanıyarak, memleketimize bu imkânı temin edecektir.

Bütün mesele, Türkiyenin hangi şartlarla Müşterek Pazara katılacağının tâyinidir. 10-15 yıllık bir intikal müddeti tanınsa bile, Türkiyenin ileri sanayi memleketlerinin dahil bulunduğu pazara eşit şartlarla girmesi bir hayaldir. Unutmamak lâzımdır ki, kalkınma 10-15 yıllık değil, asgarî 50 yıllık bir meseledir. Bu devre zarfında himayesiz bir Türk sanayiinin gerek kalite ve gerek fiyat bakımından Avrupa sanayii ile rekabet edebilmesine imkân yoktur. Himayesiz kalan sanayi yok olmaya mahkûmdur. Mamafih sanayinin himayesinin hâlen olduğu gibi, maliyeti son derece yüksek ve kalitesiz mal imaline sebep olmaması lâzımdır. Bunun için prodüktiviteyi arttıracak tedbirler arasında, sanayii dış rekabete açmak düşünülebilirse de, bu yolda pek cesur adımlar atılamıyacağı şüphesizdir. Amerikanın bile sanayileşmesini himaye altında yaptığı unutulmamalıdır.

O halde, Türkiyenin, Müşterek Pazarın avantajlarından istifade etmekle beraber, mahzurlarından korunmasını temin edecek bir formül bulmak gerekmektedir. AKİS'in geçen sayısında da belirttiği gibi, Müşterek Pazar memleketleri bu formülü çoktan bulmuşlardır. Zira Müşterek Pazar, altı ileri sanayi memleket nin yanı sıra, Fransa ve Belçikanın istiklâline kavuşan veya kavuşmak üzere bulunan Afrikadaki az gelişmiş toprakları da içine almaktadır. "Altılar" bu toprakları, onların kalkınmalarını kolaylaştırmak gerekçesiyle Müşterek Pazara kabul etmişlerdir. Bu memleketler, sanayilerini istedikleri gibi gümrük duvarlarıyla çevirebilecekler, mukabilinde "Altılar"ın pazarına serbestçe girebileceklerdir. Ayrıca büyük yatırımlardan faydalanacaklardır.

Türkiye de Müşterek Pazara bu ve buna benzer şartlarla katılabilirse, isabetli bir iş yapmış olacaktır.

Dış Ticaret

Gemiler yolda...

Yılda birkaç defa üçer dörder gün süren "Muhalefet krizleri"ne tutulan Safa Kılıçoğlunun kurduğu Yeni Sabah gazetesinin yeni krizi, İktidar tarafından sert bir şekilde cevaplandırıldı. Sebati Atamanın iki cevabından sonra Radyo Gazetesi, "Soğuk Harp" yayınlarında kırıcı üslûbuyla Yeni Sabahı yalanladı.

Mevzu, Safa Kılıçoğlunun kurduğu gazetenin ithal kotalarının büyük bir kısmının kullanılmadığı ve memlekete çok az çeşitte mal girdiği haberi ile ilgiliydi. Atamana göre kotaların hemen hemen hepsi kullanılmıştı. 300 milyon dolarlık birinci ve ikinci kotaların 279 milyon dolarının -yani yüzde 92.4 ünün- fiilen transferleri icra edilmişti.

Koordinasyon Bakanı ve Sanayi Bakanı vekilinin bu izahatına inanmamak için bir sebep yoktu. Yalnız fiilen yapılan ithalâtın pek fazla bir yekûn tutmadığını kabul etmek lâzımdı. Meselâ 1959 yılının ilk altı aylık devresindeki ithalât ancak 201 milyon dolara erişiyordu. Halbuki döviz sıkıntısının en hâd safhaya geldiği 1958 yılının ilk altı ayında dahi 187 milyon dolar değerinde ithalât yapılmıştı. Yani mal bolluğu propagandalarına rağmen, yeni yılın ilk altı ayındaki ithalât, en kötü yıl ithalâtından sadece yüzde 8 fazlaydı. Mamafih üçüncü kota devresi zarfında bu gecikmenin telâfi edilerek 300 milyonun üstünde bir ithalât yapmamak için sebep yoktu.

240 milyon dolara erişen üçüncü kota devresinde, bu maksatla, ithalâtı kolaylaştırıcı tedbirler alınmıştı. İthalâtta fiyat kontrollerinden ve ithalâtçı kâr hadlerinin tesbitinden sonra, serbesti yolunda birkaç mütevazi adım atılmaktaydı. 25 milyon dolara erişeceği sanılan yedek parça, rontgen cihazları, bâzı ziraat âletleri ve eğitim âlet ve cihazlarının ithalâtı serbest bırakılıyordu. 45 milyon dolar tahmin edilen ikinci bir listede yer alan akaryakıt, sanayi ham maddesi v.s. gibi malları, ihtiyaç belgesi alan kimseler miktar ve zaman kaydına tâbi olmaksızın ithal edebileceklerdi. Üçüncü bir listede bâzı yatırım malları için, çok ihtiyatlı bir şekilde de olsa kredili ithalât tanınıyordu. Ge-



İthal malı boşaltan bir şilep

İşler ağır yürüyor

ri kalan 170 milyon dolarlık liste, eski kota listesinin devamıydı.

Bu suretle Hükümet, Cahan Heyetinin tavsiyelerine uygun olarak, ithalâtta bürokrasiyi az çok azaltıcı tedbirler almaktadır. Ama 1952'nin acı liberasyon tecrübesinden ders alınarak, son derece tedbirli davranılıyordu. Kotalarda lüks maddelere yer verilmemesi, münhasıran ithali zaruri malların serbest bırakılması, sınai ham mamuller v.s. için ihtiyaç belgesi istenmesi, birçok kotanın bakanlıklar emrine verilmesi bunun delilidir.

Bürokrasiyi azaltıcı tedbirlerin yanı sıra, ithalâtçının para tedarikini kolaylaştırıcı tedbirlerin alınması da düşünülmektedir. Meselâ Ticaret Bakanı Erkmenin söylediğine göre, ithalâtta mal ve vesaik mukabili ödeme şekillerinin tatbikine başlanacaktır. Bu sayede ithalâtçı parasını uzun müddet dondurmaktan kurtulacağından, daha fazla ithalât yapmak imkânını bulabilecektir.

Teknik bakımdan, bir sürü bocalamalar ve tereddütlere rağmen kota sisteminin gittikçe ıslah edildiği muhakkaktır. Ama asıl mesele zaruri ithal mallarının bol miktarda memleketimize girmesidir.

4 Ağustos kararları ilân olunduğu zaman Maliye Bakanı, 1 yıl içinde 630 milyon dolar ithalât yapılacağını ilân etmişti. Gelgelelim 1958-1959 Ağustos ayları arasındaki ithalât, bu çok iyimser tahmini tekzip etmektedir. 1958 Ağustosu başından 1959 Haziranı sonuna kadar geçen devrede ancak 840 milyon liralık ithalât yapılmıştır ki bu miktar dolar olarak 300 milyona tekabül etmektedir. Temmuz ayının muvakkat ithalât rakkamı Koordinasyon Bakanı tarafından ton olarak açıklanmıştır. Bu açıklamaya göre, Temmuz ithalâtı 68 bin tondur. Halbuki Haziran ithalâtı 175 bin tondur. 175 bin tonluk ithalâtın parayla ifadesi 103 milyon liradır. O halde 68 bin tonluk Temmuz ithalâtının 50 milyon lira civarında kalacağı söylenebilir. Bu durumda istikrar tedbirlerinin ilân edildiği 1958 Ağustosundan itibaren geçen devrede 318 milyon dolar tutarında ithalât yapıldığı anlaşılmaktadır ki bu, ihtiyacın çok aşağısındaki bir rakamdır ve Maliye Bakanının 630 milyon dolarlık ithalât tahmininin ancak yarısına ulaşmaktadır. Mamafih önümüzdeki aylarda ithalâtın hızlanması ve geçmiş aylardaki az ithalâtın telâfisi mümkündür.

İhracat

4 Ağustostan beri ihracat ta tıpkı ithalât gibi bir gelişme gösterememiştir. Bilhassa 1958 yılının son ayları ihracat için feci olmuştur. Ağustos - Aralık devresindeki 1949-1958 ortalaması 400 milyon lira olduğu halde, 1958'in son beş aylık devresinde ihracat ancak 284 milyon liradır. Mamafih bu durum, 1959'un ilk altı aylık devresinde az çok telâfi edilmiştir. 1959 yılının ilk altı ayında ihracat 517 milyon liraya erişmektedir. Halbuki 1949 - 1958 ortalaması 453 milyon liradır. Bu sayede ilk ayların endişe verici durumu, nisbeten önlenmiştir. Fakat 1958 Ağustosundan beri geçen bir yıllık devrede ihracat, beklenen gelişmeyi gösterememiştir. Ağustos 1958-Haziran 1959 arasında geçen 11 aylık devrede ihracat, 800 milyon liraya erişmiştir. Ölü bir ay olan Temmuz ihracatının 50 milyon lira civarında kalacağı tahmin olunabilir. Bu takdirde istikrar tedbirlerinin tatbike konulduğu 1 yıl zarfında ihracatın 850 milyon liraya, yani 300 milyon dolara eriştiği anlaşılmaktadır. Demek ki ilgililerin 350 milyonun üstündeki ihracat tahminleri gerçekleşmemiştir. Sayın İsmail Rüştü Aksalın Şubattaki Bütçe tenkidinde belirttiği üzere, 1 yıllık ihracat 300 milyon dolar civarında kalmıştır.

Gelecek devre ihracatının ne olacağı da, tabii ki her şeyden evvel bu yılki mahsulün durumuna bağlıdır. Nitekim 1959'un ilk altı aylık devresinde ihracatta görülen artış, buğday ve pamuk ihracatının mümkün olmasının neticesidir. Filhakika geçen yıl hemen hemen hiç hububat ihraç edilmemesine mukabil, bu devrede 85 milyon liralık hububat dışarıya satılmıştır. Geçen yıla nazaran pamuk ihracatında 60 ve fındık ihracatında da 20 milyon lira artış vardır.

Bu yıl mahsul iyi olmazsa, başlıca döviz kaynağını teşkil eden pamuk, fındık, hububat gibi maddelerin ihracı imkansızlaşacaktır. Hâlen Toprak Mahsuleri Ofisinin hububat mübayaası çok sönük gitmektedir. Ağustos başına kadar ancak 200 bin ton hububat mübayaası yapıldığı bildirilmektedir. Geçen yıl bu devrede Ofis 400 bin ton hububat satın almıştı. Bu durum, önümüzdeki ihracat mevsiminde hububat ihracatının pek parlak olmayacağının işaretidir. Fındık mahsulünün de bir yıl iyi, bir yıl kötü gittiği düşünülürse, gelecek devre için, fındık ihracatının da düşmesi beklenebilir.

Velhâsıl istikrar politikanın temel dayanaklarından olan ihracatın artması, Cenabı Hakkın lütfuna bağlıdır.



Merkez Bankası
Banknotları itibarda

Dış yardım

Türk lirası itibarda

Banknot matbaasının eskisi gibi tam randımanla çalışmasına son verildiğinden beri Türk parasının itibarı, bilhassa devlet sektöründe bir hayli yükseldi. Aylardır gazetelerde çıkan, Amerikalının elindeki 1 milyar lirayı serbest bıraktığı hikâyesi bunun delilidir. İstimlâk borçlarını ödeyemiyen ve yeni projelerinden vazgeçemiyen imarcılar, çoktan beri bu 1 milyarın rüyası ile yaşamaktadırlar.

Amerika bu paraları ceste ceste serbest bırakmaktadır. 12 Hazirandaki 110 milyon liradan sonra, geçen haftanın ortasında 310 milyon lira daha Türk Hükümetinin emrine verilmiştir. Bu paranın 30 milyon lirası hususi teşebbüs, 280 milyonu da resmi sektör yatırımlarının finansmanına gidecektir.

Yalnız Ankaranın kulağı delik çevrelerinde, bu anlaşmanın kâğıt üzerinde kaldığı söylenmektedir. Zira Merkez Bankasında bloke edilen bu para, karşılık paraların kullanılmasına dair anlaşmanın hükümlerine rağmen, çok daha evvelden kullanılmıştır" Kulağı delik zevat, Hazine Umum Müdürü Münir Mostarın işinden ayrılmasını, bu Kristof Kolombvari usûllere akıl erdirememesinde görmektedirler.

Doğu - Batı

Dönüm noktası

Bu hafta sonunda Batı Avrupa merkezlerinden gelen haberler, Doğu ile Batı arasındaki buzların erimekte olduğunu ve soğuk harbin artık yavaş yavaş ortadan kalktığını göstermekteydi. Haberlere göre, Başkan Eisenhower, Krutçef'le Washington'da buluşmadan önce, Batılı müttefikleriyle istişarede bulunmak üzere bu ayın 28'inde Avrupaya gelecektir. Başkan önce Londraya uğrayıp Macmillan'la görüşecek, sonra Parise geçip General de Gaulle'le konuşacaktır. Tabii, Alman ve İtalyan Başbakanlarının da, bu görüşmeler serisine dahil edileceklerini önceden kestirmek için kâhin olmağa lüzum yoktur.

Buzların çözülmesi, geçen hafta sonunda ısrarla dolaşan şayiaların, hafta başında katılesmesiyle başladı. Washington ve Moskovada aynı zamanda neşredilen iki resmî tebliğ karşılıklı dâvetlerden bahsediyordu. Sovyet Başbakanı Krutçef Eylül başında Amerikaya gidecek, Washington'da birkac gün kaldıktan sonra, memleketin öbür taraflarında bir "tanıma ve tetkik" gezisi yapacaktı. Eisenhower'in de, hemen sonbahar içinde bu ziyareti iade etmesi ve Moskovada birkac gün geçirdikten sonra Sovyetler Birliğini dolaşması kararlaştırılmıştı.



Krutçef



Eisenhower

Buzlar çözülüyor

Karşılıklı ziyaretlere dair haber, hafta ortasında, girilen çıkmazdan nasıl kurtulacağını kestiremeden dağılan Cenevre konferansının başarısızlığını unutturmuştu. Yeryüzünde, mâkul düşünceli yüz milyonlarca insanın yıllardan beri hasretle bekledikleri an gelmişti. Dünyanın en kuvvetli iki devletinin başında bulunan adamlar nihayet karşı karşıya gelecekler, anlaşmazlık mevzuu olarak gözüken meseleleri ele alıp hâl tarzları arayacaklardı. Ayrıca, Dulles diplomasisinin tehdit, korku ve çılgınlık devresi de sona eriyordu. Karşılıklı ziyaretler sonunda, liderlerin birbirlerini tanımaları, ziyaret ettikleri memleket hakkında doğru bilgiler edinmeleri, karşılıklı güçlerinin dehşetini daha iyi takdir etmeleri mümkün olacaktı. Bu, soğuk harbin sonu demekti. Artık, iki büyük dev, hele son teknik gelişmelerden sonra, birbirlerini kuvvet kullanarak altedemiyeceklerini gayet iyi anlamışlardı. Kuvvete başvurmak demek, yalnız bu memleketlerden birinin veya her ikisinin mahvını değil, bütün insanlığın toptan ortadan kaldırılmasını istemek demekti. Böyle bir çılgınlığı önlemek, milyarlarca insanın hayatını kaprisli generallerin eline terketmemek için tek yol kalıyordu: Karşı karşıya gelip konuşmak. Propaganda perdelerinin arkasına gizlenip birbirleri aleyhine atıp tutmak, iki bloka mensup memleketlere hiçbir şey kazandırmamıştı. Bilâkis, millî bütçeler askerî masraflar altında ezilirken silâh fabrikatörleri milyonlar vurmuş ve bu arada yeryüzündeki sefaleti, cahilliği gidermek için kullanılabilecek milyarlar, bir ay içinde demode olan silâhlara yatırılmıştı.

Dünyanın iki bloka ayrıldığı doğruydu. Fakat, acaba bu iki blok ara-



— L'Express —

Eisenhower (Adenauer ile de Gaulle'e) — Haydi çocuklar, siz dışarda oynayın, biz Nikita Amca ile ciddi şeyler konuşacağız!..

sındaki uçurum, zannedildiği ve Dulles'ın göstermek istediği kadar derin miydi? İşte, Mikoyan'la Kuzlov'un Amerika Birleşik Devletlerine, Nixon'un da Sovyetler Birliğine yaptıkları seyahatler, bu lafların gerisinde, büyük çaptaki politika oyunlarının arkasında, her iki taraftaki "insancıklar"ın hep aynı günlük dertlerle meşgul olduklarını, aynı iştiyakları duyduklarını, aynı huzura hasret çektiklerini göstermişti. Bu bakımdan, Amerikalıların Sovyet tekniği karşısında duydukları hayranlık kadar, Polonyalıların Başkan Yardımcısı Nixon'a yaptıkları tezahürat da mânalıydı. Yeni dünya, Sovyet metodlarının en azından Amerikan metodları kadar verimli olduğunu ve teknik ilerleme kaydetmek için Sovyetlerden de alınacak bâzı dersler bulunduğunu, geç de olsa, anlamıştı.



Nixon, Polonyalılar arasında
Yolu açtı

Varşova sokaklarında Nixon'a atılan çiçeklerin bolluğu, çıkarılan sevinç nidalarının gürlüğü ve hiçbir tertip eseri olmayan tezahüratın samimiliği de, Sovyet bloku idarecilerine, kendi direktifleri altında yaşayan halkın Batı dünyasındaki bâzı değerlere hasret çektiğini göstermişti.

Üzülenler

İktidarda kalışlarını, rejimlerinin devamını veya aldıkları dış yardımın miktarını Doğu ve Batı arasındaki gerginlikte gören bâzı hükümetler, buzların çözülmesinden hiç de memnun olmamışlardı. Başlarında Franco, Adenauer gibi kimselerin bulunduğu ve hükümetlere ilâveten bir de, büyüklüklerine yeni bir darbe yedikleri için üzülen hükümetler vardı. Gerçi İngiliz Başbakanı Macmillan, ikili bir görüşmeye gidilmesinden memnun görünüyor ve bu yolun Moskova seyahati sırasında kendisi tarafından açıldığını söylüyerek bir övünme payı çıkarıyordu ama, yine de kadro harici tutulmaktan hiç hoşlanmadığını tahmin etmek güç değildi. Fakat, bütün devlet adamları arasında en çok üzülen, hiç şüphesiz, General de Gaulle'dü. Büyüklük oyunlarının en gösterişli bir anında tekrar ikinci plâna itilmek uzun boylu generale pek dokunmuştu; bu sebepten son hâdiseler hakkında De Gaulle'ün ağzından lâf almak mümkün olmadı.

Bu ayın sonunda Avrupaya gelecek olan Eisenhower, herşeyden önce, bu kızgın ve üzgünlerin gönlünü alacak bir şeyler yapmak, Kruţçef'le görüşmek üzere Washington'a dönmeden önce Batı dünyasındaki ahenksizliği gidermek zorundadır.

Fas

Sultanın dönüşü

Aylardan beri beklenen De Gaulle - Muhammed V. görüşmesi, Fas Sultanının geçen hafta ortasında âniden Parisi terketmesi üzerine yapılamadı. Halbuki bu görüşmeye çok ümit bağlanmış, Cezayir meselesinde girilen çıkmazdan ancak Faslı hükümdarın uzun boylu generalle konuşması sayesinde kurtulmanın mümkün olacağı söylenmişti. Muhammed V.'le De Gaulle arasındaki dostluk daha Birinci Dünya Harbi sonundan itibaren başlamış, İkinci Dünya Harbi sırasında kuvvetlenmiş ve nihayet 1953 yılında Generalin Sultan hakkında alınan sürgün kararına itiraz etmesi üzerine tam mânasıyla perçinlenmişti. Fransa ile Fas arasındaki bağlar da, iki adam arasındaki münasebetler kadar sıkı olmamakla beraber, tamamen kesilmiş olmaktan çok uzaktır. Bugün hâlâ Fasta vatandaşlıklarını muhafaza eden 225 bin Fransız yaşamaktadır. Memleketin en mühim mevkilerinde hâlâ Fransızlar oturmakta, serbest mesleklerde, teknik işlerde, okullarda onların sözü dinlenmektedir. 1 Mayıs 1958'de ilân edilen siyasi istiklâl, Fasın Fransa ile olan iktisadi bağlarını ortadan kaldırmamıştır. Fas maliyesi Fransız maliyesine ve Fransız frangına sıkı sıkıya bağlanmış durumdadır. Aynı zamanda, yeni yatırımlara duyulan ihtiyaç, sanayi ve ziraat sahalarında ıslahat lüzumu Fasın hâlâ Fransadan çok şey beklemesine yol açmakta, bilhassa teknik işgücü bakımından her iki memleket arasındaki rabıta bütün kuvvetini muhafaza etmektedir.

Fakat Fas ahalisinin çoğunluk itibariyle Afrikalı olduğu da unutulmamalıdır. Cezayirde olup bitenler Fasta çok büyük bir dikkatle takip edilmekte, milliyetçilere gizli veya açık yollardan yardım edebilmek için çareler aranmaktadır. Hududun öbür tarafında olup bitenler, Fasın kendi iç işlerine de tesir etmektedir. Meselâ, Fransız dostu Sultanın ailesi ile halk kütleleri arasındaki uçurum ve husumet gitgide genişlemektedir. Arap dünyasındaki Burgiba ve Nâsır gibi "cumhuriyetçi" unsurlar, Fastaki kraliyet rejimini tehlikeye sokan birer misal hâlinde gözükmektedirler. Fas Sultanı, gerek kendisinin memleket içindeki huzurunu, gerekse Kuzey Afrikanın sâkin bir hayata kavuşmasını Cezayir meselesinin hâlliyle yakından alâkadar telâkki etmektedir. De Gaulle'le görüşmek, ona durumu bütün çıplaklığıyla anlatarak bir nevi arabuluculuk etmek fikri de bu telâkkiden doğmuştu.

Kanlı zafer düşkünleri

Fas Sultanı tedavi bahanesiyle Parise gelince, Cezayirdeki Fransızlar arasında bir telâştır koptu. Sinsi Sultanın iyi kalbli Generali baştan çıkarması ve onu Cezayirde "ateş kes" emri vermeğe ikna etmesi Fransız ordusundaki yüksek rütbeli subaylara korkunç bir ihtimal olarak gözüküyordu. Âsilere karşı giriştikleri hareketin yüzüp de kuyruğuna gelmişlerdi. Şimdi Kabiliye bölgesinde çok esaslı bir çevirme manevrasına başlanmıştı ve her gün, karınca ezer gibi, yüzlerce Cezayirli öldürülüyordu. Fransız kuvvetlerine biraz daha müsaade edilse, Kuzey Afrika harekâtı "zafer"le neticelenecek, milliyetçiler Fransız ordusunun ezici ihtişamı karşısında dize geleceklerdi. Tam bu sırada bornozlu Sultanın General de Gaulle'le görüşmesi işleri altüst edecek, uzun zamandan beri zafere susamış bulunan Fransız ordusunu pek yaklaştığı bir zevkten mahrum edecekti. Gözlerini kan bürüyen generaller, iki devlet başkanı arasındaki buluşmanın önlenmesi için Paristeki makamlar üzerine müthiş

bir tazyik icra etmeğe koyuldular. Sultan Muhammed V.'in, bir otel köşesinde, Elysée sarayından beklediği davetiye bir türlü gelmez oldu.

Sultanın memleketine dönüşü sadece Pariste fazla bekletilmiş olmasından ileri gelmiyordu. Kendisi de, başlangıçta büyük hevesle giriştiği arabuluculuk durumunu beğenmemeğe başlamıştı. Parise gelişi, Afrika Memleketleri Dışişleri Bakanlarının toplandıkları bir sıraya rastlıyordu. Afrikalılar, başbaşa verip Cezayiri Fransızlardan kurtarmanın ve milliyetçilere yardım etmenin yollarını araştırırken, onun Pariste General de Gaulle'le kapalı kapı ardında buluşması, gerek memleketteki, gerekse dışardaki durumunu daha da sarsabilirdi. Üstelik, Fasta, İstiklâl Partisinden doğma beş muhtelif teşekkül arasındaki siyasî mücadele de çok haşin ve kırıcı bir hâl almıştı. Sultan memleketten uzaklaşır uzaklaşmaz, siyasî rakipler birbirine girmekte, genç naibin otoritesi de aradaki ihtilâfları çözmeğe kâfi gelmemekteydi.

Bu şartlar altında, Pariste daha fazla durmanın kendisine ancak zarar verebileceğini düşünen Sultan bavullarını toplayıp hava meydanına gitmekten başka çare bulamadı. Kendisini Afrikaya bağlayan bağlar daha ağır basmıştı.



Muhammed V
Ümitleri kırdı...

Pakistan

Generalin dedikleri

Geçen hafta İran Şehinşahını konuşturan Eric Rouleau bu hafta da Pakistana gitti. Doğuda, Batı taraftarı memleketlerin başında bulunan otoriter devlet adamlarının görüşlerini Fransız halk efkârına aksettirmek üzere ciddî Le Monde gazetesi tarafından dünyanın bu köşesine yollanan muhabir, General Eyüb Hanla Pakistanın müstakbel başkenti Nathiagali şehrinde görüştü. Burası, şimdiki başşehir Karaşinin 1.500 kilometre kuzey batısında, Afganistan hududundan 200 kilometre mesafede ve 3.000 metre yükseklikte kurulmuş bir sayfiye şehridir. İklim şartlarının çok müsait oluşu, stratejik mevkiinin önemi ve Keşmire yakınlığı sebebiyle müstakbel başkent olmağa lâyık görülen şehir muazzam bir tempoyla gelişmekte, yeni yeni binalar, caddeler kazanmaktadır.

Fransız muhabirin, eski Hindistan Ordusuna mensup bir İngiliz subayını andıran Generale sorduğu ilk sual, geçen yılki hükümet darbesine neden lüzum görmüş olduğunu öğrenmek maksadını güdüyordu. General Eyüb Han, Cumhurbaşkanı İskender Mirzadan idareyi aldığı güne kadar, sadece meslekî faaliyetleriyle meşgul olan, siyasete karışmayan tam bir askerdi. Nasıl olmuştu da, kabuğundan çıkmış, memleketin siyasî kaderinde söz sahibi olmak istemişti? Sert bakışlı General, verdiği cevapta, girişilen hükümet darbesi teşebbüsünün öyle birdenbire doğan bir fikir olmadığını, hayli uzun süren bir düşünme ve hazırlanma devresinden geçtiğini belirtmişti. Bu fikir, Generalin kafasında eski Başbakan Liyakat Ali Han'ın katledildiği günden itibaren yer etmeğe başlamıştı. O zamandan beri de, memleketin durumu düzelecek yerde, büsbütün bozulmuştu. Suiistimaller almış yürümüş, idare makamları ve nüfuz mevkilerini ellerine geçiren siyasî ahlâk yoksunları fakir halkın sırtından geçinmeyi, fırsat buldukça devlet parasını çalmayı ve rüşvet almayı marifet saymaktaydılar. Eyüb Han, bir müddet, işlerin kendiliğinden düzeleceğini, memleketin başında bulunanların eninde sonunda dürüstçe ve millî hislerine uygun bir şekilde hareket edeceklerini ummuştu. Hattâ, bu iyimserliği yüzünden, 1954 yılında, o zamanki devlet başkanı Gula Muhammed tarafından yapılan dâveti reddetmiş, iktidarı ele almak istememişti. Fakat, sonunda hayal kırıklıkları birbirini takip etmiş, nihayet geçen Ekim ayında, Pakistan ordusunu elinde bulunduran adam, siyasî iktidarı da doğrudan doğruya kullanmanın zarurî olduğuna kanaat getirmişti. Bu defa, Başkan İskender Mirzadan gelen iktidar teklifini reddolunmamış, bilâkis böyle bir teklifin yapılması âdeta zorlanmıştı.

General, iktidarı devralırken, ihtilâlci subaylardan mürekkep gizli bir teşkilâtın yardımından faydalanıp faydalanmadığı hakkındaki tereddütleri de gidermiştir. Eyüb Hana göre, Pakistanda girişilen iş, tam bir asker intizamı içinde ve hiyerarşik yollardan geçerek başarılmıştı. Başkumandanın niyetlerinden, son ana kadar, ancak yüksek rütbeli üç subay haberdar edilmiş, hükümet darbesi günü geldiği zaman, yukarıdan bir tek emir vermek kâfi gelmişti.

Bu noktada, Eric Rouleau'nun sorduğu sual hayli enteresandır. Acaba böyle bir hükümet darbesine girişmekle, General Eyüb Han, istikbaldeki hükümet darbelerinin de tohumunu atmamış mıdır? Böyle bir şeyin mümkün olduğunu gören başka subaylar, bizzat yeni rejimin başındakilere karşı geçmiştekine benzer bir harekete geçemezler mi? Pakistandaki "kuvvetli adam" böyle bir ihtimalin her zaman için mevcut olduğunu söylemekten çekinmemiştir. Fakat, kendisine göre, ihtimal gittikçe azalmaktadır; çünkü yeni otorite, rejimin başardığı işler ve bilhassa eski tefessüh etmiş rejim zamanından kalma suiistimalleri temizlemekte gösterdiği sürat, halkın hükümete olan sevgisini gittikçe kuvvetlendirmektedir. Bundan sonraki maceralar, bir Eyüb Han macerası kadar iyi karşılanmıyacaktır. Ayrıca, memleketi aynı şekilde coşturup peşinden sürükleyebilecek kudrette bir askerî general henüz ortalıkta yoktur. Ordu safları arasında herhangi bir kimsenin bu derece nüfuz ve itibar sahibi olabilmesi için uzun yıllar beklemek lâzım gelecektir.

Temel demokrasi

Mülâkat sırasında, söz dönüp dolaşıp, General Eyüb Hanın "temel demokrasi" mefhumuna gelip dayanmıştır. Pakistanın yeni lideri, Westminster usûlü bir demokrasinin geri kalmış bir memlekette işleyemiyeceğine, asgarî şartlar temin edilmedikçe cahil halk ve bozuk iktisadî vaziyet ortasında demokrasi oyununa girişmenin tehlikeli bir macera olacağına inanmaktadır. Ancak Eyüb Han, yolun öbür ucundaki yüzde yüz totaliter usûlleri de reddetmektedir. Halka vaadettiği demokrasi, az çok Nâsır'ın şimdi Mısırda tatbik ettiği cinsten, kademeli piramit şeklinde olacak, ikinci hattâ üçüncü seçmenler voluyla çok dereceli seçimlere gidilecektir. Fakat, Generalin bir dereceye kadar mâkul görülebilecek olan fikirleri, bu noktadan itibaren berraklıklarından kaybetmekte, dönüp dolaşıp eski rejimi batıran sebeplere gelmektedir. Eyüb Hana göre, Pakistana verilecek olan anayasa, İslâm ideolojisine dayanan bir anayasa olmalı, memlekete lâyik bir anayasa getirmek yoluna gidilmemelidir, çünkü komünizme karşı tek savunma silâhı olarak elde İslâm dini kalmıştır.

Müstakbel anayasanın ideolojik karakteri hakkında bu pek iyi anlaşılamayan sözlerden sonra, Generalin Amerikan yardımı hakkında söyledikleri çok daha berrak ve açık gözükmektedir. Eyüb Han da, birçok memleketlerdeki mesul devlet adam-

ları gibi, Amerikalıların az yardım verip çok konuştuklarından şikâyetçidir. Amerikan yardımının dost devletlerden ziyade, tarafsız geçinen memleketlere doğru akması Pakistanlı lideri üzmektedir. Ona göre, Asya - Afrika blokuna dahil az gelişmiş memleketlerin yaptıkları şey açıkça bir şantajdan ibarettir. Amerika da bu şantaja kanmakta, paralarını hakiki dostlarına vermektense, iki blok arasındaki siyaset bezirgânlığı yapanlara dağıtmaktadır.

Fakat, zeki Fransız muhabiri bu noktayı da kaçırmamış ve Generalin sözlerine daha fazla vuzuh verebilmek için şöyle bir sual sormuştur: Amerika, Pakistan gibi dost memleketlerin ihtiyaçlarını küçümsemeğe devam eder ve onlara şantajcılara verdiğinden daha az para verirse, acaba yeryüzündeki "başka devletler"e müracaat etmek ihtimali akla gelebilir mi? Muhtemel Sovyet tekliflerı karşısında Pakistanın nasıl davranacağını öğrenmek maksadını güden bu sual karşısında Generalin verdiği cevap bir hayli mânalıdır. Eyüb Hana göre, Sovyetler şimdiye kadar da birçok tekliflerde bulunmuşlardır ama, hükümet bunları reddetmiştir. Ancak, her işin eninde sonunda halk efkârının tepkilerine ve tercihlerine bağlı kaldığı da unutulmamalıdır. Amerika az yardım vermekte devam eder ve Sovyetler de cazip tekliflerle ortaya çıkarlarsa, hükümetin eninde sonunda halk efkârının baskısı karşısında boyun eğmesi ihtimali akıldan çıkarılmamalıdır.

Eric Rouleau, böyle bir cevabın da aslında bir şantaj olup olmadığını belirtmeden yazısına son vermektedir.



Ho - Chi Minh
Karıştırıyor

Laos

Çıban başlangıcı

1954'teki Hindiçini harbinden sonra Viet Minh, Viet Nam, Kamboçya ve Laos adlarıyla müstakil devletler haline sokulan eski Fransız sömürgeleri, geçen hafta içinde, Uzak Doğuda tekrar buhran doğurabilecek yeni bir gerginlik sahası haline geldiler. Vientiane'daki Laos hükümeti, memleketin doğu sınırlarında çıkan isyan hareketinin komünist Viet Minh hükümeti tarafından teşvik edildiğini ileri sürmekte, hattâ hafta sonunda yayınladığı bir tebliğle, hududun öbür yanında hazırlanan 4.000 kişilik bir kuvvetin âsileri desteklemek üzere tecavüze hazırlandığını iddia etmektedir. Henüz bu iddiaların doğru olup olmadığı anlaşılmış değildir ve vaziyet gerginliğini muhafaza etmektedir. Yalnız, şimdiye kadar yakalanan âsilerin elinde komünist yapısı silâhlar bulunduğu tarafsız müşahitlerce de belirtilmektedir.

Hindiçini harbine son veren 1954 Cenevre anlaşmaları sırasında Laos hükümetine bırakılmış işlerden biri de, memleket sınırları içinde kalan komünist kuvvetleri hiçbir zora başvurmadan silâhtan tecrit etmek ve bunların memleketteki normal hayata katılmalarını kolaylaştırmak vazifesiydi. Laos hükümeti, harbten sonra bağımsız bir siyaset takip etmişse de, daha çok Batı dünyasına bağlandığı ve devamlı Amerikan yardımı gördüğü kimsenin meçhulü değildi. Bu şartlar altında, sınırlar içinde kalan komünist kuvvetlerin silâhtan tecridi de pek kolay olmamıştı. Mesele, Batılı memleketleri de endişelendirmiş, nihayet, ucu Moskovayla Washington'a kadar varan Laos - Viet Minh görüşmelerinden sonra 1957 Kasımında nihai anlaşmaya varılabilmişti. Buna göre, 1.500 kişilik, yani iki taburluk bir komünist kuvvet mevcut Laos ordusuyla karıştırılacak, geriye kalan 7.500 kişilik komünist kuvvet de silâhtan tecrit olunup köylerine gönderilecekti. Fakat Laos ordusuyla birleştirilecek taburlardan birisi verilen emirlere itaat etmemiş, Viet Minh hududu istikametinde çekilip gitmişti. Şimdi, hudut yakınlarında çıkan isyanda bu taburun da büyük ölçüde rol oynadığı zannedilmektedir. Yalnız, isyan çıkaranlar bu askerlerden ibaret değildir ve 26.000 kişilik Laos ordusu bu hareketi kontrol altına almakta güçlük çekmektedir.

Çinlilerin hesapları

İlk bakışta mevzii bir hâdise gibi gözüken Laos isyanı, daha uzun müddet devam ettiği ve genişlediği takdirde SEATO memleketlerinin müdahalesini gerektirebilecek ölçülere varabilir. Laos, SEATO'ya, yani Güney Doğu Asya Memleketleri Andlaşmasına dahil değildir ama, andlaşmaya eklenen bir protokolla, tıpkı Kamboçya ve Viet Nam için yapıldığı gibi, taraf devletlerin himayesi altına alınmıştır. İsyanda Viet Minh'in doğrudan doğruya alâkası bulunduğu ortaya çıkarsa ve ortada bir komünist tecavüzün olduğu anlaşılırsa, SEATO'nun müdahale etmesi ile gerekli şartlar yerine gelmiş olacaktır.

Meseleye daha geniş bir çerçeveden bakıldığı takdirde, Laos isyanının mevzii bir hâdise olmadığını gösteren emareler bulmak mümkündür. Viet Minh Cumhurbaşkanı Ho Chi - Minh bugünlerde Çin hükümetinin resmî dâvetlisi olarak Pekindedir ve Hanoi hükümetince girişilen destekleme hareketlerinin orada plânlanmış müşterek bir teşebbüsün safhaları olması ihtimali akıldan uzak tutulmamalıdır. Geçen yıl, Orta Doğu buhranının yatışmasından hemen sonra Quemoy ve Matsu adaları buhranının çıktığı hatırlanacak olursa, bu yıl da Doğu - Batı gerginliğinin ortadan kalkmasını müteakip Uzak Doğuda yeni bir gerginliğin doğması tamamen tesadüfî görünmemektedir.

Dünyanın başka köşelerindeki bâzı hükümetler gibi, Pekindeki hükümet de, Eisenhower - Kruşçef görüşmeleri hakkındaki haberleri ve soğuk harbin son bulmasını iyi karşılamamıştır. Komünist Çinin genişleme hareketini tam mânasıyla sona erdiremeden ve gerginlikten faydalanarak Sovyetlerden daha fazla yardım göremeden mutlak bir barış devresine girmesi Mao Ce - Tung'un işine gelmemektedir. Soğuk harb, Çan Kay - Şek gibi onun da işine yaramaktaydı ve soğuk harbin devam etmesi Çindeki ihtilâli en kestirme yollarla başarabilmek için gerekli atmosferi sağlıyordu. Dünya politikasının sakin bir devreye girmek üzere bulunduğu şu sıralarda, Çinli idarecilerin havayı tekrar bulandırmak istemeleri pekâlâ mümkündür.

T I B



Dr. Suphi Baykam
Bir soğuk harpçi!.

Sağlık

Can emniyeti...

Geçen hafta AKİS, 32 imzalı bir mektup aldı. Mektup cüzzamlı hastalardan geliyordu. İçinde ağlamaklı tek satır yoktu, fakat mektup ağlatıcıydı.

32 cüzzamlı "ilâç yok" diyorlardı. 40 gün kadar evvel sâdece 193 şişe Diasone gelmişti. Halbuki Türkiyede 25 bin cüzzamlı vardı. 193 şişe, tabiî ki hiçbir işe yaramadan eriyip gitmişti. Diasone'un yanı sıra, cüzzamlıların muhtaç bulunduğu Avlusulfon, Sulfone Cilaz, Sulfone Pas Cilaz, 1906 Ciba gibi ilâçları da piyasada bulmak mümkün değildi. İlâç bulunsa bile, fakir cüzzamlıların erişebilecekleri bir fiyata satılmıyordu. 1909 Diasone Sodium'un bir şişesinin fiyatı 43.65 liraydı! Hastahanede yatmak imkânsızdı. Zira mahdut yataklar doluydu.

32 cüzzamlı dertlerini anlatacak bir "Marko Paşa" ararlarken, Türkiyede sağlık mevzuunda Dr. Suphi Baykam ve İktidar çevreleri arasında bir lâf düellosu cereyan ediyordu. Adana milletvekili Dr. Suphi Baykam, hâlâ bir sürü ilâcın bulunmadığını, bulunan ilâçların ateş pahası olduğunu, isimlerini ve fiyatlarını bildirerek halk efkârına açıklamıştı. İlâç gibi, doktor kıtlığı da vardı. Doktorlar düşük ücretler yüzünden hükûmet hizmetlerinden kaçıyorlardı. Meselâ Adanada, kapıdan içeri girince 150 kuruş ayakbastı parası -evet, ayakbastı parası- alınan hastahaneler ihtiyaca kâfi gelmiyordu. Bu durumda hastalıkların, bilhassa veremin süratle artmasına şaşmamak lâzımdı. Fakır kütlelerin canı, ilâçsız, doktorsuz, hastahanesiz, Cenabı Hakkın lûtfuna terkedilmişti.

Bu, İktidar çevrelerine duyurulmak istenen bir feryattı ve imkân nisbetinde de vesikalara dayandırılmıştı. Ne çare ki İktidardan gelen cevap, malûm görülmemiş kalkınma edebiyatının hudutlarını aşmadı. Sağlık Bakanı Lütfi Kırdara göre, her türlü ilâç bol ve ucuz fiyatla mevcuttu. Yoklar da pek yakında gelecekti. Radyo, çabuk şöhrete erişen "soğuk harp" yayınlarında, mûtat "sizin zamanınızda, bizim zamanımızda" edebiyatının şiddetli bir örneğini verdi. Güldür güldür rakamlar okuyarak, D. P. nin sağlık hizmetlerinin görülmemiş bir listesini verdi. Sağlık Müsteşarı, "Sağlık işini politika yapmıyalım" diyerek politika yaptı. Fakat hiç kimse, Dr. Suphi Baykamın imkân nisbetinde müşahhas iddialarına cevap vermedi. İhtimal 32 cüzzamlının mütevekkilâne şikâyeti de aynı şekilde cevapsız kalacaktı.

Başyazarın işareti

Bu arada komik bir hâdise de vuku buldu. Dr. Suphi Baykam, basın toplantısında, yerli ilâç sanayiinin durumundan da bahsetmişti. Yerli ilâç sanayii, memleket ihtiyacını rahatça karşıladığı sahalarda ecnebi sermayenin yatırım yapmasından şikâyetciydi. Bu yüzden millî sermaye israf edilmiş oluyordu. Halbuki Ecnebi Sermayeyi Teşvik Kanununa göre, ecnebi sermayenin Türk ilâç sanayiinin karşılayamadığı ihtiyaçlara cevap verecek tesislerin kurulmasına gitmesi gerekmekteydi. Tatbikatta nedense bu nokta unutulmuş, büyük ecnebi ilâç şirketleri Türkiyede yapılan ilâçların imali yoluna gitmişlerdi.

Bu sözlerin söylenmesinden bir hafta sonra, Zaferde yıldızlı makalelerden biri çıktı. Makale, Suphi Baykamdan çok, yerli ilâç sanayii temsilcilerine hitap ediyor, onları konuşmaya dâvet ediyordu. Makale âdeta bir jurnaldı: haddini bilmez C.H.P. milletvekilinin bizzat ilâç sanayii tarafından yalancı çıkarılmasını istiyordu. Ne çare ki yerli ilâç sanayiinin temsilcileri bu mecburî dâvete icabet etmediler. Zira bir ay kadar evvel yayınladıkları broşürde, Suphi Baykamın iddialarını bizzat kendileri ortaya atmışlardı! Zafer başyazarının, Türk ilâç sanayii mevzuunda bir başyazı yazması için, ilâç sanayii hakkında en ufak bilgi sahibi olmasına elbette ki lüzum yoktu...

Sağlık bütçesi

Ortada bütün bu gürültülerin örtemiyeceği bir dâva vardı: Türkiyede Devlet, sağlık işlerine gerekli ehemmiyeti vermiyordu. Bütçede sağlık işlerine ayrılan miktar bunun en bâriz deliliydi. Âmme masraflarının ancak yüzde 5'i sağlık hizmetlerine gidiyordu. Halbuki hemen hemen bütün memleketler bütçelerinin yüzde 10'unu sağlık hizmetlerine ayırmaktaydılar. Sağlık şartları son derece kötü olan ve nüfusu hızla artan bir memleketin sağlık işlerine, hiç şüphe yok, çok daha fazla para ayırması lâzımdı. Hastahanelerde yatak sayısını arttırmanın, kasabaları doktorsuz, fakir hastaları ilâçsız bırakmamanın ilk şartı buydu. Bütçenin ancak yüzde 5'i sağlık hizmetlerine ayrılınca, bu dertleri halle elbette ki imkân yoktu. İşin daha fenası bütçelerde sağlık hizmetlerine ayrılan pay gittikçe azalıyordu. 1954'te sağlık hizmetleri bütçenin yüzde 5.4 ünü aldığı halde, müteakip senelerde bu nisbet yüzde 5'e düşmüştü! Halbuki İktisat Doçenti Memduh Yaşanın Fakülte mecmuasında çıkan son yazısında belirttiği gibi "Türkiye gibi halkın umumî sağlık şartları çok bozuk olan bir memlekette âmme masrafları arasında bu şartları ıslah edecek tahsisata geniş bir yer ayırmak birinci derecede ehemmiyeti haiz bir mesele" idi.



Dr. Lütfi Kırdar
Sukûtu!

R A D Y O

İstanbul

Gelen ve giden

Geçen hafta İstanbul radyosunun program müdürlüğü odasında sık sık, o zamana kadar ancak şaka kabilinden duyulan "beyefendi... zatıalınız... tensip buyurursanız... emredersiniz..." sözleri geçiyordu. Bu sözlerin muhatabı, bir önceki haftanın sonunda, âni bir emirle İstanbul radyosunun program müdürlüğüne gönderilmiş olan, kısa boylu, şişmanca, gözlüklü bir gençti. Yıllardır İstanbul radyosunun program müdürlüğü vazifesini görmüş olan Faruk Yenerin istifa zorunda kalması üzerine alelacele bu mevkie getirilmişti. Değişiklik, radyo personelini ve başta reklâmcılar olmak üzere radyoyla işi olanları şaşkına çevirmiş, birçoğunu da üzmüştü. Herkes yeni müdürün şahsiyeti, iş tutumu ve bilgisi, programcılık telâkkileri hakkında tam mânasiyle karanlıktaydı. Gerçi yeni idareci, palaspandıras İstanbula gönderildiği güne kadar Ankara radyosunun program müdürüydü. Ama İstanbulda kim Ankara radyosunun farkındaydı ki program müdürünü tanısın! Yeni idareciye gösterilen temkinli saygıda da, kendisini tanımamaktan doğan çekingenliğin payı büyüktü.

Gördüğü saygıya rağmen, kısa boylu, gözlüklü, şişmanca delikanlı geçen hafta kendini hiç de mesut hissetmiyordu. Tâyini haber veren İstanbul gazetelerinden birçoğu adını yanlış yazmışlardı. Kimi Gültekin Orkut, kimi Güntekin Orkun demişti. Hattâ daktilosu bile tezkerelere, müdürünün adını birkaç kere yanlış yazmıştı. Daha da beteri bir İstanbul gazetesi ondan "Güntekin Orkut adlı bir şahıs" diye bahsetmişti. Kısa boylu, gözlüklü, şişmanca delikanlı biraz makul olsaydı herhalde kendisinden "Güntekin Orkut adlı bir şahıs" diye söz edilmesinden, İstanbulun radyo ve basın muhitinde hemen hemen hiç kimsenin onu tanımamasından alınmazdı. Program müdürünün varlığıyla yokluğu arasında fark bulunmıyan bir radyodan, Ankara radyosundan geldiğini unutmamalıydı.

Kızağa çekilmektense

Faruk Yeneri istifaya mecbur eden hâdise, bir müddettir İstanbul radyosuyla alâkalı çevrelerde dönüp dolaşan reklâm ticareti dedikodularıyla alâkalıydı. Dedikodular şöylece hülâsa edilebilirdi: İstanbul radyosunda Faruk Yener başta olmak üzere, radyo personelinden bâzı kişiler, bir klik kurmuşlardır ve radyoya gelen reklâmlardan bilvükçe maddi kazanç sağlamaktadırlar!

Nitekim, dedikoduda gerçek payı yok değildir. Eski program müdürü Faruk Yener olsun, radyonun teknisyen, spiker ve programcılarından birçoğu olsun, hususî şahısların radyoya getirdikleri reklâmlardan, maaş veya ücretleri dışında, maaş veya ücretlerini aşan gelirler sağlamaktadırlar. Ancak şu var ki Bakanlar Kurulunun 27.1.1951 gün ve 3/12402 sayılı kararının dördüncü maddesine göre, radyolara reklâm verenler, reklâm programlarını, "radyoların teknik cihaz ve personelinden bedeli mukabilinde faydalanmak suretiyle, radyo evlerinde" istedikleri gibi hazırlatabilirler. Zaten, yalnız İstanbul radyosunda değil, Ankara radyosunda da bu yoldan gelir sağlıyan spikerler, teknisyenler ve program prodüktörü durumundaki kişiler pek çoktur. Yıllarca bunlar aleyhinde hiçbir harekete geçilmemiş olması da yapılan işin usûlsüz olmadığının ve radyo personelinin maaş veya ücret dışı gelir temin edebileceklerinin "resmen" teyidi sayılabilir.

Faruk Yenerin radyodan istifa



İstanbul Radyosu

Ankaraya bak, hizaya gel...

etmesine sebep olan hâdise, aynı çerçeve içinde, daha şahsî bir görünüş arzetmektedir. Radyoda devamlı olarak reklâm programları yapan Sedef Reklâm adlı bir müessesenin sahibesi bir zamanlar bu programların prodüktörlüğü işini de görmüş olan Faruk Yenerle arasındaki bir anlaşmazlık yüzünden Basın - Yayın ve Turizm Bakanı Vekili Abdullah Akere şikâyette bulunmuş, "ben istersem onu attırırım" iddiasıyla işe girişen reklâmcı hanım nüfuzlu dostlarının da tesiriyle nihayet iddiasını ispat etmiştir. Bakan Vekili Abdullah Aker, Basın - Yayın Umum Müdürü Altemur Kılıca, Faruk Yenerin ortalık düzelene kadar başka bir vazifeye nakledilmesi emrini vermiş, bunu öğrenen Yener de kızağa çekilmektense istifayı tercih etmiştir.

Yenerin istifasının asıl ehemmiyeti, İstanbul radyosunun programlarının idaresinin gelecekte ne istikamette bir seyir takip edeceği meselesi bakımındandır. Acı hakikat şudur ki, bugün Basın - Yayın çerçevesi içinde, hangi radyonun olursa olsun, program müdürlüğü vazifesine, en büyük müsamaha ile bile olsa, ehil sayılabilecek tek bir kişi yoktur. Faruk Yener, kusursuzluktan çok uzak bulunmasına rağmen, İstanbul radyosunu arada sırada dinlenebilir bir radyo hâline getirmiş, yani Ankara radyosuyla kıyas bile edilemiyecek bir seviyeye yükseltmiş, Batı radyoculuğunu takip eden, gördüklerini, işittiklerini, öğrendiklerini tatbik etmiye çalışan bir programcıydı. Umum Müdür Altemur Kılıcın, İstanbul radyosunu hiç olmazsa aynı seviyede muhafaza edecek tedbirleri almadan Faruk Yenerin vazifesinden ayrılmasına yol açan bir emre âlet olması herhalde, büyük bir idarî gaf olarak hatırlanacaktır.

Damla taşları

Yenerin istifası, Radyo Dairesinin olsun, Ankara radyosunun olsun, ileri gelen mevkilerinden bazılarında değişikliklere yol açmıştır. Güntekin Orkutun İstanbula gönderilmesiyle boş kalan Ankara Radyosu Program Müdürlüğüne, radyo memurlarından Kemal Sönmez getirilmiştir. Kemal Sönmezle arasının hiç de iyi olmadığı bilinen Ankara Radyosu Müdürü Hikmet Münir Ebcioğlu, bu vazifelendirme üzerine Müdürlükten istifa etmiş ve eski işine, kısa dalga yayınları şefliğine geçmiştir. Ankara radyosunun boşalan müdürlüğünü de, Basın - Yayın Radyo Dairesini idare eden Ümit Halit Demiriz tedvire başlamıştır. Fakat bu sefer de Radyo Dairesi Müdürlüğü boş kaldığından, dairenin eski müdürü olan ve bir mikdettir pasif bir işte vakit geçiren Refik Ahmet Sevengil yeniden Radyo Dairesinin başına getirilmiştir.

Her ne kadar Güntekin Orkutun İstanbul radyosu program müdürlüğünde ancak geçici olarak, kısa bir müddet için kalacağı tahmin edilmekteyse de, yerine gelecek şahıs henüz ufukta görünmediğinden ve zaten böyle bir şahsın Orkuttan daha iyi bir iş çıkarması -yokluk dolâyısiyle- imkânsız sayılabileceğinden, yeni bir değişikliği İstanbul radyosunun programı kalitesiyle ilgili mülâhazalardan çok, bürokratik sebepler tâyin edecektir. Herhalde İstanbul radyosunun geleceği karanlık görünmektedir. Radyo personeli ümitsizlik içindedir. Güntekin Orkutla birlikte gelen Ankara ruhu, İstanbul radyosunun işleyişine nüfuz ettiği takdirde, İstanbul radyosu da çökmüş, yani Ankaraya benzemiş olacaktır. Ama, bugüne kadar İstanbul radyosuna hâkim olan daha sıhhatli bir hava, Ankara ruhunu dağıtabilirse bu, Güntekin Orkutun -veya müstakbel halefinin- muvaffakiyetini sağlıyacaktır.

K A D I N

Terbiye

Filiz veren tohumlar

Çocukların yetişmelerinin düzenli bir gidiş takıp etmediği malûmdur. Doğumdan olgunluk yaşına kadar, bırkaç mühim dönüm noktasıyla çocuk hayatı çeşitli çağlara ayrılır. Bu dönüm noktalarını ve çağları bilmek anneler için her halde faydalıdır, lüzumludur sanırız.

Meşhur terbiyeci, Doktor Claparède çocukluk devrelerini şöyle ayırıyor.

Birinci çocukluk: Doğumdan itibaren 6-7 yaşına kadar devam eden devre. Bu devrede çocuk anneye fazla düşkündür Kendini de sever, her şeyi kendine mâl etmek ister. Beslenmesi ve kendini müdafaa etmesi suursu değildir. Alışkanlıkları kuvvetlidir.

İkinci çocukluk: Kızlarda 7 yaşından 10 yaşına, erkeklerde 7 yaşından 12 yaşına kadardır. Bu devrede çocukların düşünce ve duyguları içten dışa çevrilir. Büyükleri taklit etmeğe, onlar gibi olmağa fazlasıyla özenirler. Kaide, itaat ve intizam ararlar. Aile içindeki düzensizlik en çok bu yaştaki çocuklara tesir eder. Yavaş yavaş dışa dönmeğe başlayan çocuklar ev geçimsizlikleri yüzünden tekrar içe kapanırlar, huzursuz ve ıstıraplı olurlar.

Üçüncü çocukluk: Bu devre kızlarda 10-13, erkeklerde 12-15 yaşları arasındadır. Sergüzeştler ve seyahatler çağı denilebilir. Bâzı çocuklarda okuma hevesi en şiddetli şekliyle bu çağlarda belirir. Evlerinin ve yakınlarının sevgisine bilhassa ihtiyaçları vardır. Eve bağlamak, muhitini sevdirmek için gayret edilmelidir. Umumiyetle küskün tipler bu çağda aldıkları tesirleri ataması yanlardır.

İlk gençlik: Kızlarda 13 - 14, erkeklerde 14-16 yaşlar arası en buhranlı çağlardır. İntizam ve itimat tamamiyle kaybolur. Her türlü otoriteye karşı koyarlar. Umulmadık her hangi bir hâdise çocuğun üzerinde derin izler bırakır. O kadar ki, bütün hayatı boyunca ona hâkim olacak ana vasıfları ve çok defa en fena alışkanlıkları bu çağda alır. Bu çağ 18 yaşına kadar devam eder. 18 yaşından sonra yeni şahsiyetine ulaşır. Artık çocuk denemez genç bir insandır.

Annelerin, her devrenin hususiyetini bilip, sükûnet ve anlayış göstermesi icap eder. Kendi devrelerini unutmayan anneler, anlayış göstermekte fazla zorluk çekmezler. İlerinin karakterli, seviyeli ve seciyeli insanları çocuklukta annenin yardımı, anlayışı ve önderliğiyle yetişenlerden olacaktır. Büyüyüp, kendi hatâ ve zaaflarını düzeltecek çağa, anlayışa gelse bile, küçüklükteki yanlış terbiyenin, anlayışsızlığın izleri mutlak kendini gösterecektir. Dışa çıkarılmayan bâzı sarsıntılar, içten içe duyulan huzursuzluğu, tedirginliği önleyemiyecektir.

Hasta, sorgun, buhranlı tipler üzerinde yapılan incelemeler, çocukluk devrelerine kadar götürülünce, kökünün o yıllarda olduğu anlaşılmaktadır. Yalnız büyümesi için değil, ilerdeki hayatının intizamını temin bakımından da çok titiz ve itinalı olmak icap etmektedir.

Bakın meşhur denemeci Montaigne ne diyor: "Bence en büyük kötülüklerimiz, küçük yaşımızda belirmeğe başlar ve asıl terbiyemiz bizi emzirip büyütenlerin elindedir. Çocuk bir tavuğun boynunu sıkar, kediyi köpeği oyuncak edip yara bere içinde bırakır, anası da bakıp eğlenir. Kimi baba da, oğlunun müdafaasız birini, bir uşağı öldüresiye dövdüğünü, bir arkadaşını kurnazca ve kahpece aldattığını gördüğü zaman, bunu yiğitlik alâmeti sayarak sevinir. Halbuki bunlar zalimliğin, zorbalığın, dönekliğin asıl tohumları, kökleridir. Çocukta filizlenirler, sonra alışkanlığın kucağında, alabildiğine büyüyüp gelişirler".



Anne ve yavrusu

Ne ekersen, onu biçersin!..

Aile

Fedakârlık sanatı

Kocasını sevmeyen kadın hemen hemen yoktur, denebilir. Yalnız nasıl bir alâka ve şefkat göstermesi icap ettiğini bilmiyenler vardır. Bir erkekle evlenmeyi kabul edip, hayatını birleştiren kadın ufak tefek şikâyetlerde bulunsa bile ayrılmadığına göre mutlaka kocasını seviyor demektir. Sevgi duymayan kadın mutlaka ayrılmanın yollarını arayacaktır.

Kocasını seven kadının, yuvada daimî huzuru temin etmek için uyanık ve sezgili olmağa dikkat etmesi lâzımdır. Bütün bir günün yorgunluğu ile yüklü olarak akşam evine gelen erkeğe, çocukların yaramazlık hikâyelerini anlatır, çarşı pazar gezip de bulamadıklarının listesini verir, havagazının kesik, suyun akmadığını söylerseniz, o erkeğin keyfi kaçmaz mı? Ama bütün bunları söylememeli mi? Sizin bu sıkıntıları paylaşacak en yakın arkadaşınız o değil mi? O tabii... Fakat yorgunluğunun geçmesini, şöyle bir köşeye çekilip sohbet anının gelmesini beklemek çok mu zor?

Erkekler kadınlardan daha kuvvetli gibi görünürlerse de, pek tahammüllü olmadıkları aşikârdır. Yalnız mesleğinin icap ettirdiği işi gören erkek akşam eve dönünce, günlük çalışmasının yorgunluğu içindedir. Buna mukabil çalışma hayatı olan bir kadın da, aynı günlük işin sonunda evinin kadını, çocuğunun annesi olmak zorundadır. Bu köyden şehire kadar böyledir. Tarlada çalışan kadın akşam eve gelince yemeği hazırlar, çocuklarına bakar. Erkeğin bu tarafını bilip anlayış göstermek de yine kadına düşer. Erkek kadının sevgisine ve şefkatine muhtaçtır. Hakiki

Asık Yüzlü İnsanlar Memleketi

Fatma ÖZCAN

Gazeteciler Festivali münasebetiyle Gençlik Parkında çeşitli eğlenceler tertip edildiğini duyan Ankaralılar akın akın parkın yolunu tuttular. Eğlencenin iki gün sabahlara kadar devam edeceği söyleniyordu. Güzellik kraliçelerinden, Mehter Takımına kadar neler yoktu. Festival hazırlığı yapılırken halka böyle duyuruldu. Günlük hayatın sıkıcı yeknesaklığından kurtulup, bir parça eğlenebilmek herkesin isteğiydi. Civar kaza ve vilâyetlerden bile gelenler olmuştu.

Bu vaziyet karşısında parkı dolduranların güldüğünü, eğlendiğini, şakalaşıp, neşelendiğini sananlara yanıldıklarını söyliyebilirim. Gazinolara giremiyen, çünkü ceplerindeki parayla hesabı karşılayamıyacak durumda olanların, havuzun kenarına dizilip şarkılara has tevekkülle, bıkmadan usanmadan saatlerce eğlendirilmeği beklediklerini, içten gülmesini bilmeyen insanların, güldürülmek için hevesli olduklarını görmek mümkündü. Aslında neşe yoktu. Neşelenmek isteyenler vardı.

Eğlenmenin yemek içmek, iki alaturka şarkı dinlemek, bir zeybek seyretmek olduğunu sanan bu insanlar, erken saatlerde dolma ve köfteyi ihmal etmeden, havuzun kenarında yer kapıp, saldaki programı bekliyorlardı. Minyatür trene binenler işin esprisinden uzak, son derece ciddi, uzun yolculuğa çıkmış insan edasıyla etrafı süzüyor, el sallamak, şaka yapmak cesaretini kendilerinde bulamıyorlardı. İnsanları günlük yorgunluk ve sıkıntılarından alıp, eğlendirmeğe yardım eden, herkesin çocuk tarafını yakalıyan, şaka yapıp, gülmeğe zemin hazırlayan Luna Parkta da aynı ciddiyet hâkimdi.

Geçen yılların birinde memleketimizi ziyarete gelen İtalyan heyetine mensup birisinin şaşkınlıkla "Umumi bir matemimiz mi var? Herkes çok neşesiz" dediğini duymuş ve biraz mübalâğalı bulmuştum. Bu festival söylenen sözdeki hakikat payının büyüklüğüne beni inandırdı.

Gülmeyen, eğlenmek istedikleri halde eğlenmesini bilmeyen insanların, niye eğlenemediklerini düşünmemek imkânsızdır. Yıllarca koyu bir taassubun hüküm sürdüğü, yüksek sesle gülmenin günah, kadınların fazla konuşmasının ayıp, sofrada sohbet etmenin nimete saygısızlık olarak kabul edildiği bir memlekette, neşe ve coşkunluk beklemek, bulamayınca da keyifsizliğe yormak haksızlık olur.

Cumhuriyetten bu yana ortaya çıkıp erkekli kadınlı eğlencelere iştirak eden kadın, pek içinden geldiği gibi hareket etmeği beceremiyor, neşeli olmanın, eğlence anında kendini olduğu gibi ortaya koyup, neşeye kaptırmanın çevresinde hafiflik sayılmıyacağından hâlâ emin değil. Korkusu, yanlış anlaşılmak. Kadınla birarada olmaya, beraber eğlenmeye çalışan erkek ise, davranışlarının ne şekilde olacağını tâyin edemiyor. Kadın - erkek mevzuunda yerleşmiş ve bir neticeye varmış, sağlam fikirlerimiz yok. Taassubu atıp, bâtıl inançlarımızdan kurtulursak, kadın -erkek arkadaşlığını hazmedip, menfaatsiz hale getirebilirsek, topluca neşelenip eğlenmeğe alışabiliriz. Yalnız bu, eğlenme şartlarından sadece biridir. İçten gelen neşeye ulaşabilmek için, cemiyet işlerinin düzenli, hayat seviyesinin yüksek, iktisadi meselelerin de halledilmiş olması mutlaka lâzımdır.

bir sevgi ve alâka karşısında yumuşamıyacak, uysallaşmıyacak olanı yoktur. Kadının sezdirmeden yapacağı manevi yardımını ve kendilerine güven duyulmasını beklerler. Karısını dertlerine ortak gören erkeğin halledemiyeceği hiçbir mesele yoktur.

Ailede huzur kaçıran şeylerden biri de erkeğin çalışma saatleri dışında bir takım meşgaleler bulmasıdır. Meselâ, pul merakı, maç hastalığı, yahut resim yapmak v.s. gibi. Unutmamalı ki, bu küçük meraklar ve hevesler hayatın tuzu biberidir. Kadının da aynı şekilde ufak merakları ve heyecanları olmalıdır, yoksa bile, kocasına anlayış gösterip uymalıdır. Kocası balık tutmak merakındaysa, hiç değilse onun hazırlığına yardımcı olmalıdır. Kitaplarına titiz olan erkeğin karısı aynı titizliği göstermelidir. Tozlarını alırken, yerleştirirken aman bu kitaplardan bıktım diye yerden yere atmak, her şeyden önce insana saygısızlıktır. Hele bu insan kadının en yakını olursa..

Meselâ bir koca vardır ve sandal, deniz meraklısıdır. Sandala gözü gibi bakar, bütün temizlik ve tamirini kendi yapar. Fakat karısı da ne sandal sefasını, ne de denizi sever. Hattâ denizden korkar. Ama kocasına bunu sezdirmiyor. Hoşlanmadığı halde eline fırçayı alıp sandalın boyanmasına yardım ediyor. Çünkü kendisi yardımcı olduğu zaman kocasının daha çok zevk duyduğunu, müşterek bir iş yapmanın heyecanına kapıldığını farketmiş, onu memnun etmek için gayret ediyor. Elbette bu koca, karısını memnun etmek için aynı şekilde fedakârlıklara seve seve katlanacaktır. Zaten evlilik karşılıklı anlayış ve fedakârlık değil midir? Yalnız kadına daha çok ölçülü ve şefkatli olmak düşüyor. Bu da doğuştan mevcut olan bir şey, çünkü kadın anadır.

Moda

Çamaşırlar

Birkaç yıldan beri moda olan kısa gecelikler, bizde de epeyce tutuldu ve rağbet gördü. Bu yılın modasında ise her zevke yer verilmiş, uzun, orta ve kısa gecelikler için çok şık ve zarif modeller hazırlanarak ortaya çıkarılmıştır.

İnce ve yumuşak kumaşlardan tüy görünüşlü gecelikler, fisto, dantel ve kordelâlarla zenginleştirilmiştir. Bol kırmalar, kırmaların ucuna dikilen danteller, dantellerin kıyısına çevrilen ipek kordelâlar bu yatak kıyafetine son derece zarif bir görünüş vermektedir.

Jüpon modasının alabildiğine hızlandığı bu mevsimde, süslü jüponlar bol bol giyilmektedir. Çamaşır dolaplarının başlıca eşyası olan kombinezon, yerini jüpona bırakmıştır. Çünkü, ya jüpon giyilmekte yahut da içi dubleli elbiselerle kombinezon giyilmemektedir. Kombinezon eski rağbetini kaybedince, korsaların süslüne daha çok itina edilmektedir. Kırma, dantel, fisto ve kordelâlar, korsalar için de bolca kullanılmaktadır.



Bir kısa gecelik ...
Rahat

C E M İ Y E T

«Ey politika, sen nelere kaadir değilsin" diye düşünenler, geçen hafta İstanbulda yapılan "Milletlerarası Güzellik Kraliçesi" seçimlerini Yunan güzeli **Parry Leventis**'in kazanmasıyla iddialarına yeni bir delil kazandılar. Güzelliğinden çok, Türk - Yunan dostluğunun meyvalarını topladığı sanılan "Milletlerarası Kraliçe" asıl mesleği olan sekreterliği bırakıp, şansını film yıldızlığında denemek istiyor. Tabiî, politikadan hiç anlamayan Fransız ve Belçikalı güzellerin öfkesinden canını kurtarabilirse...

★

İngiliz sarayı, Kraliçe **Elizabeth II**'nin yılbaşına doğru üçüncü çocuğunu dünyaya getirmesinin beklendiğini açıkladı. Bu yüzden, Majestelerinin bütün resmi ziyaretleri iptal edildi. Haber, Hükümdar ailesini pek seven İngilizleri sevince boğdu. Şimdi herkes yeni prens veya prensese münasip bir isim aramakla meşgul...

★

Sevimli Bern Büyük Elçimiz **Fahrettin Kerim Gökay**ın vazifesine hareket ederken bizzat Başbakan **Adnan Menderes** tarafından uğurlanması, yurtta F. K. G nin tekrar mühim bir vazifeye getirileceği şeklinde tefsir edildi. Sevimli Büyük -ünvanı- Elçi, telefonla kendisini bulan Hürriyet muhabirine bu mevzuda bir cevap vermekten kaçınarak İstanbulda havaların nasıl gittiğini sormakla "atlatmaca"yı tercih etti ve biraz sıkıştırılınca da "Beni derde sokmayın..." dedi.

Evlenme ve boşanmaların pek ehemmiyetli bir hâdise sayılmadığı Tahran Sarayı yeni bir düğün töreninin hazırlıkları ile meşgul bulunuyor. Kısa bir müddet evvel Amerikalı kocası gazeteci **Vincent Hillyer**'den boşanan **Prenses Fatma** -Şehinşah **Rıza Pehlevi**nin kızkardeşi- İran Hava Kuvvetleri Başkumandanı General **Muhammed Katami** ile evlenecek. Allah mesut etsin...

★

Meşhur **Lüks Nermin** hakkında döviz kaçakçılığından dolayı açılan dâva karara bağlandı ve Lüks Nermin 1 yıl hapse, 1500 lira para cezasına ve bir yıl müddetle "mesleki faaliyetlerden men" cezasına çarptırıldı. Diğer taraftan İstanbul Defterdarlığı da meşhur randevucuya tam 3 milyon 444 bin lira vergi tahakkuk ettirdiğinden Lüks Nerminin bütün mallarına ve bankadaki paralarına ihtiyati haciz kondu. Demek ki randevuculuk kârlı, ama pek büyük mesuliyetli bir iş...

★

Hırsızlığın kol kesilerek cezalandırıldığı Suudi Arabistanda, infaz sisteminde büyük bir değişiklik yapıldı. Gayri medeni usûlleri terke azimli görünen Suudi Arabistanda bundan sonra hırsızların kolu, meydanlarda satırla kesilmiyecek, bu ameliye ehliyetli cerrahlar tarafından, hem de anestezi tatbik edilmek suretiyle yapılacaktır. Medeniyet, işte buna derler...



Müsabakaya katılan güzeller

Kraliçe baştan ikinci



Elizabeth II

Tabiat daha "Kudretli"!.

Şoförler Cemiyeti İdare Heyeti üyeleriyle konuşan **Kemal Aygün** demiş ki: "Şoför, öyle bir zümredir ki iyilemek istediği adama 100 bin tirajlı gazetenin yapamıyacağı hizmeti yapar". Şimdi ister misiniz, son resmî ilân kararnamesiyle kolu kanadı kırılan "besleme" gazetelerin patronları, matbaalarını satıp birer otomobil alarak senelerden beri rüyasını gördükleri 100 binlik tirajın tesiri uğruna Karaköy taksi durağında sıraya girsinler...

★

Krutçef'in Amerikayı ziyareti, Amerikan Dışişleri Bakanlığında bir seferberliğe sebep oldu: Herkes harıl harıl "atasözü" ezberliyor. Sohbetlerinde sık sık ata sözleri kullanan Krutçef karşısında açık vermemek ve gerekince taşı gediğine koymak için bu hazırlık zaruri...

Sanatkârlar

Amar öldü

Yirminci Asır musikisinin tarihine geçmiş musikişınaşlardan Liko Amar Almanyada hayata gözlerini kapadı. Aslen Macar olan, gençliğinde Almanyada çalışan, sonra da Türkiyeyi vatan seçen Amar, ömrünün son yıllarını geçirmek için iki yıl kadar önce Almanyaya dönmüştü.

Liko Amar'ın çağdaş musiki tarihindeki ehemmiyeti, 1920'den sonra kurduğu kuartetiyle modern eserleri yaymak ve tanıtmak için giriştiği savaştadır. Bu kuartette, Amar'ın yakın dostu, ünlü besteci Paul Hindemith viyola çalardı ve topluluk daha çok Amar - Hindemith Kuarteti adıyla tanınırdı. Kuartette bir Hindemith daha vardı: bestecinin kardeşi, viyolonselci Rudolf Hindemith. Bilhassa Hindemith'in eserlerini çalmasıyla tanınan kuartet, musiki tarihinin o parlak ve buhranlı çağının, 1920 yıllarının, musiki icracılığı alanındaki ileri gelen temsilcilerindendi.

Türkiyeye geldikten sonra Liko Amar'ın, ehemmiyetine lâyık bir itibar gördüğü söylenemez. Devlet Konservatuvarında ve Gazi Eğitim Enstitüsünde keman öğretmenliği yapan -öğrencilerinden biri, Cumhurbaşkanlığı Orkestrası ve Hanover Orkestrası başkemancısı Ulvi Yücelendirarada bir de konserler veren Liko Amar, Türkiyenin musiki hayatının gelişmesinde büyük hizmetleri olabileceği hâlde, musiki dâvamızın resmi makamlarca gerektiği gibi ciddiye alınmamasından doğan engeller yüzünden, verebileceğinin ancak onda birini vermiş olarak, pek tabiî kırgın ve küskün, unutulmuş bir musikişinas, sönmüş bir şöhret olarak Türkiyeden avrılmıştır. 25 yıl kadar önce, Almanyadaki Nazi despotizminden kaçan Paul Hindemith'in Türkiyeye gelmesine ve memleketin musiki alanındaki gelişmesinin plânını hazırlamasına Amar önayak olmuştu. Hindemith de bir gaflete düşüp burada kalsaydı, âkıbeti Amar'ınkinden pek de farklı olmazdı.

Liko Amar, kültürlü, bilgili ve derin bir musikışinastı. Bu vasıfları her zaman keman çalışında da kendini belli ederdi. Genç neslin değerli iki kemancısı, Suna Kan ile Ayla Erduran yetişene kadar, Türkiyede yaşıyan en iyi -hattâ tek iyi- kemancı olduğu şüphesizdi. Son yıllarda çalışı teknik ve entonasyon bakımından iyice gevşemiş, gitgide istikrarsız olmaya başlamıştı. Fakat bu kusurlara yaşlanmanın sebebiyet verdiğini, Amar'ı daha gençken dinliyenler güvenle söylerlerdi. Herhalde Liko Amar, kemancı olarak meslek hayatına, Türkiyede değil de, Batıda devam etseydi, bir Kreisler veya bir Thibaud değilse bile, bir Rudolf Kolisch, bir Adolf Busch, bir Albert Spalding kadar isim yapar, ansiklopedi sayfalarına gömülmüş olarak kalmazdı.

Festivaller

Mozart'ı anış

Onikinci Aix-en-Provence Musiki Festivali, geçen hafta, geleneğine uygun bir şekilde muazzam bir Mozart konseri ile sona erdi. Üç hafta süren bu musiki festivalini tam 30 bin kişi takip etti. Bu üç hafta içinde tam 27 musiki hâdisesi vuku buldu. Bu muazzam rakamlar bile festivalin taşıdığı değer, sanat ve güzelliği tam mânası ile ifade etmekten uzaktır. Ama gene de Aix-en-Provence gibi ufak bir taşra kasabasının 12 yıl gibi kısa bir mazi içinde Avrupanın sayılı musiki merkezlerinden biri olmaya yüz tuttuğunu ispat etmeye bu rakamların azameti kâfidir.



Mozart

Anıldı

Aix-en-Provence Festivali, ilk olarak 1948 yılında "Sihirli Flüt"ün bestecisi Mozart'ı anmak maksadıyla tertip edilmiştir. O günden bugüne her yıl muntazaman yapılan festivalin bazı hususiyetler taşıdığı muhakkaktır. Bunların başında küçük bir taşra kasabasının festival için seçilmesi ve festivalde icra edilecek eserlerin son derece itinalı bir şekilde tesbit edilmesi gelmektedir. Festivalin kurucusu Bigonnet ile sanat direktörü Dussurget'nin 1948 yılındaki teşebbüsleriyle Salzbourg veya Bayreuth'e bir rakip çıkarmak maksadını güttüklerini söylemek çok güçtür. Zira Fransızların musiki ile başlarının fazla hoş olmadığı malûmdur; hele bu musiki üstelik tam yaz ortasında icra edilmeğe kalkışılırsa... Bununla beraber, Birinci Festivalde icra edilen 15 eserden -ki bunların 9 tanesi Mozart imzasını taşıyordu- bu yana, Aix-en-Provence, büyük ilerlemeler ve müsbet gelişmeler kaydetmiştir. İlk senelerde bir haftada tamamlanan festival, şimdi üç hafta sürmektedir. İkisi Mozart'a ait olmak üzere üç opera temsil edilmektedir. İcra edilen yeni eserlerin sayısı daima 25'in üstündedir. Nihayet festivalin bütçesi 100 milyon franka varmaktadır. Bu yıl dinleyicilerin ödedikleri 35 milyon franka ve yapılan çeşitli bağışlara rağmen bu büyük masrafı karşılamak için devlet yardımına ihtiyaç vardır.

Oniki yaşına girmesine rağmen festivalin yürütülmesinin hiç te kolay bir iş olmadığı kurucu Bigonnet'nin konuşmasından anlaşılmaktadır. Sanatkârların bir yıl önceden bulunması, kontratlarla bağlanması icap etmektedir. Sanatsever misafirlerin festivalden faydalanabilmeleri için, yüklü bir programı dikkatli bir şekilde parçalamak, cazip bölümlere ayırmak lâzımdır. Her yıl daha büyük bir topluluk temin için festivale gelenlerin bu küçük taşra kasabasından memnun ve mesut ayrılmalarını sağlamak şarttır. Bütün bu işler festivali tertipliyenleri en çok düşündüren ve en çok uğraştıran meselelerdir.

Eserler

Bu yılki festivalde, Aix-en-Provence'in Mozart'dan sonraki gözdesi Joseph Haydn olmuştur. Ölümünün yüzellinci yıldönümünde Hydn hakkındaki umumî kanaat, onun daha ziyade Quatuor'ların mucidi ve senfonilerin babası olduğu merkezindedir. Haydn'ın bir opera bestecisi olduğu çok kere hatıra getirilmemektedir. Ama Aix-en-Provence'da bu yıl Haydn'ın "Mundo della Luna" isimli operası oynanmıştır. Bu opera - komik Carlo Goldoni'nin bir livresi üzerine bestelenmiştir. Nefis pasajlar ve güzel düolarla dikkat çekici bir eserdir. Festivalde, "Mundo della Luna"nın başrolünü oynayan İtalyan tenor Luigi Alva büyük başarı kazanmıştır.

Konserlere gelince, Pierre Boulez'nin idaresindeki orkestra, repertuarına münhasıran yenilerin eserlerini almıştır. Igor Markevitch'in orkestrası ise "Fantastik Senfoni"yi icra etmiştir. Her iki şef de, festivalde büyük takdir toplamışlardır.

Onikinci festival, 1960 yılının Temmuzunda yapılacak olan onüçüncü festivale daha geniş ölçüde ümit bağlatacak şekilde cereyan etmiş ve sona ermiştir.

KİTAPLAR

EFENDİLİK SAVAŞI

(Yazan: Fakir Baykurt. Ankara, Köy ve Eğitim Yayınevi, 1959 89 Sayfa. Fiyatı 2 Lira. "Köy ve Eğitim Yayınları: 32" "Sanat Eserleri Serisi: 1")

Fakir Baykurt. "Efendilik savaşı"nda topladığı yazılara hikâyeler" demiş ama. ikişer üçer sayfalık, aynı şahıslar arasında geçen, yazarın ağzından anlatılan, araya anlatanın mütalâaları serpiştirilen bu yazılar hikâye değil. köy yaşayışıyla ilgili müşahadelerden. "anekdotlar"dan ibaret.

"Efendilik savaşı", köyün geri, iptidai, kâbuslu havasından kurtulup aydınlığa çıkmak için uğraşan, okumağa can atan, fakat giriştikleri bütün teşebbüsleri boşa çıkıp ya hafız mektebine, ya ağa kapısında hizmetkârlığa düşen köy çocuklarının macerasıyla başlıyor. Bütün kitap boyunca da, değişik maceraların altında yatan hep aynı şey: Köylü korkunç bir cehalet içinde yüzmekle kalmıyor, onu bu durumdan kurtarmak için her hangi bir teşebbüste de bulunulmuyor. Bir iki kişinin şahsî gayreti bu dâvayı halletmeğe kâfi değil. Köy enstitüleriyle başlıyan hayırlı iş tarihe karışmış, köy okulları ise hafız mektebinin, geri kafalılığın, hattâ müfettişinin, politikacısının yüzünden işe yaramaz, işlemez hale gelmiş. Köyün iktisadi şartları da bütün bunlara tuz biber ekiyor. "Efendilik savaşı", bu savaşın içinde bulunan bir kimsenin ağzından, köyü aydınlığa kavuşturma mücadelesinin nasıl "sonu belirsiz bir savaş"a, nasıl bir kördöğüşü haline girdiğini gösteren müşahadelerle dolu. Köyün evliyası Yaran Dedenin taşlarının yerine konması gerektiğini ileri sürerek köy okulunun duvarlarını delik deşik ettiren köy hocasının macerasında da, yağmurun dua ile değil, buğu ile yağacağını söylediği için babası tarafından yatılı okulundan geri alınan Şakir'in macerasında da, cami yaptırmak için köy köy dolaşıp bilet satanların, köy öğretmenini teftişe gelip kitaplarını yoklıyan, "mızır" kitaplar okumamasını tenbihliyen müfettişin, köyün "kulak gazetesi" Şakirin maceralarında da hep aynı kördöğüşün akisleri yer alıyor. "Efendilik savaşı"nı okuyup da ürperti duymamak, binlerce köyde her gün tekrarlanan kördöğüşünün karşısında kötümserliğe kapılmamak elde değil.

KÖYE GİDENLER

(Yazan: Mahmut Makal. Ankara, Köy ve Eğitim Yayınevi. 1959. 70 Sayfa. Fiyatı 2 Lira. "Köy ve Eğitim Yayınları: ?". "Sanat Eserleri Serisi: 2")

Köy ve Eğitim Yayınlarının "Sanat Eserleri Serisi" başlığıyla açtığı yeni serinin ikinci kitabı olan "Köye gidenler", Fakir Baykurtun "Efendilik savaşı"nda anlattığı anekdotlardan birinin daha geniş ölçüde ele alınmışı olarak görünüyor. Baykurtun "Müfettiş"inde olduğu gibi Makalın "Köye gidenleri" de bir köy okulunu teftişe gelen müfettişi anlatıyor Namaza niyaza pek ehemmiyet veren, bütün derslerden önce din dersler ile ilgilenen, öğretmenleri ve köylüyü din bahsi üzerinde ayak üstü imtihana çeken, hattâ köyden ayrılırken cemaate imamlık edip bir de vaaz veren müfettiş, öğretmenlik yaptığı köyde bit olduğunu bir dergiye yazdığı için vali tarafından azarlanan, kaymakam tarafından nasihat verilen, emniyet âmiri tarafından ifadesi alınan, nihayet meslekten uzaklaştırılan köy öğretmeni, seçimler arifesinde rey avcılığı için dini istismar eden muvafık ve muhalif politikacılar, nihayet afişlerle köyü aydınlatmağa giden üniversiteli gençler, "Köye gidenler"in başlıca kahramanları. Makalın "Köye gidenler"le ustaca yazılmış bir uzun hikâye ortaya koyduğu söylenemez, ama, tıpkı Baykurtunki gibi insanı acı acı düşündüren çeşitli müşahadeleri ilgi verici bir anlatışla ortaya koyduğu muhakkak.

İSTANBULDA TİYATRO

(Yazanlar: Turgut Akter, V. Özbek. Basıldığı şehir, basımevi ve tarihi yok. 144 Sayfa. Fiyatı 10 Lira)

Mumcunun karikatürleri ve kendileriyle konuşma yapılan oyuncuların fotoğraflariyle süslü bu kitabın metin kısmı iki bölüm. Birincisi "İstanbulda tiyatro" başlığını taşıyor. Üzerinde Turgut Akter imzası var. İkinci kısım "Rejisör, aktris ve aktörlerle konuşmalar" başlığını taşıyor, hiçbir imza yok. Üçüncü kısım "resimler" olduğuna göre kapakta yer alan V. Özbekin bu konuşmaları yaptığını karineyle çıkarıyorsunuz; tabiî yanılmış olmanız da mümkündür. Bunun gibi kitabın basıldığı şehrin, matbaanın ve tarihin belirtilmemesi de hem yersiz, hem de zaten kanuna aykırı bir şey. Burada da yayınlarla ilgiliyseniz, ancak tahminlerde bulunup Ankarada 1959 ortalarında basıldığını çıkarabiliyorsunuz. Kapağın ardında "yakında çıkacak kitaplar" başlıklı çerçeveli yazıdan da, kitabın bir tiyatro serisinin ilk eseri olduğunu, bunu "Ankarada tiyatro ve opera" ile "Türkiyede tiyatro" adlı eserlerin takip edeceğini, ayrıca bunların İngilizcelerinin de basılacağını öğreniyorsunuz.

Bütün bu ihtimalciliklere, aceleye gelmiş duruma rağmen, "İstanbulda tiyatro"da, tiyatroyla ilgili okuyucuların ilgiyle takip edecekleri, öğrenecekleri ve çoğu vakit tasvip edecekleri birçok şeyler var. "İstanbulda tiyatro". İstanbulda tiyatro seyircisini ele alarak başlıyor vardığı hüküm de pek ferahlık verici değil. Bugün İstanbulda gerçek tiyatro seyircisi tiyatroya gitmiyor veya çok az gidiyor. Çünkü, gerçek bir seyirci çok zaman karşısındakinden gerçek bir eser bekler. Karşılığını uzun zaman alamayan bir seyircinin, azap çekerek devamlı tiyatroya gelmesini isteyebilir misiniz?.... İstanbulda çok eser çılgınca alkışlanmıştır. Fakat hiçbir eser yuhalanmamıştır. Bundan iki sonuç çıkarmak gerekiyor. Ya İstanbul tiyatrolarında oynanan eserler tam mânasiyle, bütün nitelikleri yerine getirilerek oynanıyor; yahut da İstanbul tiyatro seyircisi, yahut daha çok açıklıyalım, halen tiyatroya giden insanlar, bilgi, görgü ve medenî cesaret bakımından zayıftır..." ve yazar ikinci ihtimali daha doğru buluyor. Böylelikle, tiyatro seyircisinden İstanbuldaki tiyatrolara geçtiği vakit varacağı hükmün, seyirciler için vardığından farklı olmıyacağı da başlangıçtan anlaşılıyor. Nitekim, "İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları" adı altında "Dram bölümü", "Komedi bölümü", "İstanbul bölümü"nü ayrı ayrı incelerken tiyatro binasından idaresine, idarecilerinden okuyucularına, piyes seçiminden sahneye koyuşa ve oynayışa kadar göze çarpan belli başlı aksaklıkları sayıyor. Diksiyon bozukluğu, gelişigüzel seçilen piyesler, anlaşılmadan sahneye konan eserler, tulûat merakı, sahnede kendi kendini tekrarlamaktan başka bir şey yapmıyan "tecrübeli" aktörlerin durumlarını anlatan yazarın vardığı hükümlere hak vermemek elde değil.

"İstanbulda tiyatro", Şehir Tiyatrolarından sonra, hususi teşekkülleri ele alıyor. Küçük Sahnenin kuruluş yıllarındaki dikkata değer çalışmasından sonra işin nasıl tavsamağa başladığını, aynı tiyatronun Dormen topluluğu eline geçtiği vakit uyanan ümitlerin nasıl suya düştüğünü, fakat geçen yıl bu topluluğun kendini toparlamağa başladığını anlatıyor. Zaten "İstanbulda tiyatro"ya göre, İstanbulda üzerlerine aldıkları vazifeyi hakkıyle yerine getirmeğe çalışan ancak iki topluluk vardır: Birisi, son yıl içindeki çalışmalariyle Dormen Tiyatrosu, diğeri de kendi sahasında olmak şartiyle, Karaca Tiyatrosu. "İstanbulda tiyatro"nun ilk bölümü Beyoğlunun eğlence yerlerine dağılmış irili ufaklı, müzikli danslı tiyatroların, halkın zevkini nasıl körlettiğini, tiyatro adını nasıl istismar ettiklerini anlatarak sona eriyor. Kitabın ikinci kısmında, İstanbul tiyatrolarında çalışan 24 oyuncu, rejisör ve sahne âmiriyle yapılan konuşmalar yer almaktadır.

Sinemacılar

Sullivan'ın son seyahati

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde Hollywood'ta meşhur bir komedi rejisörü varmış, komedileri dillere destanmış. Ama gel zaman git zaman Sullivan -rejisörün adı-, komedi çevirmekten bıkmış, daha doğrusu komedileri bir "hafiflik" saymıya başlamış. Ciddî, trajik, sosyal endişeler taşıyan bir film çevirmek istermiş. Fakat rejisörlerin ve senaryocuların, istedikleri gibi çalışamadıkları Hollywood'ta, bütün meşhurluğuna rağmen Sullivan da patronlarına bir türlü söz geciremezmiş. Bir gün ne olmuşsa olmuş, patronların eşref saatine rastlamış, "haydi hazırla bakalım su ciddî filmini" demişler. Sullivan da hazırlanmağa koyulmuş. Ciddî, sosyal mevzulu bir film çevirmek için rejisörün ele alacağı hikâye için yerinde incelemeler yapması, malzeme toplaması gerektiğine inanan Sullivan bir serseri kılığına bürünüp onlar arasına karışmış. Serserilerle düşüp kalkmağa, izmarit toplamağa, yük vagonlarında bedava seyahat etmeğe, fakir fukaraya bedava dağıtılan yemekten payını almağa başlamış. Kâfi derecede malzeme topladıktan sonra filmini çevirmeğe başlıyacağı bir sırada, daha üstündeki iğreti "serserilik" elbisesini değiştirmeğe vakit bulamadan, başından bir kaza geçmiş, bir yanlışlık neticesi hapishaneyi boylamış. Kürek mahkûmlariyle birlikte en ağır işlerde çalışmış, gardiyanlardan zulüm görmüş. Bir gün mahpusları toplayıp bir sinema gösterisi yapmışlar. Günün 24 saatinin çoğunu ağır işlerde, ömürlerinin geri kalan kısmı kilit altında geçiren, yüzü hiç gülmiyen insanlar birdenbire katıla katıla gülmeğe başlamışlar. Eski rejisör, yeni mahpus Sullivan perdeye bakmış, meğer bir "Mickey Mouse" oynuyormuş! Bu, Sullivan'a büyük bir ders olmuş: İnsanları güldürmek, onları acındırmaktan, duygulandırmaktan daha faydalıdır. Ciddî filmlerin, sosyal mevzulu ağır filmlerin yerine, hafif komediler çevirmeli, insanlara ıstıraplarını unutturmalı. Az sonra hapisten kurtulan Sullivan, patronlarının hayretle açılan ağızları karşısında, yeniden komediler çevirmeğe başlamış...

"Sullivan's Travels - Sullivan'ın seyahatleri" -Türkiyede: "Aşk yıldızı"- adlı filmin başkahramanı rejisör Sullivan'ın başından geçenler bunlar. Sullivan'ın macerasını beyaz perdeye aktaran rejisör Preston Sturges, bu filmiyle aynı zamanda kendi sinema anlayışını da ortaya koymaktaydı. Ama geçen hafta Sturges New York'taki apartmanında bir kalb krizinden öldüğü vakit, filmlerinin güldürücü tarafı değil, hicivci tarafıyla adı anılabilecek bir rejisör olarak tanınıyordu.

Senaryodan rejiye

1898 de Chicago'da doğan Sturges 1932 de Hollywood'a göç etmeden önce Broadway'de gerek yazdığı, gerekse sahneye koyduğu piyeslerle oldukça büyük bir şöhret kazanmıştı. Bunların ilki, 1929 da yazdığı "Strictly Dishonourable" adlı piyesti. Bunu diğerleri takip etti. Gerek ilk piyesinin, gerekse daha sonra yazdıklarından bir kaçının Hollywood'ta filme alınması, Sturges'ün sinemayla da ilgilenmesine yol açtı. Önce New York'ta hazırladığı senaryoları Hollywood'a göndermeğe başladı. Fakat sonra temelli olarak Hollywood'a yerleşti. 1932 de hazırladığı "The Power and Glory" adlı senaryo, orijinal bir senaryoydu ve kendisinden başkasının eli değmeksizin perdeye aktarılmıştı. Bu, Hollywood için alışılmadık bir şeydi, zira normal olarak Hollywood'ta bir senaryo ilk yazanın elinden çıkıp beyaz perdeye geçinceye kadar en azından yarım düzüne insanın rötuşundan geçerdi. "The Power and the Glory"nin başarı kazanması, bir yandan Sturges üzerine dikkati çekti, bir yandan da rejisöründen senaryocusuna kadar herkes, alışılmışın dışına çıkan bu adama yan gözle bakmağa başladılar. Sturges, Hollywood'ta yazarın mesleğini değerlendirmek için ön ayak olduğu bu harekette en büyük muhalefetin bizzat Hollywood'lu yazarlardan geldiğini acı acı anlatır.

"The Power and the Glory"den sonra Sturges tam yedi yıl, alışılmış usûlle -yani birçok kimsenin eli değmek şartiyle- senaryolar yazdı durdu. Ancak 1940 ta prodüktör ve rejisör olarak ilk filmini çevirdiği vakit filmin senaryosuna da kendisinden başka kimseyi karıştırmıyarak eski görüşünü tatbike koyuldu.

Capra'nın vârisi

Sturges 1940 ta, o günkü Hollywood'ta herkese nasip olmıyan bir şekilde daha ilk filminden itibaren yazar - prodüktör - rejisör olarak çalışmağa başladığı vakit, Hollywood hep eski nesil sinemacıların elinde bulunuyordu. 1940 yılı, Hollywood'ta Sturges ve Orson Welles ile yeni bir sinemacılar neslinin habercisi olarak da ehemmiyetlidir. Fakat Sturges bakımından daha mühim olanı, Amerikan "hafif komedisi"nin savaş içindeki en büyük temsilcisi olarak ortaya çıkmasıdır. Amerikan sinemasında, "Amerikan komedisi"nin başlangıçtan beri en zengin bir kol olduğu gözönünde tutulursa, Sturges'ün durumu gerçekten büyük bir önem kazanıyordu. Hele bu sinema çeşidinin en son temsilcisi olan Capra'nın gösterdiği gerileme karşısında Sturges bir "kurtarıcı" olarak ortaya çıkıyordu.

Amerikan komedisi Birinci Dünya Harbinin arifesinde Mack Sennett'in kısa komedileriyle başlamıştı. Bunlar insanın soluğunu kesen hızda hareketlerle, kaçıp kovalamacalarla dolu, surata kremalı pasta yapıştırmak, kıça tekme atmak, çelme takıp düşürmek gibi kaba hare-



Sturges, Loyd ile "Çılgın çarşamba"yı çevirirken

Eskıye dönüş

ketlerle komiklik sağlıyan filmlerdi. Sennett'in yetiştirmesi olan Chaplin ile Amerikan komedisi yepyeni bir çağa girmiş, beşerî ve sosyal bir değer kazanmıştı. Sesli sinemanın ortaya çıkışıyla Amerikan komedisi ilk büyük sarsıntıyı geçirmiş, fakat sonradan Marx Kardeşler ile bir yandan Sennett usûlüne doğru gidilirken, Ernest Lubitsch ile de "hafif komedi" yahut "salon komedisi"ne doğru gelişmeğe başlamıştı. Onun ardından Frank Capra, ayrılmaz senaryocusu Robert Riskin ile birlikte Avrupalı Lubitsch'in komedilerini biraz daha "Amerikanlaştırarak", biraz daha sosyal endişeler katarak İkinci Dünya Savaşının arifesinde en büyük komedi rejisörü olarak ortaya çıkmıştı.

Capra - Riskin komedilerinde Amerikan yaşayış tarzının ufak ölçüde tenkidi yapılmakla birlikte, hepsinde "Amerikan demokrasisi" ve "Amerikan yaşayış tarzı" methediliyordu. Capra - Riskin son derece iyimserdiler. Bunun sebebi, Capra - Riskin'in, Birleşik Amerikanın gördüğü en büyük iktisadî sarsıntıyı takibeden yıllarda işe başlamalarıydı. O vakte kadar, Chaplin hariç, Hollywood'ta "sokaktaki adam"la ilgilenen yoktu. Sokaktaki adama yalnız ahlâk dersleri ve vaaz veriliyordu. Formül de pek basitti: Amerikalı milyarderler örnek vatandaş gösterilip methini yapmak, "çalış, çalış, eğer fakirsen, sürünüyorsan kabahat senindir" demekten ibaretti. Fakat kabahatin sokaktaki adamda olmadığı, yalnız çalışmak istemekle iş bulunamıyacağı 1929 iktisadî buhraniyle bütün kafalara "dank" dedi. Bunun ardından Roosevelt'in "New Deal" siyasetiyle birlikte, asıl kahraman sokaktaki adam oldu. Zenginler bir yana itilmiş, orta sınıf kurtulursa, buhranın önü alınacağı düşünülüyordu. Capra - Riskin, "New Deal" iyimserliğinin temsilcileriydiler. Eski basit formülün yerine, onun kadar basit yeni formülü geçirmişlerdi: "Çalış, çalış; eğer muvaffak olamazsan yine üzülme, günün birinde bir milyarderin oğluna -veya kızına- rastlıyabilirsin"... Böylelikle en büyük temsilcisini Capra'da bulan yeni "Amerikan komedisi", bir "Külkedisi" formülü üzerinde kurulmağa başlandı: Fakir bir delikanlı bir milyarder kızına rastlar, tanışır ve sevişirler, kavga ederler, aralarında uzun süren bir anlaşmazlık çıkar, sonra barışıp evlenirler... Sturges, 1940 ta işe başladığı vakit Amerikan komedisini on yıldan beri aynı şeyi bu yolda geveler bulmuştu.

Hicivci rejisör

Sturges, Capra'nın usûllerine dayanarak onun komedi anlayışından farklı şekilde çalışırken, aynı zamanda Amerikan komedisinin kaynaklarına yani Sennett'e doğru da dönüyordu. Nitekim filmlerinin hemen hepsinde, Sennett'e has hızlı, başdöndürücü bir tempo, kaba, basit hareketlerle güldürmeği hedef tutan sahneler de bol bol yer almaktadır. Fakat gerek Capra'dan, gerekse Sennett'ten ayrıldığı nokta, Sturges'ün hicivci yönüydü. Sturges, Capra gibi iyimser değildi. Amerikan yaşayış tarzı onun için bir "ideal" olmaktan uzaktı. Bu yaşayış tarzına daima şüpheci bir gözle bakıyor, her fırsat buluşta iğnelemekten kendini alamıyordu. Sturges'ün hicvi Chaplin'deki sosyal ve beşeri derinliğe ulaşmaktan uzaktı, fakat Capra'nın yumuşak, her şeyi mazur göstermeğe çalışan sathî hicvi yanında onunla kıyaslanamıyacak kadar acı, buruk bir tadı vardı. Gerçi Sturges'ün filmleri de Capra'nın ve Hollywood'un komedi formülüne uyarak bir "happy end"e varıyordu. Ama ilk bobin ile son bobin arasında, deli dolu insanların deli dolu maceralarında Sturges anlatacağını anlatıyordu. Meselâ, Sturges'ün en mükemmel eseri olan "Sullivan's Travels" tamamiyle yanlış bir görüşü müdafaa ediyor ve yanlış bir neticeye varıyordu ama, bu arada Hollywood sinemacılarının çalışma tarzlarını en kesin bir dille hicvetmek fırsatını buluyordu: Sokaktaki adamı mevzu alan sosyal endişeli film çevirmek fikri Sullivan'a Hollywood'un o muhteşem, yüzme havuzlu, geniş bahçeli, büyük taraçalı villâsında geliyordu. Büyük rejisör Sullivan filmi için malzeme toplamak üzere kıyafet değiştirip serseriler arasına katıldığı vakit, peşinden bir gazeteci ordusu da beraber gidiyordu. Sullivan'ın filmin sonunda, sosyal mevzulu bir film çevirmekten vaz geçip komediye dönmesi, belki de kasten, hiç de inandırıcı olmıyan bir şekilde verilmişti. Böylelikle Hollywood filmlerinin bir çeşit "afyon" olduğu telkin ediliyordu. Her halde, "Sullivan Travels", Hollywood üzerine şimdiye kadar yapılan hicivlerin belki de en ağırı idi.

Sturges öbür filmlerinde "Sullivan's Travels"teki seviyeye erişemedi, fakat gene de savaş içinde büsbütün gerileyen Amerikan komedisinin en büyük temsilcisi olarak yer aldı. Bu arada, bazan çok cüretkâr sayılabilecek bir şekilde Hollywood'un "tabu" saydığı noktaları hicvetmekten bile geri kalmadı. Meselâ Amerikanın savaşta olduğu bir sırada, cepheye giden askerlerin "acele düğün" yapmalarının salgın hale gelmesi üzerine çevirdiği "The Miracle of Morgan's Creek - Morgan körfezi mucizesi", Hollywood'un, sansür müessesesinin, ihtiyar kadınlar cemiyetlerinin titizlikle üzerinde durduğu, evlenme, gayri meşru çocuk, kanunun tatbiki gibi hususlarda alışılmış bütün kaidelerin aksini gösteriyordu. "Hail the Conquering Hro - Zoraki kahraman" ise daha cüretkârdı. Yıl 1943 - 44. Bütün Amerikan basını, sineması, propagandacıları, siyasetçileri nutukları ile nihayet ufukta görülen zafer müjdesi ile bir "kahramana tapma" hastalığına tutulmuşlar. En büyük şehirlerden en küçüklerine kadar -bilhassa en küçükleri, hemşerilerinden birinin en ufak bir kahramanlığını duysa yerinden oynuyor... "Zoraki kahraman" böyle ufak bir Amerikan kasabasının halkını ele alıyor, cepheye hiç adımını atmamış, aksine korkak mı korkak bir delikanlıyı büyük bir kahraman sa-



"Morgan körfezi mucizesi"nden bir sahne
Mac Sennett'in izinde

nan hemşehrilerinin coşkunluğunu, hararetli karşılama törenlerini, parlak vatanseverlik nutukları çekişlerini, hattâ zavallı delikanlının kendisinin kahraman olmadığına hemşehrilerini bir türlü inandıramayışını anlatıyordu.

Fransaya göç

Sturges, sinemacılığa başladığından beri çalıştığı Paramount'tan 1946'da ayrıldı, milyarder pilot Howard Hughes ile "California Pictures Corp"u kurdu ve bir zamanların "sütçü boksör"ü diye tanınan, uzun zamandır perdeden çekilmiş bulunan Harold Lloyd ile "The Sin of Harold Diddlebock"u çevirmeğe koyuldu. Filmin çevrilmesi ve piyasaya çıkması çeşitli sebeplerle gecikti ve ancak 1950'de "Mad Wednesday - Çılgın çarşamba" adıyla ortaya çıktı. "Çılgın çarşamba", Sturges'ün eski Amerikan komedisine olan bağını açıkça ortaya koyuyordu. zaten film, Lloyd'un sessiz sinema zamanında çevirdiği bir filmden alınma parçalarla başlıyor, yanındaki köpek yerine terbiyeli bir aslan gezdiren Lloyd'un maceraları, eski hızlı tempolu mekanik usûllerle güldürmenin bol bol yer aldığı filmleri hatırlatıyordu. Sturges bu arada, Linda Darnell ve Rex Harrison ile "Unfaithfully Yours - Çıldırtan şüphe" adlı bir salon komedisi çevirdi. Film, karısının sadakatsizliğinden şüphelenen bir orkestra şefinin, kadını öldürmek için çeşit çeşit plânlar kuruşunu, "mükemmel cinayet" usûlleri tasarlayışını, fakat bunları tatbik ederken son derece acemice olduklarının meydana çıkışını eğlenceli bir tarzda anlatıyordu. "The Beautiful Blonde from Bashful Bend - Sarışın fırtına" ise kovboylar çevresinde geçen bir komediydi ve dünyanın en kötü oyuncularından biri olan Betty Grable'in usta bir komedyen gibi oynaması, Sturges'ün bu sahadaki başarısını gösteriyordu.

Sturges, 1949 da çevirdiği "Sarışın fırtına"dan sonra beyaz perdeden uzun zaman uzak kaldı. Bu arada birkaç piyes sahneye koydu. Savaştan sonra buhrandan buhrana, kılıktan kılığa giren Hollywood, Sturges için cazip bir yer olmaktan çıkmıştı. 1954 sonunda Fransaya giderek Pierre Daninos'nun ünlü romanı "Les Carnets du Major Thompson"u filme almağa başladı "Binbaşı Thompson'un not defterleri". Fransada yerleşen ve bir Fransız kadını ile evlenen emekli bir İngiliz subayının gözüyle Fransızları anlatıyordu. İngiliz oyuncusu Jack Buchanan ve Fransız Noel - Noel ile Martine Carol'ün canlandırdığı film, 1956 da piyasaya çıktığı vakit, prodüktörleri tarafından 105 dakikadan 73 dakikaya indirilmişti. böylelikle bir iki eğlenceli sahne dışında filmde eski Sturges'ü bulmak imkânı kalmamıştı. Sturges aynı hayal kırıklığıyle yeniden Amerikaya -ama Hollywood'a değil New York'a- döndü. Bu, Sullivan'ın son seyahati idi.

S P O R

Antrenörler

"Baba Gündüz"

Parmakkapıda duvarları sarı, kapı ve pencereleri kırmızı boyalı binada, geçen haftanın sonunda Cuma günü, yeşil çuha kaplı bir masanın etrafında toplanan yedi kişi çeşitli mevzuları müzakere ettiler. Burası Galatasaray kulübüydü ve toplananlar İdare Heyeti üyeleriydi.

İç içe iki odadan müteşekkil olan İdare Heyeti toplantı salonu sabahtan beri çeşitli ziyaretçilerle dolmuştu. Zira büyük bir taraftar kütlesi ve gazeteciler Galatasaray İdare Heyetinin, Gündüz Kılıç hakkında bir karar alacağını zannetmekteydiler. Galatasaray Lisesi talebe takımının



Gündüz Kılıç
Feriköyde bir Galatasaraylı

amatör oyuncusu, profesyonel futbolcu, Sarı - Kırmızı renklerin kurtarıcısı, Millî Takım kaptanı, nihayet idareci ve şampiyon bir takımın antrenörü olan Gündüz Kılıç oturmuş bir dilekçe yazmış ve İdare Heyetinden Feriköy Gençlik Kulübünün futbol antrenörü olması hususunda müsaade istemişti.

Gündüz Kılıç şimdiki İdare Heyetinin kendisi hakkında sahip olduğu kanaat ve ölçüyü bildiği için, aynı şekilde başka kulüplere hizmet edenlere uymamış, böyle bir müsaadenin zaruretine inanmıştı. Sadık Giz ile aralarının ilk açıldığı günden bu yana, daima böyle temkinli, hesaplı hareket etmeye alışmış bulunuyordu.

Galatasaray İdare Heyetinin toplantısının Gündüz hakkında bir kararla biteceğini zannedenler, aldandılar. İdare Heyeti gene kesin bir neticeye ulaşamadı.

Kılıç dilekçesini postaya verdikten sonra kendisini rahat hissetmişti. Müsbet veya menfi bir cevaba kısa zamanda sahip olacağını zannediyordu. Halbuki İdare Heyeti Gündüz gibi Galatasaraylılarca son derece sevilen bir kimseye arzu ettiği muameleyi yapamamaktan yana can sıkıntısı içindeydi. Bir formül arandı ve bulundu. Talep, Divana sevkedildi. Divan Gündüzün kulüple ilişiğini keser, İdare Heyetine de sadece bu kararı tebliğ etmek düşerdi. Ancak İdare Heyetinin evdeki hesabı çarşıya uymadı. Divan, böyle bir dilekçenin kendilerine havalesini lüzumsuz bulduğundan başka, Gündüze istediği müsaadenin verilmesi hususundaki müsbet kanaatini de yarı açık yarı kapalı izhar edivermişti.

Müsaade talep eden mektup böylelikle tekrar Sarı - Kırmızılı kulübün İdare Heyeti görüşmeleri dosyası içindeki yerini almıştı ve İdare Heyeti son yaptığı iki toplantıdan da, Gündüz işini istediği gibi halledemeden çıkıyordu.

Diğer taraftan Millî Lige bu yıl ilk defa katılan Kırmızı - Beyazlı Feriköylüler, Gündüze büyük bir inançla sarılmıştılar. Kendisinin iyi bir taktikçi, usta bir çalıştırıcı olduğunu biliyorlar ve en mühimi -Galatasarayın yapamadığı- bunu kabul ediyorlardı. Gündüzün talebeleri üzerinde tesir sahibi olmasını bilmesi çalışmalarını kolaylaştıracaktı. Galatasaray İdare Heyetinin tereddüt içinde olduğu sıralarda Gündüz Kılıç Feriköylü çocukları antreman sahasına çıkarıyor, onlarla tek tek konuşuyor, nasihatlarda bulunuyordu. Kalabalık bir taraftar kütlesi içinde kendini evindeymiş gibi rahat hissediyordu.

Kulüpler

Boş kasalar karşısında

1959 yılı transfer devresi sona erdiğinde umumî bir rahatlık hissedilmiştir. İdareci kendini rahat hissetmiş, gazeteci "oh çok şükür bitti." demiştir. Ama esas rahatlayanın umumî efkâr olduğunda şüphe yoktur. Çünkü gazeteler vasıtasıyla transfer faaliyetini takip eden umumî efkâr en alâka çekici haberler karşısında dahi tereddütde düşmüş, "modern memleketlerde aktarmalar bu derece tellendirilip, pullandırılmaz" kanaatini muhafaza etmiştir.

Transfer bu sene hakikaten insanı rahatsız edici bir seyir göstermiştir. Dostluk paktları ihlâl edilmiş, bir gece evvel birbirlerine dostluk kadehleri kaldıran idareciler, ertesi gün birbirlerinin oyuncularını kaçırmışlar, kandırmışlardır. Noterler başınla işbirliği yapmış, mukave-

le imzalayan bir futbolcuyu gazetelere haber vermiştir.

Transfer spordaki düşüşümüzü göstermek bakımından da bir ölçü olmuştur. Meselâ, günde üç kulüple deneme maçına çıkan, beş idareciyle söz kesen futbolcular görülmüştür.

Rakamlar alabildiğine büyümüş, ikinci sınıf adamlar dahi piyasada üç günde erimiştir. Bunun ferdin iktisadî seviyesine yardımcı olduğu bir an düşünülebilir. Ama transferin insan gücüyle istihza ettiği ve küçük servetleri ayağa düşürdüğü de bir hakikattir. İzmir, İstanbul ve Ankaranın Millî Lige iştirak edecek kulüpleri aktarma ettikleri futbolculara 3 milyon lira ödemişlerdir. Bu bilânço, en büyük stadı 25 bin kişi alan bir memleket için tehlikelidir. Çünkü ödenen meblâğlar kredi voluyla temin edilmiş ve kâğıt liralar bankalardan kulüplerin boş kasalarına getirilmiştir. Transfere 500 bin lira sarfeden Fenerbahçe kulübü, kongrede de açıklandığı gibi idare heyetindeki zengin âzalarının açtığı krediyle iç transfer faaliyetini yürütmüştür. Faizle alınan krediyi Millî Lig maçları hasılatı karşılayamıyacaktır. Peki, bu para nereden verilecektir? Fenerbahçenin bir futbolcuya 60 bin lira ödeyen idarecileri Şampiyon Kulüpler turnuvasında Macaristan şampiyonu Csepel Vasas'la oynanacak maçtan temin edilecek gelirle transfer borçlarının ödeneceğini söylemişlerdir. Beşiktaş da böyledir, Galatasaray da..

Borçla transfere girişen kulüpleri şimdi daha büyük bir tehlike beklemektedir: Malî kriz!.. Millî lig maçlarının kamp ve prim giderleri hesaplandığı takdirde, kulüpler önümüzdeki seneye yine kasaları boş olarak gireceklerdir. Türk futbolunu kredi voluyla idare etmenin güçlüğü çok kısa zamanda meydana çıkacak ve şöhretli futbolcularla idare heyetleri arasında malî ihtilâfların başladığı duyulacaktır.

Yakında profesyonelliğin en hararetli taraftarları bile "Ah amatörlük, neredesin" diye feryada başlarlarsa, şaşmamak lâzımdır.

Hasılı transfer, ezeli dertleri biraz daha pişirerek önümüze çıkarmıştır. Bugün bütün kulüpler malî sıkıntı içerisindedir. Maaşlar ve transfer ücretleri bono ile verilmektedir. Futbolcu kadar idareci de bundan şikâyetçidir. Böyle bir Türkiyede spor endüstrisinden bahsetmeye imkân yoktur. Geçici tedbirlerin Türk futboluna fayda yerine zarar getirdiğini farketmeyen makamlar önümüzdeki yıllarda profesyonelliğin lâğvını ciddî şekilde düşüneceklerdir. Çünkü bizde spor maksadından uzaklaşmış, ayak ticareti halini almıştır. Bırakınız profesyoneli, bir amatör sporcu dahi kendisine transfer teklifinde bulunan idareciden açıkça para istemektedir. "Benim tahsilim, benim evim, eşim, çocuğum var, şu kadar isterim" demek cesaretini rahatça kendinde bulmaktadır.